

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 5. heinäkuuta 2023
(OR. en)

Toimielinten välinen asia:
2023/0258(NLE)

11505/23
ADD 3

POLCOM 151
SERVICES 29
FDI 17
COLAC 83

EHDOTUS

Lähettiläjä:	Euroopan komission pääsihteeri, allekirjoittajana johtaja Martine DEPREZ
Saapunut:	5. heinäkuuta 2023
Vastaanottaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopan unionin neuvoston pääsihteeri
Kom:n asiak. nro:	COM(2023) 434 final – LIITE 1 – OSA 3/3
Asia:	LIITTEET asiakirjaan Ehdotus: neuvoston päätös Euroopan unionin ja Chilen tasavallan välisen väliaikaisen kauppasopimuksen tekemisestä Euroopan unionin puolesta

Valtuuskunnille toimitetaan oheisena asiakirja COM(2023) 434 final – LIITE 1 – OSA 3/3.

Liite: COM(2023) 434 final – LIITE 1 – OSA 3/3

EUROOPAN
KOMISSIO

Bryssel 5.7.2023
COM(2023) 434 final

ANNEX 1 – PART 3/3

LIITTEET

asiakirjaan

EHDOTUS: NEUVOSTON PÄÄTÖS

**Euroopan unionin ja Chilen tasavallan välisen väliaikaisen kauppasopimuksen
tekemisestä Euroopan unionin puolesta**

22 LUKU

VALTION OMISTAMAT YRITYKSET, YRITYKSET, JOILLE ON MYÖNNETTY ERITYISOIKEUKSIA TAI ERIOIKEUKSIA, JA NIMETYT MONOPOLIT

22.1 ARTIKLA

Soveltamisala

1. Osapuolet vahvistavat oikeutensa ja velvollisuutensa, jotka perustuvat GATT 1994 -sopimuksen XVII artiklan 1–3 kohtaan, GATT 1994 -sopimuksen XVII artiklan tulkinnasta tehtyyn sopimukseen sekä GATS-sopimuksen VIII artiklan 1, 2 ja 5 kohtaan.
2. Tätä lukua sovelletaan kaupallista toimintaa harjoittaviin valtion omistamiin yrityksiin, yrityksiin, joille on myönnetty erityisoikeuksia taikka erioikeuksia, ja nimettyihin monopoleihin, jäljempänä 'yhteisö'. Mikäli yhteisö harjoittaa sekä kaupallista että epäkaupallista toimintaa¹, vain kaupallinen toiminta kuuluu tämän jakson soveltamisalaan.
3. Tätä lukua sovelletaan valtion omistamiin yrityksiin, yrityksiin, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, ja nimettyihin monopoleihin kaikilla hallintotasoilla.

¹ Muuhun kuin kaupalliseen toimintaan voi kuulua oikeutetun julkisen palvelun tehtävän suorittaminen tai mikä tahansa toiminta, joka liittyy suoraan kansallisen puolustuksen tai yleisen turvallisuuden varmistamiseen.

4. Tätä lukua ei sovelleta sellaisiin osapuolten toteuttamiin hankintoihin, jotka koskevat tavarain tai palvelun ostamista valtion tarpeisiin mutta ei kaupalliseen jälleenmyyntiin tai tavaroiden tai palvelujen tarjontaan kaupallista myyntiä varten, riippumatta siitä, onko kyseinen hankinta 21.2 artiklassa tarkoitettu ”sopimuksen soveltamisalaan kuuluva hankinta”.
5. Tätä lukua ei sovelleta palveluihin, jotka tarjotaan käyttämällä julkista valtaa.
6. Tätä lukua ei sovelleta valtion omistamiin yrityksiin, yrityksiin, joille on myönnetty erityisoikeuksia taikka erioikeuksia, eikä nimettyihin monopoleihin sellaisissa tapauksissa, joissa jonakin kolmesta edellisestä peräkkäisestä vuodesta kyseisen yksikön kaupallisesta toiminnasta saama vuositulo oli vähemmän kuin 100 miljoonaa erityisnosto-oikeutta¹.
7. Jäljempänä olevaa 22.4 artiklaa ei sovelleta palveluiden toimialoihin, jotka eivät kuulu tämän sopimuksen soveltamisalaan.
8. Jäljempänä olevaa 22.4 artiklaa ei sovelleta siltä osin kuin osapuolen valtion omistama yritys, yritys, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetty monopoli toteuttaa tavaroiden tai palveluiden ostoja ja myyntiä seuraavien säädösten nojalla:
- a) jonkin 10.11, 11.8 tai 18.10 artiklan mukaisen voimassa olevan poikkeavan toimenpiteen nojalla, jonka osapuoli pitää voimassa, jatkaa, uusii tai muuttaa liitteessä 10-A olevassa luettelossa esitetyllä tavalla; tai

¹ Tämän sopimuksen voimaantulopäivää seuraavien viiden ensimmäisen vuoden aikana kyseinen kynnysarvo on 200 miljoonaa erityistä nosto-oikeutta.

- b) jonkin sellaisen poikkeavan toimenpiteen nojalla, jonka osapuoli toteuttaa tai pitää voimassa ja joka koskee toimialoja, osa-aloja tai toimintoja 10.11, 11.8 tai 18.10 artiklan mukaisesti, liitteessä 10-B olevassa luettelossa esitetyllä tavalla.

22.2 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa ja liitteessä 22 tarkoitetaan:

- a) 'kaupallisella toiminnalla' toimintaa, jota yritys harjoittaa tavoitellen voittoa ja jonka tuloksena on sellaisen tavaranto tuotanto tai sellaisen palvelun tarjoaminen, jota myydään asianomaisilla markkinoilla yrityksen määrittäminä määrinä ja sen määrittämällä hinnoilla¹;
- b) 'kaupallisilla näkökohdilla' hinta-, laatu-, saatavuus-, markkinoitavuus- ja kuljetusnäkökohtia sekä muita oston tai myynnin ehtoja tai muita tekijöitä, jotka markkinatalouden periaatteiden mukaisesti asianomaisella liiketoiminta- tai toimialalla toimiva yksityisessä omistuksessa oleva yritys ottaa tavanomaisesti huomioon kaupallisissa päätöksissään;

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että 'kaupallisella toiminnalla' ei tarkoiteta toimintaa, jota harjoittaa yritys, joka toimii voittoa tavoittelemattomalta pohjalta tai joka toimii kustannusten kattamisen perusteella.

- c) 'nimeämisellä' monopolin perustamista tai sallimista tai monopolin alan laajentamista uuteen tavaraan tai palveluun;
- d) 'nimetyllä monopolilla' yhteisöä, myös yhteisöryhmää tai valtion virastoa, joka on nimetty osapuolen alueen asianomaisilla markkinoilla jonkin tavaran tai palvelun ainoaksi tarjoajaksi tai ostajaksi, mutta tällaiseksi yksiköksi ei katsota yksikköä, jolle on myönnetty yksinomainen teollis- tai tekijänoikeus, pelkästään kyseisen oikeuden myöntämisen perusteella;
- e) 'yrityksellä, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia'¹ julkista tai yksityistä yritystä, jolle osapuoli on oikeudellisesti tai tosiasiallisesti myöntänyt erityisoikeuksia tai erioikeuksia; osapuoli myöntää erityisoikeuksia tai erioikeuksia, kun se nimeää tietyt yritykset jonkin tavaran tai palvelun toimittajaksi tai rajaa tällaisten yritysten lukumäärän kahteen taikka useampaan, ottaen huomioon alakohtaisen erityissääntelyn, jonka nojalla oikeus tai etuoikeus on myönnetty, ilman, että asiassa sovellettaisiin objektiivisuuteen, oikeasuhteisuuteen ja syrjimättömyyteen perustuvia kriteereitä, ja tavalla, joka vaikuttaa olennaisesti muiden yritysten mahdollisuuteen tarjota samaa tavaraa tai palvelua samalla maantieteellisellä alueella olennaisilta osiltaan vastaavilla ehdoilla;
- f) 'julkista valtaa käytettäessä tarjottavilla palveluilla' palveluja, joita tarjotaan käytettäessä julkista valtaa, siten kuin se on määritelty GATS-sopimuksen 1 artiklan 3 alakohdan b alakohdassa ja, tapauksen mukaan, GATS-sopimuksen rahoituspalveluliitteessä; ja

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että toimiluvan myöntäminen rajoitetulle määrälle yrityksiä puolueettomien, suhteellisten ja syrjimättömien perusteiden mukaisesti, kun kyseessä on niukkojen resurssien jakaminen, ei sinänsä muodosta erityisoikeutta tai erioikeutta.

- g) 'valtion omistamalla yrityksellä' yritystä, joka on osapuolen omistuksessa tai määräysvallassa¹;

22.3 ARTIKLA

Yleiset määräykset

Rajoittamatta tässä luvussa esitettyjä osapuolten oikeuksia ja velvollisuuksia mikään tässä luvussa ei estä osapuolta perustamasta tai ylläpitämästä valtion omistamia yrityksiä, nimeämistä tai ylläpitämästä monopoleja tai myöntämästä yrityksille erityisoikeuksia tai erioikeuksia.

22.4 ARTIKLA

Syrjimätön kohtelu ja kaupalliset näkökohdat

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikki sen valtion omistamat yritykset, yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, ja nimetyt monopolit menettelevät kaupallisessa toiminnassaan seuraavasti:

- a) ne toimivat tavarain tai palvelun ostossa tai myynnissä kaupallisten näkökohtien mukaisesti, paitsi silloin, kun ne täyttävät niille annetulle julkisen palvelun tehtävälle asetettuja ehtoja, jotka eivät ole ristiriidassa b tai c alakohdan kanssa;

¹ Omistusta tai määräysvaltaa määriteltäessä tarkastellaan tapauskohtaisesti kaikkia asiaankuuluvia oikeudellisia ja tosiasiallisia tekijöitä.

b) ostaessaan tavarán tai palvelun

- i) ne myöntävät toisen osapuolen yrityksen tarjoamalle tavaralle tai palvelulle yhtä edullisen kohtelun kuin ne myöntävät oman osapuolen yritysten tarjoamalle vastaavalle tavaralle tai vastaavalle palvelulle; ja
- ii) ne myöntävät 10.2 artiklan 1 kohdan d alakohdassa määritellyn, sopimuksen soveltamisalaan kuuluvan yrityksen tarjoamalle tavaralle tai palvelulle kyseisen osapuolen alueella yhtä edullisen kohtelun kuin ne myöntävät kyseisen osapuolen alueella oman osapuolen sijoittajien yritysten tarjoamalle vastaavalle tavaralle tai vastaavalle palvelulle kyseisillä markkinoilla; ja

c) myydessään tavarán tai palvelun

- i) ne myöntävät toisen osapuolen yritykselle yhtä edullisen kohtelun kuin ne myöntävät oman osapuolensa yrityksille; ja
- ii) ne myöntävät 10.2 artiklan 1 kohdan d alakohdassa määritellylle, sopimuksen soveltamisalaan kuuluvalla yritykselle kyseisen osapuolen alueella yhtä edullisen kohtelun kuin ne myöntävät kyseisen osapuolen alueella oman osapuolen sijoittajien yrityksille kyseisillä markkinoilla.

2. Edellä olevalla 1 kohdalla ei estetä valtion omistamia yrityksiä, yrityksiä, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimettyjä monopoleja

- a) ostamasta tai tarjoamasta tavaroita tai palveluita eri ehdoilla, hintaan liittyvät ehdot mukaan luettuina, sillä edellytyksellä, että tällaisissa poikkeavissa ehdoissa noudatetaan kaupallisia näkökohtia; tai
- b) kieltäytymästä tavaroiden tai palveluiden ostosta tai tarjoamisesta, sillä edellytyksellä, että tällaisessa kieltäytymisessä noudatetaan kaupallisia näkökohtia.

22.5 ARTIKLA

Sääntelykehys

1. Osapuolet hyödyntävät mahdollisimman hyvin soveltuvia kansainvälisiä standardeja, tapauksen mukaan muun muassa valtion omistamien yritysten omistajaohjauksesta annettuja OECD:n suuntaviivoja.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sen perustama tai ylläpitämä sääntelyelin tai muu sääntelyvaltaa käyttävä elin

- a) on riippumaton kaikista sen sääntelyn alaan kuuluvista yrityksistä eikä vastaa toiminnastaan niille, jotta voidaan varmistaa sääntelytehtävän tehokkuus; ja

- b) toimii kaikissa olosuhteissa puolueettomasti¹ suhteessa kaikkiin sen sääntelyn alaan kuuluviin yrityksiin, mukaan lukien valtion omistamat yritykset, yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, ja nimetyt monopolit².
3. Kumpikin osapuoli soveltaa valtion omistamaan yritykseen, yritykseen, jolle on myönnetty erityisoikeuksia taikka erioikeuksia, tai nimettyyn monopoliin säädöksiään ja määräyksiään johdonmukaisella ja syrjimättömällä tavalla.

22.6 ARTIKLA

Avoimuus

1. Osapuoli, jolla on syytä uskoa, että toisen osapuolen valtion omistaman yrityksen, yrityksen, jolle on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetyn monopolin kaupallinen toiminta vaikuttaa kielteisesti sen tämän luvun mukaisiin etuihin, jäljempänä 'pyynnön esittävä osapuoli', voi pyytää toiselta osapuolelta, jäljempänä 'pyynnön vastaanottava osapuoli', kyseisen yhteisön kaupallisesta toiminnasta kirjallisia tietoja, jotka liittyvät tämän luvun määräysten täytäntöönpanoon.

¹ Selvyyden vuoksi todetaan, että puolueettomuutta, jolla sääntelyelin hoitaa sääntelytehtäviään, arvioidaan vertaamalla sitä sääntelyelimen yleiseen toimintamalliin tai menettelytapaan

² Selvyyden vuoksi todetaan, että toimialoilla, joilla osapuolet ovat tämän sopimuksen muissa luvuissa sopineet noudattavansa sääntelyelimeen liittyviä erityisvelvoitteita, sovelletaan asiaa koskevia kyseisen muun luvun määräyksiä.

2. Pyynnön esittävä osapuoli sisällyttää 1 kohdan mukaiseen pyyntöön selvityksen siitä, miten osapuoli katsoo, että kyseisen yhteisön toiminta voi vaikuttaa osapuolen tämän luvun mukaisiin etuihin, ja täsmennettävä, mitä 3 kohdassa luetelluista tiedoista se pyytää.
3. Pyynnön vastaanottanut sopimuspuoli toimittaa 1 kohdan mukaisesti seuraavat tiedot:
 - a) kyseisen yhteisön omistusrakenne ja äänioikeusjärjestelmä, joiden osalta ilmoitetaan osakkeiden sellainen prosenttiosuus, jonka osapuoli, sen valtion omistamat yritykset, yritykset, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimetyt monopolit yhteensä omistavat ja niiden hallussa oleva yhteenlaskettu osuus äänioikeuksista kyseisessä yhteisössä;
 - b) kuvaus mahdollisista erityisosakkeista tai erityisistä ääni- tai muista oikeuksista, jotka pyynnön vastaanottaneen osapuolen, sen valtion omistamien yritysten, yritysten, joille on myönnetty erityisoikeuksia tai erioikeuksia, tai nimettyjen monopolien hallussa on, jos tällaiset oikeudet eroavat niistä oikeuksista, jotka liittyvät tällaisen yhteisön tavallisiin osakkeisiin;
 - c) kuvaus kyseisen yhteisön organisaatorakenteesta ja sen hallituksen tai vastaavan elimen kokoonpanosta;

- d) kuvaus siitä, mitkä valtion yksiköt tai julkiset elimet sääntelevät tai valvovat yhteisöä; kuvaus kyseisten yksiköiden tai julkisten elinten sille asettamista raportointivaatimuksista; sekä kyseisten valtion tai muiden julkisten elinten oikeudet ja käytännöt, jotka koskevat ylimmän johdon ja sen hallituksen tai muun vastaavan hallintoelimen jäsenten nimittämistä, erottamista tai palkkausta;
- e) yhteisön vuositulot ja kokonaisvarat viimeisimmältä kolmen vuoden jaksolta, jolta tiedot ovat saatavilla;
- f) mahdolliset poikkeukset, erioikeudet ja niihin liittyvät toimenpiteet, joista yhteisö hyötyy pyynnön vastaanottavan osapuolen säädösten ja määräysten mukaisesti; ja
- g) yksikköä koskevat mahdolliset lisätiedot, jotka ovat yleisesti saatavilla, myös vuositilinpäätökset ja kolmansien osapuolten suorittamat tilintarkastukset.

4. Edellä olevien 1, 2 ja 3 kohdan määräyksillä ei velvoiteta osapuolta julkistamaan luottamuksellisia tietoja, joiden julkistaminen olisi ristiriidassa osapuolen lakien ja määräysten kanssa, estäisi lainvalvontaa tai olisi muutoin vastoin yleistä etua tai vaarantaisi tiettyjen yritysten oikeutetut kaupalliset edut.

5. Jos pyydettyjä tietoja ei ole saatavilla, pyynnön vastaanottanut osapuoli ilmoittaa pyynnön esittäneelle osapuolelle kirjallisesti syyt tähän.

22.7 ARTIKLA

Osapuolikohtainen liite

1. Edellä olevaa 22.4 artiklaa ei sovelleta sellaiseen valtion omistaman yrityksen tai nimetyn monopolin poikkeaviin toimintoihin, jotka osapuoli sisällyttää liitteessä 22 olevaan luetteloonsa osapuolen luetteloa koskevien ehtojen mukaisesti.
2. Jommankumman osapuolen pyynnöstä kauppaneuvosto voi 33.1 artiklan 6 kohdan nojalla hyväksyä päätöksen liitteen 22 muuttamiseksi ja se tarkastelee joka tapauksessa muutoksia liitteeseen 22 viiden vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaan tulosta.

23 LUKU

KILPAILUPOLITIikka

23.1 ARTIKLA

Periaatteet

Osapuolet toteavat, että vapaa ja vääristymätön kilpailu on tärkeää kaupassa ja investoinneissa. Osapuolet tunnustavat, että kilpailunvastaiset toimintatavat voivat vääristää markkinoiden asianmukaista toimintaa ja vaarantaa kaupan vapauttamisesta saatavat edut.

23.2 ARTIKLA

Säätelykehys

1. Kumpikin osapuoli pitää voimassa tai antaa lainsäädäntöä, jota sovelletaan talouden kaikilla toimialoilla¹ ja jolla puututaan tehokkaasti seuraaviin menettelytapoihin:
 - a) yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien tekemät päätökset ja yhdenmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena tai seurauksena on kilpailun estäminen, rajoittaminen tai vääristäminen;
 - b) yhden tai usean yrityksen määräävän aseman väärinkäyttö; ja
 - c) yrityssulautumat, jotka olennaisesti estävät tehokasta kilpailua erityisesti määräävän aseman syntymisen tai vahvistumisen seurauksena.
2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikkiin yksityisiin tai julkisiin yrityksiin sovelletaan 1 kohdassa tarkoitettua kilpailulainsäädäntöä.

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että Euroopan unionin kilpailusääntöjä sovelletaan maatalousalaan maataloustuotteiden yhteisestä markkinajärjestelystä ja neuvoston asetusten (ETY) N:o 922/72, (ETY) N:o 234/79, (EY) N:o 1037/2001 ja (EY) N:o 1234/2007 kumoamisesta 17 päivänä joulukuuta 2013 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1308/2013 mukaisesti (EUVL L 347, 20.12.2013, s. 671).

3. Kummankaan osapuolen kilpailulainsäädännön soveltaminen ei saa oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estää kyseisiä yrityksiä suorittamasta mitään niille määrättyä yleisen edun mukaista erityistehtävää. Osapuolen kilpailulainsäädäntöä koskevat poikkeukset olisi rajattava yleisen edun mukaisiin tehtäviin, ja ne olisi rajoitettava siihen, mikä on ehdottoman välttämätöntä halutun yleisen edun mukaisen tavoitteen saavuttamiseksi, ja niiden olisi oltava läpinäkyviä.

23.3 ARTIKLA

Täytäntöönpano

1. Kummankin osapuolen on ylläpidettävä toiminnaltaan riippumattonta viranomaista, joka vastaa 23.2 artiklassa tarkoitetun kilpailulainsäädännön täysimääräisestä soveltamisesta ja tehokkaasta täytäntöönpanosta ja jolla on tehtävien edellyttämät asianmukaiset valtuudet ja resurssit.
2. Kumpikin osapuoli soveltaa kilpailulainsäädäntöään avoimesti ja syrjimättömästi ja noudattaa oikeudenmukaisen menettelyn ja kyseisten yritysten puolustautumisoikeuksien periaatteita yritysten kansallisuudesta tai omistuksesta riippumatta.

23.4 ARTIKLA

Yhteistyö

1. Osapuolet tunnustavat, että on niiden yhteisen edun mukaista edistää yhteistyötä niiden kilpailupolitiikkaan ja sen täytäntöönpanoon liittyvissä kysymyksissä.

2. Yhteistyön helpottamiseksi osapuolten kilpailuviranomaiset voivat vaihtaa tietoja kummankin osapuolen lainsäädännössä vahvistettujen luottamuksellisuussääntöjen mukaisesti.
3. Osapuolten kilpailuviranomaisten on pyrittävä mahdollisuuksien mukaan ja tarvittaessa koordinoimaan täytäntöönpanotoimiaan samoissa tai toisiinsa liittyvissä menettelyissä tai tapauksissa.

23.5 ARTIKLA

Neuvottelut

1. Osapuolten keskinäisen yhteisymmärryksen edistämiseksi¹ tai tämän luvun tulkintaan tai soveltamiseen liittyvien erityiskysymysten käsittelemiseksi osapuolet aloittavat kumman tahansa osapuolen pyynnöstä viipymättä neuvottelut mistä tahansa tämän luvun tulkintaa tai soveltamista koskevasta asiasta. Neuvotteluja pyytävä osapuoli ilmoittaa tarvittaessa, miten asia vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan tai sijoituksiin.
2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettujen neuvottelujen helpottamiseksi kumpikin osapuoli pyrkii toimittamaan toiselle osapuolelle asiaa koskevat ei-luottamukselliset tiedot.

¹ Euroopan unionin puolesta keskustelukumppanina toimii Euroopan komission kilpailun pääosasto.

23.6 ARTIKLA

Riitojenratkaisumenettelyn soveltamatta jättäminen

Tähän lukuun ei sovelleta 31 lukua.

24 LUKU

TUET

24.1 ARTIKLA

Periaatteet

Osapuolet tunnustavat, että tukia voidaan myöntää, jos ne ovat välttämättömiä yleisen edun mukaisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Osapuolet kuitenkin tunnustavat, että tietyt tuet voivat vääristää markkinoiden asianmukaista toimintaa ja vaarantaa kaupan vapauttamisesta ja kilpailusta saatavat edut. Tämän vuoksi osapuoli ei periaatteessa saa myöntää tukia, jos ne vaikuttavat tai todennäköisesti vaikuttavat kielteisesti osapuolten väliseen kauppaan tai kilpailuun.

24.2 ARTIKLA

Määritelmä ja soveltamisala

1. Tässä luvussa 'tuella' tarkoitetaan toimenpidettä, joka täyttää tukia ja tasoitustulleja koskevan sopimuksen 1 artiklan 1 kohdan edellytykset, riippumatta siitä, onko tuki myönnetty tavaroita valmistavalle vai palveluita tarjoavalle yritykselle¹.
2. Tätä lukua sovelletaan tukiin, jotka ovat erityisiä tukia ja tasoitustulleja koskevan sopimuksen 2 artiklan mukaisesti.
3. Tätä lukua sovelletaan kaikille yrityksille, yksityiset ja julkiset yritykset mukaan luettuina, myönnettäviin tukiin.
4. Kumpikin osapuoli varmistaa, että yleistä taloudellista etua koskevia palveluita tuottaville yrityksille myönnettäviin tukiin sovelletaan tämän luvun sääntöjä siltä osin kuin ne eivät oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estä kyseisiä yrityksiä hoitamasta niille annettuja erityisiä tehtäviä. Annettujen tehtävien on oltava avoimia, eikä tässä luvussa vahvistettujen sääntöjen soveltamisen rajoittaminen tai siitä poikkeaminen saa ylittää sitä, mikä on ehdottoman välttämätöntä annettujen tehtävien suorittamiseksi.

¹ Selvyyden vuoksi todetaan, että tällä artiklalla ei rajoiteta WTO:ssa tai siihen liittyvillä monenkeskisillä foorumeilla käytävien, palvelujen tukien määritelmää koskevien tulevien neuvotteluiden tulosta.

5. Jäljempänä olevaa 24.5 artiklaa ei sovelleta maataloussopimuksen liitteeseen¹ sisältyvien tuotteiden kauppaan liittyviin tukiin.
6. Tämän sopimuksen 24.5 ja 24.6 artiklaa ei sovelleta audiovisuaalialalla.
7. Jäljempänä olevia 24.5 ja 24.6 artiklaa ei sovelleta tukiin, jotka myönnetään alkuperäiskansojen ja niiden yhteisöjen taloudellisen kehityksen tukemiseksi¹. Tällaisten tukien on oltava kohdennettuja, oikeasuhteisia ja avoimia.
8. Jäljempänä olevia 24.5 ja 24.6 artiklaa ei sovelleta tukiin, jotka myönnetään luonnonkatastrofien tai muiden poikkeuksellisten tapahtumien aiheuttaman vahingon korjaamiseen.
9. Jäljempänä olevaa 24.5 artiklaa ei sovelleta tukiin, jotka myönnetään väliaikaisesti vastauksena taloudellisen hätätilaan². Tällaisten tukien on oltava oikeasuhteisia ja kohdennettuja hätätilanteen korjaamiseksi.

¹ Tätä kohtaa sovellettaessa alkuperäiskansat ja niiden yhteisöt on ymmärrettävä siten kuin ne määritellään kummankin osapuolen lainsäädännössä. Euroopan unionin osalta lainsäädäntö kattaa sekä Euroopan unionin että sen kunkin jäsenvaltion lainsäädännön.

² 'Taloudellisella hätätilalla' tarkoitetaan taloudellista tapahtumaa, joka aiheuttaa vakavan häiriön osapuolen taloudessa. Euroopan unionissa 'osapuolen taloudella' tarkoitetaan Euroopan unionin tai sen yhden tai useamman jäsenvaltion taloutta.

10. Kauppaneuvosto voi 33.1 artiklan 6 kohdan a alakohdan nojalla tehdä päätöksen tämän artiklan 1 kohdassa olevan 'tuen' määritelmän muuttamisesta siltä osin kuin se liittyy palveluja tarjoaviin yrityksiin, jotta voidaan ottaa huomioon WTO:ssa tai siihen liittyvillä monenvälisillä foorumeilla asiasta käytävien tulevien neuvottelujen tulokset.

24.3 ARTIKLA

Suhde WTO-sopimukseen

Tätä lukua sovelletaan rajoittamatta kummankin osapuolen GATS-sopimuksen XV artiklan, GATT 1994 -sopimuksen XVI artiklan, tukia ja tasoitustulleja koskevan sopimuksen ja maataloussopimuksen mukaisia oikeuksia ja velvollisuuksia.

24.4 ARTIKLA

Avoimuus

1. Kumpikin osapuoli asettaa seuraavat tiedot saataville sen alueella myönnetystä tai voimassa pidetystä tuesta:

a) tuen oikeusperusta ja tarkoitus;

- b) tuen muoto;
- c) tuen tai siihen osoitettujen määrärahojen määrä; ja
- d) jos mahdollista, tuen saajan nimi.

2. Osapuoli täyttää tämän artiklan 1 kohdassa asetetut vaatimukset seuraavasti:

- a) tukia ja tasoitustulleja koskevan sopimuksen 25 artiklan mukainen ilmoitus sillä edellytyksellä, että ilmoitus sisältää kaikki tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetut tiedot ja se annetaan vähintään joka toinen vuosi;
- b) maataloussopimuksen 18 artiklan mukainen ilmoitus; tai
- c) osapuoli julkistaa tiedot itse tai ne julkistetaan sen puolesta yleisesti saatavilla olevalla verkkosivustolla viimeistään tuen myöntämisen- tai voimassapitovuotta seuraavan kalenterivuoden 31 päivänä joulukuuta.

24.5 ARTIKLA

Neuvottelut

1. Jos osapuoli katsoo, että toisen osapuolen myöntämällä tuella on tai voi olla kielteisiä vaikutuksia sen kauppaan liittyviin etuihin tai kilpailuun, kyseinen osapuoli, jäljempänä 'pyynnön esittänyt osapuoli', voi ilmaista huolensa kirjallisesti toiselle osapuolelle, jäljempänä 'vastauksen antava osapuoli', ja pyytää asiasta neuvotteluja. Tällaiseen pyyntöön on sisällytettävä selvitys siitä, miten tuella on tai voisi olla kielteinen vaikutus pyynnön esittäneen osapuolen kauppaan liittyviin etuihin tai kilpailuun.
2. Edellä olevan 1 kohdan soveltamiseksi pyynnön esittänyt osapuoli voi pyytää vastauksen antavalta osapuolelta seuraavia tukea koskevia tietoja:
 - a) tuen oikeusperusta ja politiikkatavoite tai tarkoitus;
 - b) tuen muoto;
 - c) tuen päivämäärät ja kesto ja muut siihen liittyvät aikarajat,
 - d) tukikelpoisuusvaatimukset;
 - e) tukea varten budjetoitu kokonaismäärä tai vuotuinen määrä;

f) jos mahdollista, tuen saajan nimi; ja

g) muut tiedot, joiden perusteella voidaan arvioida tuen kielteistä vaikutusta.

3. Vastauksen antava osapuoli toimittaa 2 kohdan mukaisesti pyydetyt tiedot kirjallisesti viimeistään 60 päivän kuluttua pyynnön vastaanottopäivästä.

4. Jos vastauksen antava osapuoli ei toimita kokonaan tai osittain 2 ja 3 kohdan nojalla pyydettyjä tietoja, vastauksen antava osapuoli perustelee syyt tähän kirjallisesti.

5. Jos pyynnön esittänyt osapuoli saatuaan pyydetyt tiedot ja neuvottelujen jälkeen katsoo, että kyseisellä tuella on tai saattaa olla merkittävä kielteinen vaikutus sen kauppaan liittyviin etuihin tai kilpailuun, vastauksen antava osapuoli pyrkii parhaansa mukaan poistamaan nämä vaikutukset tai minimoimaan ne.

24.6 ARTIKLA

Ehdolliset tuet

1. Myöntäessään seuraavia tukia kumpikin osapuoli soveltaa seuraavia ehtoja:
 - a) sellaisten tukien tapauksessa, jossa valtio on suorasti tai välillisesti vastuussa tiettyjen yritysten velkojen tai vastuiden takaamisesta, tällaisten velkojen ja vastuiden kattaminen on rajoitettu koskemaan tiettyä asianomaisten velkojen ja vastuiden määrää tai valtion vastuun kesto on rajattu; ja
 - b) maksukyvyttömille tai vaikeuksissa oleville yrityksille myönnettävissä tuissa (kuten lainat ja takaukset, käteisavustukset, pääomanlisäykset, omaisuuserien tarjoaminen alle markkinahinnan ja verovapautukset), joiden kesto on yli vuoden pituinen, on laadittu uskottava rakenneuudistussuunnitelma, joka perustuu realistisiin oletuksiin, jotta voidaan varmistaa maksukyvyttömien tai vaikeuksissa olevien yritysten pitkän aikavälin elinkelpoisuuden palautuminen kohtuullisessa ajassa, ja kyseinen yritys, lukuun ottamatta pieniä ja keskisuuria yrityksiä, osallistuu itse rakenneuudistuksen kustannuksiin.
2. Edellä olevan 1 kohdan b alakohtaa ei sovelleta tukiin, jotka ovat yritykselle myönnettävää väliaikaista maksuvalmiustukea lainatakauksina tai lainoina, jotka on määrältään rajattu ainoastaan siihen, mikä on vaikeuksissa olevan yrityksen toiminnassa pitämiseksi tarpeen, ajanjaksolla, joka on tarpeen rakenneuudistus- tai lopettamissuunnitelman laatimiseksi.

3. Tätä artiklaa sovelletaan ainoastaan tukiin, jotka vaikuttavat tai todennäköisesti vaikuttavat kielteisesti toisen osapuolen kauppaan ja kilpailuun.

4. Tätä artiklaa ei sovelleta tukiin,

- a) jotka myönnetään sen varmistamiseksi, että yritys poistuu hallitusti markkinoilta; tai
- b) joiden kokonaismäärä tai -budjetti on yritystä kohti alle 170 000 erityistä nosto-oikeutta kolmen peräkkäisen vuoden aikana.

24.7 ARTIKLA

Tukien käyttö

Kumpikin osapuoli varmistaa, että yritykset käyttävät tuet yksinomaan siihen selkeästi määriteltyyn toimintapoliittiseen tarkoitukseen, johon ne on myönnetty¹.

¹ Selvyyden vuoksi todetaan, että tämän velvollisuuden katsotaan täyttyvän kun osapuoli on ottanut käyttöön tätä koskevat asianmukaiset oikeudelliset kehykset ja hallinnolliset menettelyt.

24.8 ARTIKLA

Riitojenratkaisumenettelyn soveltamatta jättäminen

Edellä olevaan 24.5 artiklan 5 kohtaan ei sovelleta 31 lukua.

24.9 ARTIKLA

Luottamuksellisuus

1. Vaihtaessaan tietoja tämän luvun nojalla osapuolten on otettava huomioon salassapitovelvollisuutta ja liikesalaisuuksia koskevan lainsäädäntönsä asettamat rajoitukset sekä varmistettava liikesalaisuuksien ja muiden luottamuksellisten tietojen suoja.
2. Jos osapuoli toimittaa tietoja tämän luvun mukaisesti, vastaanottava osapuoli säilyttää kyseisten tietojen luottamuksellisuuden.

25 LUKU

TEOLLIS- JA TEKIJÄNOIKEUDET

A JAKSO

YLEISET MÄÄRÄYKSET

25.1 ARTIKLA

Tavoitteet

1. Tämän luvun tavoitteina on
 - a) helpottaa innovatiivisten ja luovien tavaroiden ja palvelujen tuotantoa ja kaupallistamista osapuolten välillä kestävyyden ja osallistavuuden lisäämiseksi osapuolten taloudessa;
 - b) helpottaa ja säännellä osapuolten välistä kauppaa sekä vähentää tällaisen kaupan vääristymiä ja esteitä; ja

c) saavuttaa riittävä ja tehokas teollis- ja tekijänoikeuksien suojan taso ja täytäntöönpano.

2. TRIPS-sopimuksen 7 artiklassa vahvistettuja tavoitteita sovelletaan tähän lukuun soveltuvien osin.

25.2 ARTIKLA

Soveltamisala

1. Kumpikin osapuoli noudattaa niiden teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten mukaisia sitoumuksiaan, joiden sopimuspuoli se on, TRIPS-sopimus mukaan luettuna.

2. Tällä luvulla täydennetään ja täsmennetään osapuolten TRIPS-sopimuksen ja muiden teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten mukaisia oikeuksia ja velvollisuuksia.

3. Tämän luvun määräyksillä ei estetä osapuolta soveltamasta lainsäädäntöään, jolla otetaan käyttöön tiukempia teollis- ja tekijänoikeuksien suojaa ja täytäntöönpanoa koskevia vaatimuksia, jos ne ovat tämän luvun määräysten mukaisia. Kumpikin osapuoli voi vapaasti päättää asianmukaisesta menetelmästä tämän luvun täytäntöön panemiseksi omassa oikeusjärjestelmässään ja -käytännöissään.

25.3 ARTIKLA

Periaatteet

1. TRIPS-sopimuksen 8 artiklassa vahvistettuja periaatteita sovelletaan tähän lukuun soveltuvien osin.

2. Osapuolet ottavat huomioon sisäisten järjestelmiensä taustalla olevat yleisen edun mukaiset tavoitteet ja tunnustavat, että on tarpeen

a) edistää innovointia ja luovuutta; ja

b) helpottaa tiedon, osaamisen, teknologian, kulttuurin ja taiteiden levittämistä;

osapuolten omien teollis- ja tekijänoikeusjärjestelmien kautta ja samalla noudattaa avoimuuden periaatteita ja ottaa huomioon asiaankuuluvien sidosryhmien, mukaan lukien oikeudenhaltijat, käyttäjät ja suuri yleisö, edut.

25.4 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa ja liitteissä 25-A, 25-B ja 25-C tarkoitetaan

- a) 'Bernin yleissopimuksella' Bernissä 9 päivänä syyskuuta 1886 tehtyä Bernin yleissopimusta kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta, sellaisena kuin se on muutettuna 28 päivänä syyskuuta 1979;
- b) 'teollis- ja tekijänoikeuksilla' kaikentyyppisiä teollis- ja tekijänoikeuksia, joihin sovelletaan tämän luvun B jakson 1–7 alajaksoa tai TRIPS-sopimuksen II osan 1–7 jaksoa; teollis- ja tekijänoikeuksien suoja sisältää myös Pariisin yleissopimuksen 10 a artiklassa tarkoitetun suojan vilpillistä kilpailua vastaan;
- b) 'Pariisin yleissopimuksella' 20 päivänä maaliskuuta 1883 tehtyä teollisoikeuden suojelemista koskevaa Pariisin yleissopimusta, sellaisena kuin se on viimeksi tarkistettuna Tukholmassa 14 päivänä heinäkuuta 1967 ja muutettuna 28 päivänä syyskuuta 1979;
- c) 'Rooman yleissopimuksella' Roomassa 26 päivänä lokakuuta 1961 tehtyä kansainvälistä yleissopimusta esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyritysten suojaamisesta; ja

d) 'WIPO:lla' Maailman henkisen omaisuuden järjestöä.

25.5 ARTIKLA

Kansallinen kohtelu

1. Kumpikin osapuoli myöntää kaikkien tämän luvun piiriin kuuluvien teollis- ja tekijänoikeusluokkien osalta toisen osapuolen kansalaisille vähintään yhtä suotuisan kohtelun kuin se, jonka se myöntää omille kansalaisilleen teollis- ja tekijänoikeuksien suojelun¹ osalta, ellei poikkeuksista, joista on jo määrätty Pariisin yleissopimuksessa, Bernin yleissopimuksessa, Rooman yleissopimuksessa tai Washingtonissa 26 päivänä toukokuuta 1989 tehdyssä sopimuksessa integroituihin piireihin liittyvästä henkisestä omaisuudesta ja Genevessä 20 päivänä joulukuuta 1996 tehdystä WIPO:n esitys- ja äänitesopimuksesta, jäljempänä 'WPPT', muuta johdu. Esittävien taitelijoiden, äänitteiden tuottajien ja yleisradio-organisaatioiden osalta tällainen velvollisuus koskee vain tässä luvussa myönnettyjä oikeuksia.

¹ Tässä kohdassa 'suojaus' käsittää seikat, jotka vaikuttavat teollis- ja tekijänoikeuksien suojan saatavuuteen, hankintaan, laajuuteen, voimassapitoon ja täytäntöönpanoon, samoin kuin seikat, jotka vaikuttavat tässä luvussa erityisesti mainittujen teollis- ja tekijänoikeuksien käyttöön. Lisäksi tässä kohdassa 'suojaus' käsittää toimenpiteet, joilla estetään tehokkaiden teknisten suojakeinojen kiertäminen, sekä oikeuksien hallinnointitietoja koskevat toimenpiteet.

2. Osapuoli voi hyödyntää 1 kohdan nojalla sallittavia sen oikeudellisia ja hallinnollisia menettelyjä koskevia poikkeuksia ja muun muassa velvoittaa toisen osapuolen kansalaisen ilmoittamaan prosessiosoitteen sen alueella tai nimittämään edustajan sen alueella sillä edellytyksellä, että

- a) tällainen poikkeus on tarpeen osapuolen sellaisten säädösten tai määräysten noudattamisen turvaamiseksi, jotka eivät ole ristiriidassa tämän luvun kanssa; ja
- b) tällaista poikkeusta ei sovelleta tavalla, joka merkitsisi peiteltyä kaupan rajoittamista.

3. Edellä olevaa 1 kohtaa ei sovelleta WIPO:n alaisuudessa tehdyissä tekijänoikeuksien suojan hankintaa tai voimassapitoa koskevissa monenvälisissä sopimuksissa määrättyihin menettelyihin.

25.6 ARTIKLA

Teollis- ja tekijänoikeudet ja kansanterveys

1. Osapuolet tunnustavat 14 päivänä marraskuuta 2001 WTO:n ministerikokouksessa Dohassa TRIPS-sopimuksesta ja kansanterveydestä annetun julistuksen, jäljempänä 'Dohan julistus', merkityksen. Tämän luvun mukaisia oikeuksia ja velvoitteita tulkittaessa ja täytäntöön pantaessa osapuolet varmistavat, että Dohan julistusta noudatetaan.

2. Kumpikin osapuoli panee täytäntöön TRIPS-sopimuksen 31 a artiklan sekä sen liitteen ja liitteen lisäyksen, jotka tulivat voimaan 23 päivänä tammikuuta 2017.

25.7 ARTIKLA

Sammuminen

Mikään tässä sopimuksessa ei estä osapuolta määrittämästä, sovelletaanko teollis- ja tekijänoikeuksien sammumista sen oikeusjärjestelmän nojalla tai millä edellytyksillä sitä sovelletaan.

B JAKSO

TEOLLIS- JA TEKIJÄNOIKEUKSIA KOSKEVAT NORMIT

1 ALAJAKSO

TEKIJÄNOIKEUS JA LÄHIOIKEUDET

25.8 ARTIKLA

Kansainväliset sopimukset

1. Kumpikin osapuoli vahvistaa sitoutuneensa seuraaviin sopimuksiin ja noudattaa niitä:
 - a) Bernin yleissopimus;
 - b) Rooman yleissopimus;
 - c) Genevessä 20 päivänä joulukuuta 1996 tehty WIPO:n tekijänoikeussopimus;

- d) WPPT; ja
 - e) Marrakeshissa 27 päivänä kesäkuuta 2013 tehty Marrakeshin sopimus julkaistujen teosten saatavuuden helpottamisesta sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi.
2. Kumpikin osapuoli pyrkii kaikin kohtuullisin keinoin ratifioimaan Pekingissä 24 päivänä kesäkuuta 2012 hyväksytyn audiovisuaalisia esityksiä koskevan Pekingin sopimuksen tai liittymään siihen.

25.9 ARTIKLA

Tekijät

Kumpikin osapuoli antaa tekijöille yksinoikeuden sallia tai kieltää

- a) teostensa toisintamisen suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain;
- b) teostensa alkuperäiskappaleen tai sen kopioiden levityksen yleisölle myymällä tai millä tahansa muulla tavalla;

- c) teostensa välittämisen yleisölle langallisesti tai langattomasti, mukaan lukien teosten saattaminen yleisön saataville siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teokset käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana; ja
- d) teostensa alkuperäiskappaleiden tai kopioiden kaupallisen vuokrauksen yleisölle tietokoneohjelmien ja elokuvateosten osalta.

25.10 ARTIKLA

Esittävät taiteilijat

Kumpikin osapuoli antaa esittäville taiteilijoille yksinoikeuden sallia tai kieltää

- a) esitystensä tallenteet¹;
- b) esitystensä tallentamisen suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain;
- c) esitystensä tallenteiden saattamisen yleisön saataville joko myymällä tai muulla tavalla;

¹ Ilmaisulla 'tallenne' tarkoitetaan äänten tai niitä edustavien merkkien sisällyttämistä materiaaliseen alustaan, josta ne voidaan laitteen avulla havaita, kopioida tai tuoda julki.

- d) esitystensä tallenteiden saattamisen yleisön saataville langallisesti tai langattomasti siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada esitysten tallenteet käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana; ja
- e) esitystensä yleisradioinnin langattomasti ja niiden välittämisen yleisölle, paitsi jos esitys jos sinänsä on yleisradioitu esitys tai on peräisin tallenteelta.

25.11 ARTIKLA

Äänitteiden tuottajat

Kumpikin osapuoli antaa äänitteiden tuottajille yksinoikeuden sallia tai kieltää

- a) äänitteidensä toisintamisen suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä menetelmällä ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain;
- b) äänitteidensä tai niiden kopioiden saattaminen yleisön saataville myymällä tai siirtämällä omistusoikeus muulla tavalla;

- c) äänitteidensä saattamisen yleisön saataville langallisesti tai langattomasti siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada äänitteet käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana; ja
- d) äänitteidensä kaupallisen vuokrauksen yleisölle.

25.12 ARTIKLA

Yleisradio-organisaatiot

Kumpikin osapuoli myöntää yleisradio-organisaatioille yksinoikeuden sallia tai kieltää

- a) langattomasti yleisradioitujen lähetystensä tallentamisen;
- b) langattomasti yleisradioitujen lähetystensä jäljentämisen suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain; ja
- c) lähetystensä uudelleen tapahtuvan yleisradioinnin langattomasti sekä lähetystensä välittämisen yleisölle¹, jos tämä välittäminen tapahtuu paikoissa, joihin yleisöllä on pääsy pääsymaksua vastaan.

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että mikään tässä kohdassa ei estä osapuolta Rooman yleissopimuksen 13 artiklan ensimmäisen kohdan d alakohdan mukaisesti määrittämästä, millä edellytyksillä tätä oikeutta voidaan käyttää.

25.13 ARTIKLA

Kaupallisessa tarkoituksessa julkaistujen äänitteiden yleisradiointi ja välittäminen yleisölle¹

1. Kumpikin osapuoli säätää oikeudesta, jolla voidaan varmistaa, että käyttäjä maksaa esittäville taiteilijoille ja äänitteiden tuottajille kohtuullisen kertakorvauksen, jos kaupallisessa tarkoituksessa julkaistua äänitettä tai sen kopiota käytetään yleisradiointiin tai välittämiseen yleisölle².
2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että 1 kohdassa tarkoitettu kohtuullinen kertakorvaus jaetaan esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien kesken. Kumpikin osapuoli voi antaa lainsäädäntöä, jossa määritellään esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien välisen sopimuksen puuttuessa ne ehdot, joiden mukaan esittäjät ja äänitteiden tuottajat jakavat tällaisen kohtuullisen kertakorvauksen.

¹ Kumpikin osapuoli voi myöntää esittäville taiteilijoille ja äänitteiden tuottajille laajempia oikeuksia, jotka koskevat kaupallisessa tarkoituksessa julkaistujen äänitteiden yleisradiointia ja välittämistä yleisölle.

² Tätä artiklaa sovellettaessa 'yleisölle välittämiseen' ei sisälly äänitteen saattaminen yleisön saataville langallisesti tai langattomasti siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada äänite käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

25.14 ARTIKLA

Suoja-aika

1. Teoksen tekijän oikeudet ovat voimassa tekijän koko elinajan ja vähintään 70 vuotta tämän kuolemasta, riippumatta päivästä, jona teos on laillisesti saatettu yleisön saataville¹.
2. Jos tekijänoikeus kuuluu yhteisesti teoksen tekijäkumppaneille, 1 kohdassa tarkoitettu suojan voimassaoloaika lasketaan viimeisenä elossa olleen tekijän kuolemasta.
3. Nimettömänä tai salanimellä julkaistujen teosten suojan voimassaoloaika on vähintään 70 vuotta teoksen saattamisesta laillisesti yleisön saataville. Jos tekijän käyttämä salanimi ei kuitenkaan jätä epäilystä tämän henkilöllisyydestä tai jos tekijä ilmaisee henkilöllisyytensä ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettuna aikana, on sovellettava 1 kohdassa määrättyä suojan voimassaoloaikaa.
4. Elokvateosten tai audiovisuaalisten teosten suoja-aika päättyy aikaisintaan 70 vuoden kuluttua viimeisenä elossa olleen tekijän kuolemasta. Osapuolten säädöksissä ja määräyksissä määritellään henkilöt, joita on pidettävä elokuvateoksen tai audiovisuaalisen teoksen tekijöinä.

¹ Jos osapuoli myöntää erityisen suoja-ajan tapauksissa, joissa oikeushenkilö nimetään oikeudenhaltijaksi, suoja-aika on vähintään 70 vuotta siitä, kun teos on laillisesti saatettu yleisön saataville.

5. Yleisradio-organisaatioiden oikeudet lakkaavat 50 vuoden kuluttua lähetyksen ensimmäisestä yleisradiointipäivästä.
6. Esittävien taiteilijoiden oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua esityksen tallentamispäivästä, kuitenkin niin, että
- a) jos esityksen tallenne julkaistaan laillisesti tai, jos osapuoli niin säättää, välitetään laillisesti yleisölle tässä kohdassa tarkoitetun 50 vuoden kuluessa, suojan voimassaoloaika lasketaan ensimmäisestä tällaisesta julkaisemisesta tai, jos osapuoli niin säättää, ensimmäisestä tällaisesta yleisölle välittämispäivästä. Jos osapuoli tarjoaa kummankin mahdollisuuden, suoja-aika lasketaan siitä tapahtumasta, joka on aikaisempi; ja
 - b) jos esityksen tallentava äänite julkaistaan laillisesti tai, jos osapuoli niin säättää, välitetään laillisesti yleisölle tässä kohdassa tarkoitetun 50 vuoden kuluessa, suojan voimassaoloaika päättyy aikaisintaan 70 vuoden kuluttua ensimmäisestä tällaisesta julkaisemisesta tai, jos osapuoli niin säättää, ensimmäisestä tällaisesta yleisölle välittämispäivästä. Jos osapuoli tarjoaa kummankin mahdollisuuden, suoja-aika lasketaan siitä tapahtumasta, joka on aikaisempi;

7. Äänitteiden tuottajien oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua tallennuksesta. Jos äänite julkaistaan laillisesti tai, jos osapuoli niin säättää, välitetään laillisesti yleisölle tämän ajanjakson kuluessa, tällaiset oikeudet lakkaavat kuitenkin aikaisintaan 70 vuoden kuluttua ensimmäisestä tällaisesta julkaisemisesta tai, jos osapuoli niin säättää, ensimmäisestä tällaisesta yleisölle välittämispäivästä. Osapuolet voivat ottaa käyttöön tai pitää voimassa tehokkaita toimenpiteitä varmistukseksi, että suoja-ajan ensimmäisten 50 vuoden jälkeisellä 20 vuoden ajanjaksolla saatu voitto jaetaan tasapuolisesti esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien kesken.

25.15 ARTIKLA

Oikeus jälleenmyyntikorvaukseen

1. Kumpikin osapuoli säättää, että alkuperäisen kuvataideteoksen tekijällä on luovuttamaton oikeus, josta ei voida luopua edes etukäteen, saada rojalti teoksen sellaisesta jälleenmyynnistä saadusta hinnasta, joka tapahtuu sen jälkeen, kun tekijä on luovuttanut teoksensa ensimmäisen kerran¹.
2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettua oikeutta jälleenmyyntikorvaukseen sovelletaan kaikkeen jälleenmyyntiin, johon osallistuu myyjinä, ostajina tai välittäjinä taidekaupan ammattilaisia, kuten huutokauppakamareita, taidegallerioita sekä taidekauppiaita yleensä.

¹ Sen estämättä, mitä tässä artiklassa määrätään, Chilen osalta rojaltien laskemiseen voidaan edelleen soveltaa 28 päivänä elokuuta 1970 annetun lain nro 17.366, sellaisena kuin se on muutettuna 13 päivänä lokakuuta 2017 annetulla lailla nro 21.045, 36 §:n 1 momenttia.

3. Kumpikin osapuoli voi säätää, että 1 kohdassa tarkoitettua oikeutta jälleenmyyntikorvaukseen ei sovelleta jälleenmyyntiin, jossa myyjä on hankkinut teoksen suoraan tekijältä vähemmän kuin kolme vuotta ennen tätä jälleenmyyntiä ja joissa jälleenmyyntihinta ei ylitä tiettyä vähimmäismäärää.

25.16 ARTIKLA

Oikeuksien kollektiivinen hallinnointi

1. Osapuolet pyrkivät lisäämään yhteistyötä yhteisvalvontajärjestöjensä välillä edistääkseen teosten ja muun suojatun aineiston saatavuutta osapuolten alueilla sekä tällaisten teosten tai muun suojatun aineiston käytöstä saatavien tekijänoikeustulojen siirtoa yhteisvalvontajärjestöjensä välillä.
2. Osapuolet lisäävät yhteisvalvontajärjestöjensä avoimuutta etenkin niiden keräämien tekijänoikeustulojen, niiden keräämiinsä tekijänoikeustuloihin soveltamien vähennysten, kerättyjen tekijänoikeustulojen käytön, levityspolitiikan ja niiden kokoelmien osalta.
3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että osapuolen alueelle sijoittautunutta yhteisvalvontajärjestöä, joka edustaa toiseen osapuoleen sijoittautunutta toista yhteisvalvontajärjestöä edustussopimuksen nojalla, kannustetaan maksamaan tarkasti, säännöllisesti ja huolellisesti rahamäärät, jotka se on velkaa edustamalleen yhteisvalvontajärjestölle, ja antamaan edustamalleen yhteisvalvontajärjestölle tiedot sen puolesta kerättyjen tekijänoikeustulojen määristä sekä tekijänoikeustuloista tehdyistä vähennyksistä.

25.17 ARTIKLA

Rajoitukset ja poikkeukset

Kumpikin osapuoli säätää 25.9–25.13 artiklassa määrättyjen oikeuksien rajoituksista tai poikkeuksista vain tietyissä erikoistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa teosten tai muun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijoiden oikeutettuja etuja.

25.18 ARTIKLA

Teknisten toimenpiteiden suojaaminen

1. Kumpikin osapuoli säätää riittävästä oikeudellisesta suojasta, jolla torjutaan sellaisten tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämistä, jota asianomainen henkilö suorittaa tietäen tai niin, että hänellä olisi riittävät perusteet tietää pyrkivänsä kyseiseen tavoitteeseen.
2. Kumpikin osapuoli säätää riittävästä oikeudellisesta suojasta, jolla torjutaan sellaista laitteiden, tuotteiden tai komponenttien valmistamista, maahantuontia, jakelua, myyntiä, vuokrausta, myytäväksi tai vuokrattavaksi ilmoittelua taikka kaupallisiin tarkoituksiin omistamista tai sellaisten palvelujen tarjoamista,
 - a) joita markkinoidaan, mainostetaan tai pidetään kaupan tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämiseksi;

- b) joiden tarkoituksella tai käytöllä on tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen lisäksi vain vähäistä muuta kaupallista merkitystä; tai
- c) jotka on pääasiallisesti suunniteltu, tuotettu, mukautettu tai toteutettu tai joita käytetään siten, että tarkoituksena on mahdollistaa tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertäminen tai helpottaa sitä.

3. Tässä alajaksossa 'teknisellä toimenpiteellä' tarkoitetaan tekniikkaa, laitetta tai komponenttia, joka on suunniteltu normaalissa käyttötarkoituksessa estämään tai rajoittamaan teoksiin tai muuhun aineistoon¹ kohdistuvia tekoja, joihin ei ole saatu lupaa tekijänoikeuden tai lähioikeuksien haltijalta osapuolen lainsäädännössä tarkoitettulla tavalla. Teknisiä toimenpiteitä pidetään "tehokkaina", jos oikeudenhaltijat valvovat suojatun teoksen tai muun aineiston käyttöä jonkin sellaisen pääsynvalvonta- tai suojauskeinon avulla, jolla tavoiteltu suoja saavutetaan ja joita ovat esimerkiksi teoksen tai muun aineiston salaus tai muunlainen muuttaminen taikka kopioinnin valvontajärjestelmä.

4. Jos oikeudenhaltijat eivät toteuta vapaaehtoisia toimenpiteitä, kumpikin osapuoli voi sen estämättä, mitä tämän artiklan 1 kohdassa määrätään oikeudellisesta suojasta, tarvittaessa toteuttaa asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että riittävä oikeudellinen suoja, jolla torjutaan tämän artiklan mukaisesti määrättyjen tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämistä, ei estä 25.17 artiklan mukaisista poikkeuksista tai rajoituksista hyötyviä hyödyntämästä tällaisia poikkeuksia tai rajoituksia.

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että tässä virkkeessä olevaa ilmaisua "teokset tai muu aineisto" ei sovelleta sellaisiin teoksiin tai muuhun aineistoon, joiden suoja -aika on päättynyt.

25.19 ARTIKLA

Oikeuksien hallinnointitietoja koskevat velvollisuudet

1. Kumpikin osapuoli säättää riittävästä oikeudellisesta suojasta sellaista henkilöä vastaan, joka tietoisesti suorittaa luvatta jonkin seuraavista teoista, jos kyseinen henkilö tietää tai hänen voidaan kohtuudella olettaa tietävän, että näin tehdessään hän aiheuttaa, mahdollistaa tai salaa jonkin kyseisen osapuolen lainsäädännössä säädetyn tekijänoikeuden tai lähioikeuksien loukkaamisen tai helpottaa sitä:

- a) oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen poistaminen tai muuttaminen; ja
- b) tämän alajakson nojalla suojattujen teosten tai muun aineiston levittäminen, maahantuonti levitystä varten, yleisradiointi, yleisölle välittäminen tai yleisön saataville saattaminen niin, että sähköiset oikeuksien hallinnointitiedot on poistettu tai niitä on muutettu luvatta.

2. Tässä artiklassa 'oikeuksien hallinnointitiedoilla' tarkoitetaan kaikkia oikeudenhaltijoiden toimittamia tietoja, joilla tunnistetaan tässä artiklassa tarkoitettu teos tai muu aineisto, tekijä tai muu oikeudenhaltija, tai tietoja teoksen tai muun aineiston käyttöehdoista ja - edellytyksistä sekä numeroita tai koodeja, jotka tarkoittavat tällaista tietoa.

3. Edellä olevaa 2 kohtaa sovelletaan, jos jokin tällaisista tiedoista on liitetty tässä artiklassa tarkoitetun teoksen tai muun aineiston kappaleeseen tai ilmenee mainittua teosta tai aineistoa yleisölle välitettäessä.

2 ALAJAKSO

TAVARAMERKIT

25.20 ARTIKLA

Kansainväliset sopimukset

Kumpikin osapuoli

- a) noudattaa Madridissa 27 päivänä kesäkuuta 1989 hyväksyttyä tavaramerkkien kansainvälistä rekisteröintiä koskevaan Madridin sopimukseen liittyvää pöytäkirjaa, sellaisena kuin se on muutettuna 12 päivänä marraskuuta 2007;
- b) noudattaa Genevessä 27 päivänä lokakuuta 1994 tehtyä tavaramerkkilakisopimusta ja 15 päivänä kesäkuuta 1957 tehtyä Nizzan sopimusta, joka koskee tavaroiden ja palvelujen kansainvälistä luokitusta tavaramerkkien rekisteröimistä varten, sellaisena kuin se on muutettuna 28 päivänä syyskuuta 1979; ja
- c) pyrkii kaikin kohtuullisin keinoin liittymään Singaporessa 27 päivänä maaliskuuta 2006 tehtyyn Singaporen sopimukseen tavaramerkkilaista.

25.21 ARTIKLA

Tavaramerkillä myönnetty oikeudet

Kumpikin osapuoli säättää, että rekisteröidyn tavaramerkin haltijalla on yksinoikeus estää kolmansia osapuolia, joilla ei ole haltijan suostumusta, käyttämästä elinkeinotoiminnassa samoja tai samankaltaisia merkkejä kuin ne, joiden osalta tavaramerkki on rekisteröity, jos tällainen käyttö johtaisi sekaannusvaaraan. Sekaannus oletetaan todennäköiseksi, jos samoja merkkejä käytetään samoista tavaroista tai palveluista.

25.22 ARTIKLA

Rekisteröintimenettely

1. Kumpikin osapuoli säättää tavaramerkkien rekisteröintijärjestelmästä, jossa jokainen asiaankuuluvan tavaramerkkien hallintoelimen lopullinen kielteinen päätös, myös rekisteröinnin osittainen hylkääminen, perustellaan ja ilmoitetaan asianomaiselle osapuolelle kirjallisesti.
2. Kumpikin osapuoli säättää kolmansien osapuolten mahdollisuudesta vastustaa tavaramerkkihakemuksia tai tarvittaessa tavaramerkkien rekisteröintejä sen lainsäädännön nojalla. Tällaisten väitemenettelyjen on oltava kontradiktoria.

3. Kumpikin osapuoli säätää yleisesti saatavilla olevasta sähköisestä tavaramerkkihakemusten ja tavaramerkkien rekisteröintien tietokannasta.

25.23 ARTIKLA

Tunnetut tavaramerkit

Pariisin yleissopimuksen 6 a artiklassa ja TRIPS-sopimuksen 16 artiklan 2 ja 3 kohdassa tarkoitetun tunnettujen tavaramerkkien suojelun täytäntöön panemiseksi osapuolet vahvistavat teollis- ja tekijäinoikeuksien suojelua käsittelevän Pariisin liiton konferenssin ja WIPO:n yleiskokouksen tunnettujen tavaramerkkien suojelua koskevan yhteisen suosituksen, joka annettiin kolmannessakymmenennessäneljännessä WIPO:n jäsenvaltioiden konferenssien kokoussarjassa 20–29 päivänä syyskuuta 1999, tärkeän merkityksen.

25.24 ARTIKLA

Poikkeukset tavaramerkillä myönnettyihin oikeuksiin

1. Kumpikin osapuoli
 - a) säätää kuvailevien ilmaisujen oikeudenmukaisesta käytöstä rajoitettuna poikkeuksena tavaramerkkioikeuksiin; ja

b) voi säätää muista rajoitetuista poikkeuksista.

2. Edellä olevaa 1 kohtaa sovelletaan sillä edellytyksellä, että poikkeuksissa otetaan huomioon tavaramerkkien haltijoiden ja kolmansien osapuolten oikeudet.

3. Tavaramerkki ei oikeuta haltijaa kieltämään kolmatta osapuolta käyttämästä elinkeinotoiminnassa

a) omaa nimeään tai osoitettaan;

b) tavaroiden tai palvelujen lajia, laatua, määrää, käyttötarkoitusta, arvoa tai maantieteellistä alkuperää, tavaroiden valmistusajankohtaa tai palvelujen suoritusajankohtaa taikka muita tavaroiden tai palvelujen ominaisuuksia osoittavia merkintöjä; tai

c) tavaramerkkiä, jos sen käyttäminen on tarpeen tavaroiden tai palvelun, erityisesti lisätarvikkeiden tai varaosien, käyttötarkoituksen osoittamiseksi.

4. Edellä olevaa 2 kohtaa sovelletaan, jos kolmas osapuoli käyttää tavaramerkkiä hyvää liiketapaa noudattaen¹.

¹ Vaihtoehtoisesti osapuoli voi asettaa tällaisen käytön edellytykseksi sen, että käyttö ei ole harhaanjohtavaa eikä aiheuta sekaannusta kohdeyleisössä.

5. Osapuoli voi säätää, että tavaramerkki ei oikeuta haltijaa kieltämään kolmatta osapuolta käyttämästä elinkeinotoiminnassa paikallisesti vaikuttavaa aikaisempaa oikeutta, jos oikeus on tunnustettu kyseisen osapuolen lainsäädännössä ja sitä käytetään vain alueella, jolla se on tunnustettu.

25.25 ARTIKLA

Menettämisperusteet

1. Kumpikin osapuoli säätää, että tavaramerkki on julistettava menetetyksi, jollei sitä viiden vuoden yhtäjaksoisen määräajan kuluessa ole otettu asianomaisella alueella tosiasialliseen käyttöön tavaroissa tai palveluissa, joita varten se on rekisteröity, eikä hyväksyttävää syytä merkin käyttämättä jättämiseen ole. Osapuoli voi kuitenkin säätää, että tavaramerkin haltijan oikeuksia tavaramerkkiin ei saa vaatia menetettäväksi, jos tavaramerkkiä on ryhdytty tosiasiallisesti käyttämään tai alettu uudestaan käyttää viiden vuoden vähimmäisajan päättymisen jälkeen mutta ennen menettämisvaatimuksen tekemistä. Käytön aloittamista tai uudelleen aloittamista menettämisvaatimuksen tekemistä edeltäneen, aikaisintaan viiden vuoden yhtäjaksoisen käyttämättä jättämisen määräajan päättyessä alkaneen kolmen kuukauden määräajan kuluessa ei kuitenkaan oteta huomioon, jos käytön aloittamista tai uudelleen aloittamista koskeviin valmisteluihin ryhdyttiin vasta haltijan saatua tiedon siitä, että menettämisvaatimus voidaan tehdä.

2. Tavaramerkki voidaan julistaa menetetyksi myös, jos tavaramerkin haltijan toiminnan tai toimimatta jättämisen vuoksi tavaramerkistä on sen rekisteröinnin jälkeen tullut elinkeinotoiminnassa sellaisesta tavarasta tai palvelusta yleisesti käytetty nimitys, jota varten se on rekisteröity¹.

25.26 ARTIKLA

Vilpillisessä mielessä tehdyt hakemukset

Tavaramerkki on julistettava mitättömäksi, jos hakija on tavaramerkin rekisteröintihakemuksen tehdessään toiminut vilpillisessä mielessä. Kumpikin osapuoli voi myös säätää, ettei tällaista tavaramerkkiä rekisteröidä.

¹ Tavaramerkki voidaan julistaa menetetyksi myös, jos tavaramerkin rekisteröintipäivän jälkeen tavaramerkin haltija on käyttänyt tai haltijan suostumuksella on käytetty tavaramerkkiä niissä tavaroissa tai palveluissa, joita varten se on rekisteröity, siten, että se voi johtaa yleisöä harhaan erityisesti kyseisten tavaroiden tai palvelujen luonteen, laadun tai maantieteellisen alkuperän osalta.

3 ALAJAKSO

MALLIT¹

25.27 ARTIKLA

Kansainväliset sopimukset

Kumpikin osapuoli pyrkii kaikin kohtuullisin keinoin liittymään 2 päivänä heinäkuuta 1999 Genevessä hyväksyttyyn teollismallien kansainvälistä rekisteröintiä koskevaan Haagin sopimukseen liittyvään Geneven asiakirjaan.

25.28 ARTIKLA

Rekisteröityjen mallien suoja²

1. Kumpikin osapuoli säätää sellaisten itsenäisesti luotujen mallien suojasta, jotka ovat uusia tai omaperäisiä³. Suoja on tarjottava rekisteröinnillä, ja sillä on myönnettävä mallin haltijalle yksinoikeudet tämän artiklan määräysten mukaisesti.

¹ Tässä luvussa olevat viittaukset malleihin ovat viittauksia rekisteröityihin teollismalleihin.

² Unioni myöntää suojan myös rekisteröimättömälle mallille, jos se täyttää yhteisömallista 12 päivänä joulukuuta 2001 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 6/2002 vaatimukset (EYVL EU L 3, 5.1.2002, s.1).

³ Osapuoli voi vahvistaa lainsäädännössään, että mallilta voidaan edellyttää myös yksilöllistä luonnetta. Euroopan unionin katsoo, että mallia pidetään luonteeltaan yksilöllisenä, jos asiantuntevan käyttäjän siitä saama yleisvaikutelma eroaa yleisvaikutelmasta, jonka tällainen käyttäjä on saanut muusta yleisön saataville asetetusta mallista.

2. Rekisteröidyn mallin haltijalla on oltava oikeus estää kolmansia osapuolia ilman mallin haltijan suostumusta ainakaan valmistamasta, myymästä, tuomasta maahan ja viemästä maasta esineitä, jotka sisältävät tai muodostavat suojatun mallin, kun sellaisiin toimiin ryhdytään kaupallisessa tarkoituksessa, toimet haittaavat kohtuuttomasti mallin tavanomaista hyödyntämistä tai ne eivät ole hyvän kauppataavan mukaisia.
3. Sellaista mallia, jota sovelletaan tai joka sisältyy moniosaisen tuotteen osana olevaan tuotteeseen, pidetään uutena tai omaperäisenä vain,
- a) jos osa, sen jälkeen, kun se on sisällytetty moniosaiseen tuotteeseen, pysyy näkyvissä moniosaisen tuotteen tavanomaisen käytön aikana; ja
 - b) siltä osin kuin edellä a alakohdassa tarkoitetun osan näkyvät piirteet itsessään täyttävät uutuuden tai omaperäisyyden vaatimukset.
4. Edellä olevan 3 kohdan a alakohdassa 'tavanomaisella käytöllä' tarkoitetaan loppukäyttäjän toteuttamaa käyttöä, pois luettuina kunnossapito-, huolto- tai korjaustyöt.

25.29 ARTIKLA

Suoja-ajan pituus

Saatavilla olevan suojan keston on oltava 15 vuotta hakemuksen jättämispäivästä.

25.30 ARTIKLA

Poikkeukset ja rajoitukset

1. Kumpikin osapuoli voi säätää rajoitetuista poikkeuksista mallien suojaan edellyttäen, että poikkeukset eivät ole kohtuuttomasti ristiriidassa suojattujen mallien tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti vahingoita suojatun mallin haltijan oikeutettuja etuja, kun otetaan huomioon kolmansien osapuolien oikeutetut edut.
2. Mallisuoja ei ulotu malleihin, jotka määräytyvät olennaisesti teknisten tai toiminnallisten seikkojen perusteella.

3. Mallioikeutta ei myönnetä tuotteen ulkoasun niille piirteille, jotka on välttämättä toisinnettava tarkalleen saman muotoisina ja kokoisina, jotta tuote, johon malli sisältyy tai johon sitä sovelletaan, voitaisiin mekaanisesti liittää toiseen tuotteeseen tai asentaa siihen, sen ympärille tai sitä vasten siten, että kumpikin tuote toimii tarkoitetulla tavalla.

4. Tämän artiklan 3 kohdasta poiketen malli voi antaa suojan mallille, joka sallii keskenään vaihdettavissa olevien tuotteiden monenlaisen kokoamisen tai liittämisen moduulijärjestelmäksi.

25.31 ARTIKLA

Suhde tekijänoikeuteen

Malli suojataan myös osapuolen tekijänoikeuslain nojalla siitä päivästä lähtien, jona malli on luotu tai saatettu johonkin muotoon. Kumpikin osapuoli määrää näin myönnettävän suojan laajuuden ja edellytykset sekä vaadittavan omaperäisyyden.

4 ALAJAKSO

MAANTIETEELLISET MERKINNÄT

25.32 ARTIKLA

Määritelmä ja soveltamisala

1. Tässä sopimuksessa 'maantieteellisillä merkinnöillä' tarkoitetaan merkintöjä, jotka osoittavat tavaran olevan peräisin osapuolen alueelta tai tietyltä seudulta taikka paikkakunnalta sen alueella, ja tavaran tunnettu laatu, maine tai muu ominaisuus liittyy olennaisella tavalla sen maantieteelliseen alkuperään.
2. Tätä alajaksoa sovelletaan maantieteellisiin merkintöihin, joilla yksilöidään liitteessä 25-C luetellut tuotteet.
3. Osapuolet sopivat, että tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen ne harkitsevat tämän alajakson soveltamisalaan kuuluvien maantieteellisten merkintöjen soveltamisalan laajentamista maantieteellisten merkintöjen muihin tuotetyyppeihin, jotka eivät kuulu 2 kohdan soveltamisalaan, ja erityisesti käsiteollisuustuotteisiin, ottaen huomioon osapuolten lainsäädännön kehityksen.

4. Osapuoli suojaa toisen osapuolen maantieteelliset merkinnät tämän alajakson mukaisesti, jos kyseiset maantieteelliset merkinnät on suojattu sellaisina alkuperämaassa.

25.33 ARTIKLA

Luettelossa mainitut maantieteelliset merkinnät

Kun kumpikin osapuoli on tarkastellut sekä liitteessä 25-A tarkoitettua toisen osapuolen lainsäädäntöä että liitteessä 25-C lueteltuja toisen osapuolen maantieteellisiä merkintöjä ja toteuttanut asianmukaiset julkistamistoimenpiteet oman lainsäädäntönsä ja käytäntöjensä mukaisesti, kumpikin osapuoli suojaa liitteessä 25-C luetellut toisen osapuolen maantieteelliset merkinnät tässä alajaksossa vahvistetun suojan tason mukaisesti.

25.34 ARTIKLA

Maantieteellisten merkintöjen luettelon muuttaminen

1. Osapuolet sopivat mahdollisuudesta muuttaa 25.33 artiklassa tarkoitettua maantieteellisten merkintöjen luetteloa 25.40 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Osapuoli voi lisätä liitteeseen 25-C enintään 45 maantieteellistä merkintää kolmen vuoden välein tämän sopimuksen voimaantulopäivästä. Osapuolet lisäävät uusia maantieteellisiä merkintöjä vastustamismenettelyn päätyttyä liitteessä 25-B esitettyjen perusteiden mukaisesti ja tarkasteltuaan maantieteellisiä merkintöjä kumpaakin osapuolta tyydyttävällä tavalla.
2. Jos liitteessä 25-C luetellun maantieteellisen merkinnän muutos on vähäinen ja liittyy luetellun maantieteellisen merkinnän kirjoitusasuun tai viittaukseen kyseisen maantieteellisen alueen nimeen, sovelletaan 25.40 artiklan 4 kohdassa tarkoitettua menettelyä.
3. Edellä 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu maantieteellinen merkintä liitetään luetteloon osapuolten yhteisellä suostumuksella.

25.35 ARTIKLA

Maantieteellisten merkintöjen suojan laajuus

1. Liitteessä 25-C luetellut ja 25.34 artiklan mukaisesti mainittuun liitteeseen lisättävät maantieteelliset merkinnät ovat suojattuja seuraavilta:
 - a) maantieteellisen merkinnän kaupallinen käyttö tuotteessa, joka on saman tyyppinen tuote
 - i) eikä ole peräisin siitä alkuperäpaikasta, joka liitteessä 25-C on täsmennetty kyseiselle maantieteelliselle merkinnälle; tai
 - ii) ja on peräisin kyseisen maantieteellisen merkinnän liitteessä 25-C täsmennetystä alkuperäpaikasta mutta ei ole tuotettu tai valmistettu suojatun nimityksen tuote-eritelmän mukaisesti, vaikka nimeen liittyisi esimerkiksi ilmaisu ”laji”, ”tyyppi”, ”tyylinen”, ”jäljitelmä”, ”makuinen” tai muu vastaava ilmaisu;
 - b) mikä tahansa tapa merkitä tai esittää tuote, joka osoittaa tai antaa ymmärtää, että kyseessä oleva tuote on peräisin muulta maantieteelliseltä alueelta kuin sen tosiasiallisesta alkuperäpaikasta, tavalla, joka johtaa yleisöä harhaan tuotteen maantieteellisen alkuperän osalta;

- c) mikä tahansa käyttö, joka on Pariisin yleissopimuksen 10 a artiklassa tarkoitettua vilpillistä kilpailua, mukaan lukien maantieteellisen merkinnän maineen hyödyntäminen tai väärä tai harhaanjohtava merkintä tuotteen alkuperäpaikasta tai muusta alkuperästä, luonteesta tai olennaisista ominaisuuksista sisä- tai ulkopakkauksessa, mainonnassa tai itse tavaroihin liittyvissä asiakirjoissa, sekä kaikki käytännöt, jotka ovat omiaan johtamaan kuluttajaa harhaan tuotteen todellisen alkuperän suhteen.
2. Suojatuista maantieteellisistä merkinnöistä ei saa tulla osapuolten alueilla yleisnimiä.
3. Tässä alajaksossa ei velvoiteta suojaamaan maantieteellisiä merkintöjä, joita ei suojata niiden alkuperäalueella tai jotka lakkaavat olemasta siellä suojattuja.
4. Osapuoli ei sulje pois mahdollisuutta, että alkuperäalueen toimivaltaiset viranomaiset voivat peruuttaa maantieteellisen merkinnän suojan tai tunnustamisen sillä perusteella, että suojattu tai tunnustettu nimitys ei enää täytä niitä edellytyksiä, joilla suoja tai tunnustaminen alun perin myönnettiin sen alkuperäalueella.
5. Osapuolet ilmoittavat toisilleen, jos maantieteellinen merkintä ei ole enää suojattu sen alkuperäalueella. Ilmoitus tehdään 25.40 artiklassa säädettyjen menettelyjen mukaisesti.

6. Tämä alajakso ei rajoita kenenkään oikeutta käyttää kaupallisiin tarkoituksiin omaa tai edeltäjänsä nimeä paitsi, jos tätä nimeä käytetään yleisön johtamiseksi harhaan.
7. Tässä alajaksossa määrättyä suojaa sovelletaan liitteessä 25-C lueteltujen maantieteellisten merkintöjen käännöksiin, jos tällaisen käännöksen käyttöön liittyy riski yleisön harhaan johtamisesta.
8. Jos maantieteellisen merkinnän käännös on identtinen yleisten tai kuvaavien ilmaisujen kanssa, substantiivit ja adjektiivit mukana luettuina, tai sellaisten ilmaisujen kanssa, jotka ovat tavanomainen yleiskielessä käytetty yleisnimitys jollekin tuotteelle osapuolen alueella, tai jos maantieteellisen merkinnän käännös sisältää tällaisen ilmaisun tai jos maantieteellinen merkintä ei ole identtinen mutta siihen sisältyy tällainen ilmaisu, tämän alajakson määräyksillä ei rajoiteta minkään henkilön oikeutta käyttää kyseistä ilmaisua kyseisen tuotteen yhteydessä.
9. Tässä alajaksossa määrättyä suojaa ei sovelleta lisäyksessä 25-C-1 luetellun, maantieteellisenä merkintänä suojatun moniosaisen ilmaisun yksittäiseen osaan, jos tällainen yksittäinen osa¹ on tavanomainen yleiskielessä käytetty yleisnimitys merkintään liittyvälle tuotteelle.

¹ Lisäyksen 25-C-1 mukaisesti, joka sisältää ilmaisuja, joille ei haeta suojaa.

10. Tämän alajakson määräyksillä ei minkään tuotteen osalta estetä kasvilajikkeen tai eläinrodun nimen käyttöä osapuolen alueella.¹

11. Lisättäessä uusia maantieteellisiä merkintöjä 25.34 artiklan mukaisesti, mikään ei edellytä, että osapuoli suojaa maantieteellisen merkinnän, joka on identtinen sellaisen ilmaisun kanssa, jota käytetään yleiskielessä siihen liittyvän tuotteen yleisnimityksenä kyseisen osapuolen alueella.²

25.36 ARTIKLA

Maantieteellisten merkintöjen käyttöoikeus

1. Tämän alajakson mukaisesti suojattua maantieteellisenä merkintänä suojattua nimeä saa käyttää kuka tahansa toimija, joka pitää kaupan vastaavan eritelmän mukaista tuotetta.
2. Tämän alajakson mukaisesti maantieteellisenä merkintänä suojattuun nimeen ei sovelleta minkäänlaista käyttäjien rekisteröintiä tai lisämaksuja.

¹ Liitteessä 25-C olevissa selittäväissä huomautuksissa määritellään kasvilajikkeet ja eläinrodut, joiden käyttöä ei saa estää.

² Riippumatta siitä, onko jokin ilmaisu tavanomainen yleiskielessä käytetty yleisnimitys asianomaiselle tuotteelle osapuolen alueella, osapuolen viranomaisilla on määritellesään uusia lisättäviä maantieteellisiä merkintöjä valtuudet ottaa huomioon se, miten kuluttajat ymmärtävät ilmaisun kyseisen osapuolen alueella. Tällaisen kuluttajien ymmärryksen kannalta merkityksellisiä tekijöitä voivat olla muun muassa seuraavat: a) käytetäänkö ilmaisua viittaamaan kyseessä olevaan tuotetyyppiin luotettavien lähteiden, kuten sanakirjojen, sanomalehtien ja aiheeseen liittyvien verkkosivustojen, osoittamalla tavalla; tai b) miten tuotetta, johon ilmaisu viittaa, markkinoidaan ja käytetään kaupankäynnissä kyseisen osapuolen alueella.

25.37 ARTIKLA

Tavaramerkkien ja maantieteellisten merkintöjen välinen suhde

1. Osapuolet kieltäytyvät rekisteröimästä tavaramerkkiä, jonka käyttö olisi 25.35 artiklan vastaista ja joka koskee saman tyyppistä tuotetta, kun tällaisen tavaramerkin rekisteröintihakemus tehdään sen päivän jälkeen, jona maantieteellisen merkinnän suojaa koskeva hakemus on tehty asianomaisen osapuolen alueella.
2. Edellä olevan 1 kohdan vastaisesti rekisteröidyt tavaramerkit mitätöidään viran puolesta tai osapuolen, jonka etua asia koskee, esittämästä pyynnöstä osapuolten lainsäädännön ja käytännön mukaisesti.
3. Edellä 25.33 artiklassa tarkoitettujen maantieteellisten merkintöjen osalta 1 ja 2 kohdassa tarkoitettu suojaa koskevan hakemuksen jättämispäivä on 1 päivä marraskuuta 2022.
4. Edellä olevan 25.34 artiklan mukaisesti liitteeseen 25-C lisättävien maantieteellisten merkintöjen osalta suojaa koskevan hakemuksen jättöpäivä on päivä, jona hakemus maantieteellisen merkinnän suojaamiseksi toimitetaan toiselle osapuolelle sillä edellytyksellä, että 25.34 artiklassa tarkoitettu suojattujen maantieteellisten merkintöjen luettelon muuttaminen on saatettu onnistuneesti päätökseen.

5. Osapuolet suojaavat maantieteelliset merkinnät myös silloin, kun aiempi tavaramerkki on olemassa. Aiemmin vilpittömässä mielessä rekisteröidyt tavaramerkit voidaan uusina ja niihin voidaan tehdä muutoksia, jotka edellyttävät uusien tavaramerkkihakemusten jättämistä, sillä edellytyksellä, että tällaiset muutokset eivät heikennä maantieteellisten merkintöjen suojaa ja että osapuolten lainsäädännön nojalla ei ole perusteita tavaramerkin mitätöinnille.

6. Tämän artiklan 5 kohdan soveltamiseksi 'aiemmalla tavaramerkillä' tarkoitetaan tavaramerkkiä, jonka käyttö on 25.35 artiklan vastaista ja josta on tehty rekisteröintihakemus tai joka on rekisteröity tai, jos osapuolen lainsäädännössä säädetään tästä mahdollisuudesta, jota koskeva oikeus on saatu osapuolen alueella vilpittömässä mielessä tapahtuneella käytöllä ennen päivää, jona toinen osapuoli on jättänyt maantieteellisen merkinnän suojaa koskevan hakemuksen tämän sopimuksen mukaisesti.

25.38 ARTIKLA

Suojan täytäntöönpanon valvonta

Kumpikin osapuoli panee 25.35, 25.36 ja 25.37 artiklassa määrätyn suojan täytäntöön hallinnollisin toimin osapuolen, jonka etua asia koskee, esittämästä pyynnöstä. Kumpikin osapuoli säätää lainsäädännössään ja käytännössään täydentävistä hallinnollisista ja oikeudellisista toimista, jotta suojattujen maantieteellisten merkintöjen laitton käyttö voidaan estää tai lopettaa.

25.39 ARTIKLA

Yleiset säännöt

1. Osapuolta ei vaadita suojaamaan nimeä maantieteellisenä merkintänä tämän alajakson mukaisesti, jos kyseinen nimi on ristiriidassa kasvilajikkeen tai eläinrodun nimen kanssa ja saattaisi sen vuoksi johtaa kuluttajaa harhaan tuotteen todellisen alkuperän osalta.
2. Jos osapuolten maantieteelliset merkinnät ovat homonymisiä, toinen osapuoli antaa suojan kullekin maantieteelliselle merkinnälle sillä edellytyksellä, että käytännössä on riittävä ero nimitysten käyttöehtojen ja esitystavan välillä, jotta kuluttajaa ei johdeta harhaan.
3. Jos osapuoli kolmannen maan kanssa käytävissä kahdenvälisissä neuvotteluissa ehdottaa kolmannen maan sellaisen maantieteellisen merkinnän suojaamista, joka on homonyminen toisen osapuolen maantieteellisen merkinnän kanssa, sen on ilmoitettava tästä toiselle osapuolelle ja annettava sille mahdollisuus tehdä huomautuksia, ennen kuin kyseinen maantieteellinen merkintä suojataan.
4. Liitteessä 25-C lueteltuja maantieteellisiä merkintöjä vastaavien tuotteiden tuonnissa, viennissä ja kaupan pitämisessä on noudatettava sen osapuolen alueella sovellettavia säädöksiä ja määräyksiä, jonka alueella tuotteet saatetaan markkinoille.
5. Kaikkia suojattujen maantieteellisten merkintöjen tuote-eritelmiä koskevia kysymyksiä käsitellään 25.40 artiklassa tarkoitetussa alakomiteassa.

6. Tämän alajakson mukaisesti suojatut maantieteelliset merkinnät voi peruuttaa ainoastaan se osapuoli, josta tuote on peräisin. Osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle, jos liitteessä 25-C lueteltu maantieteellinen merkintä ei ole enää suojattu sen alueella. Tällaisen ilmoituksen jälkeen liitettä 25-C muutetaan 25.40 artiklan 3 kohdan mukaisesti.

7. Sen osapuolen viranomaiset, jonka alueelta tuote on peräisin, hyväksyvät tässä alajaksossa tarkoitetun tuote-eritelmän ja sen muutokset.

25.40 ARTIKLA

Alakomitea, yhteistyö ja avoimuus

1. Tämän alajakson soveltamiseksi 25.66 artiklassa tarkoitettu alakomitea voi suositella kauppaneuvostolle, että se muuttaa 33.1 artiklan 6 kohdan a alakohdan mukaisesti

- a) liitettä 25-A, siltä osin kuin on kyse viittauksista osapuolissa sovellettavaan lainsäädäntöön;
- b) liitettä 25-B vastustamismenettelyllä sisällytettävien perusteiden osalta; ja
- c) liitettä 25-C maantieteellisten merkintöjen osalta.

2. Tämän alajakson soveltamiseksi 25.66 artiklassa tarkoitettu alakomitea vastaa seuraavia aiheita koskevien tietojen vaihdosta:

- a) maantieteellisiä merkintöjä koskevan lainsäädännön ja toimintapolitikan kehitys;
- b) maantieteelliset merkinnät niiden suojan arvioimiseksi tämän alajakson mukaisesti; ja
- c) kaikki muut yhteistä etua koskevat kysymykset maantieteellisten merkintöjen alalla.

3. Edellä 25.39 artiklan 6 kohdassa tarkoitettun ilmoituksen jälkeen alakomitea suosittaa kauppaneuvostolle liitteen 25-C muuttamista tämän artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti, jotta tämän sopimuksen mukainen suoja voidaan lopettaa.

4. Jos kyseessä on pieni muutos, joka liittyy luetellun maantieteellisen merkinnän kirjoitusasuun tai viittaukseen sen maantieteellisen alueen nimeen, johon maantieteellinen merkintä liittyy, osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle alakomiteassa tällaisesta muutoksesta ja antaa selityksensä. Alakomitea suosittelee kauppaneuvostolle liitteen 25-C muuttamista 33.1 artiklan 6 kohdan a alakohdan mukaisesti.

5. Osapuolet pitävät suoraan tai alakomitean välityksellä yhteyttä kaikissa tämän alajakson täytäntöönpanoon ja toimintaan liittyvissä asioissa. Osapuoli voi erityisesti pyytää toiselta osapuolelta tietoja tuote-eritelmistä ja niiden muutoksista sekä hallinnollisen täytäntöönpanon yhteyspisteistä.

6. Osapuolet voivat julkistaa tämän sopimuksen nojalla suojattuja toisen osapuolen maantieteellisiä merkintöjä koskevat tuote-eritelmät tai niiden yhteenvedon sekä hallinnollisen täytäntöönpanon yhteyspisteet.

25.41 ARTIKLA

Muu suoja

1. Tämän alajakson soveltaminen ei rajoita WTO-sopimuksen tai minkään muun sellaisen teollis- ja tekijänoikeuslainsäädäntöä koskevan monenvälisen sopimuksen, jonka osapuolia Euroopan unionin ja Chile ovat, mukaisia osapuolten oikeuksia ja velvollisuuksia.

2. Tällä alajaksolla ei estetä osapuolia käyttämästä oikeuttaan hakea maantieteellisen merkinnän tunnustamista ja suojaa tätä koskevan osapuolten lainsäädännön mukaisesti.

5 ALAJAKSO

PATENTIT

25.42 ARTIKLA

Kansainväliset sopimukset

Kumpikin osapuoli¹ noudattaa Washingtonissa 19 päivänä kesäkuuta 1970 tehtyä patenttiyhteistyösopimusta, sellaisena kuin se on muutettuna 28 päivänä syyskuuta 1979 ja viimeksi muutettuna 3 päivänä lokakuuta 2001.

25.43 ARTIKLA

Lisäsuoja tapauksissa, joissa lääkkeiden myyntilupa viivästyy

1. Osapuolet tunnustavat, että niiden alueella patentilla suojatuilta lääkkeiltä voidaan edellyttää myyntilupaa tai terveyslupamenettelyä ennen niiden saattamista markkinoille.

¹ Euroopan unionissa tämän artiklan mukaisen velvollisuuden täyttävät jäsenvaltiot.

2. Kumpikin osapuoli säätää riittävästä ja tehokkaasta järjestelmästä, jolla tarjottavalla suojan lisäajalla korvataan patentinomistajalle tosiasiallisen patenttisuojan supistuminen, jos ensimmäisen myyntiluvan tai terveyslupan myöntäminen sen omalla alueella on viivästynyt kohtuuttomasti¹. Tällaisen lisäsuojan kesto saa olla enintään viisi vuotta.

3. Sen estämättä, mitä 2 kohdassa määrätään, osapuoli voi omien säädöstensä ja määräystensä mukaisesti säätää lisäsuojasta patentin suojaamalle tuotteelle, johon on sovellettu myyntilupa- tai terveyslupamenettelyä, korvatakseen patentin haltijalle patentin antaman todellisen suojan lyhentymisen. Tällaisen lisäsuojan kesto saa olla enintään viisi vuotta².

4. Selkeyden vuoksi todetaan, että pannessaan täytäntöön tämän artiklan mukaisia velvollisuuksiaan kumpikin osapuoli voi säätää ehdoista ja rajoituksista sillä edellytyksellä, että osapuoli jatkaa tämän artiklan soveltamista.

¹ Tätä artiklaa sovellettaessa kohtuuttomaan viivästykseen on kuuluttava yli kahden vuoden viive myyntilupaa tai terveyslupaa koskevan hakemuksen toimittamisen ja ensimmäisen hakijalle annetun vastauksen välillä. Myyntiluvan tai terveyslupan myöntämisessä tapahtuvia viivästyksiä, jotka johtuvat hakijasta tai eivät ole myyntilupahakemusta käsittelevän viranomaisen tai terveysrekisteröintiviranomaisen vaikutusvallassa, ei tarvitse ottaa huomioon tällaisen viivästyksen määrittämisessä.

² Tämä enimmäisaika ei rajoita mahdollisuutta jatkaa suoja-aikaa edelleen sellaisten lääkkeiden osalta, joista on tehty pediatria tutkimuksia, jos niiden tulokset sisältyvät tuotetietoihin.

5. Kumpikin osapuoli pyrkii parhaansa mukaan käsittelemään lääkkeiden myyntilupaa tai terveystietojärjestelmää koskevat hakemukset tehokkaasti ja oikea-aikaisesti, jotta vältetään kohtuuttomat tai tarpeettomat viivästykset. Kohtuuttomien viivästysten välttämiseksi osapuoli voi ottaa käyttöön tai pitää voimassa menettelyjä, joilla nopeutetaan myyntilupaa tai terveystietojärjestelmää koskevien hakemusten käsittelyä.

6 ALAJAKSO

JULKISTAMATTOMAN TIEDON SUOJA

25.44 ARTIKLA

Liikesalaisuuksien suojan laajuus

1. Täyttäessään velvollisuuttaan noudattaa TRIPS-sopimusta ja erityisesti TRIPS-sopimuksen 39 artiklan 1 ja 2 kohtaa kumpikin osapuoli säätää asianmukaisista siviilioikeudellisista menettelyistä ja oikeussuojakeinoista, joilla liikesalaisuuden haltija voi estää liikesalaisuutensa hankinnan, käytön tai ilmaisemisen tai saada oikeussuojan tällaista hankintaa, käyttöä tai ilmaisemista vastaan tilanteissa, joissa on toimittu vastoin rehellisiä kaupallisia käytäntöjä.

2. Tässä alajaksossa tarkoitetaan

a) 'liikesalaisuudella' tietoa,

i) joka on salaista siinä mielessä, että se ei ole kokonaisuudessaan tai osiensa täsmällisenä kokoonpanona ja yhdistelmänä sellaisten henkilöiden yleisessä tiedossa tai helposti saatavissa, jotka yleensä käsittelevät tällaista tietoa;

ii) jolla on kaupallista arvoa, koska se on salaista; ja

iii) jonka osalta sitä laillisesti määräysvallassaan pitävä henkilö on ryhtynyt olosuhteisiin nähden kohtuullisiksi katsottaviin toimenpiteisiin pitääkseen tiedon salaisena;

b) 'liikesalaisuuden haltijalla' luonnollista tai oikeushenkilöä, joka käyttää laillista määräysvaltaa liikesalaisuuteen nähden.

3. Tässä alajaksossa ainakin seuraavat toimintatavat katsotaan rehellisten kaupallisten käytäntöjen vastaisiksi:

a) liikesalaisuuden hankinta ilman liikesalaisuuden haltijan suostumusta aina, kun se tapahtuu seuraavin keinoin: luvaton pääsy sellaisiin liikesalaisuuden haltijan laillisessa määräysvallassa oleviin asiakirjoihin, esineisiin, materiaaleihin, aineisiin tai sähköisiin tiedostoihin, jotka sisältävät liikesalaisuuden tai joista liikesalaisuus voidaan johtaa, taikka niiden anastus tai kopioiminen;

- b) liikesalaisuuden käyttö tai ilmaiseminen aina, kun sen ilman liikesalaisuuden haltijan suostumusta suorittaa henkilö, joka täyttää jonkin seuraavista edellytyksistä:
- i) henkilö on hankkinut liikesalaisuuden a alakohdassa tarkoitetulla tavalla;
 - ii) kyseinen henkilö rikkoo luottamuksellisuutta koskevaa sopimusta tai muuta velvollisuutta olla ilmaisematta liikesalaisuutta; tai
 - iii) kyseinen henkilö rikkoo sopimusvelvoitetta tai muuta velvoitetta, joka koskee liikesalaisuuden käytön rajoittamista;
- c) liikesalaisuuden hankinta, käyttö tai ilmaiseminen aina, kun henkilö hankinnan, käytön tai ilmaisemisen aikana tiesi tai hänen olisi vallitsevissa olosuhteissa pitänyt tietää, että liikesalaisuus oli saatu suoraan tai välillisesti toiselta henkilöltä, joka käytti liikesalaisuutta laittomasti tai oli ilmaissut sen laittomasti b alakohdassa tarkoitetulla tavalla.
4. Tämän alajakson määräyksiä ei saa tulkita siten, että osapuoli olisi velvoitettu pitämään seuraavia toimintatapoja rehellisten kaupallisten käytäntöjen vastaisina:
- a) henkilö itsenäisesti keksii tai luo asiaan kuuluvat tiedot;
 - b) tuotteen käänteismallinnus, jonka on tehnyt tuotteen laillisesti hallussaan pitävä henkilö, jota ei koske oikeudellisesti pätevä velvoite rajoittaa asiaan kuuluvien tietojen hankintaa;

- c) tietojen hankinta, käyttö tai julkistaminen, kun sitä edellytetään tai se sallitaan kyseisen osapuolen lainsäädännössä; tai
- d) työntekijöiden sellaisen kokemuksen ja sellaisten taitojen käyttö, jotka he ovat rehellisesti hankkineet osana tavanomaista työskentelyä.

5. Tämän alajakson määräyksiä ei saa tulkita siten, että ne rajoittaisivat sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta, ei myöskään tiedotusvälineiden vapautta, sellaisena kuin sitä suojellaan kummassakin osapuolella.

25.45 ARTIKLA

Liikesalaisuuksia koskevat siviilioikeudelliset menettelyt ja oikeussuojakeinot

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että henkilöt, jotka osallistuvat 25.44 artiklassa tarkoitettuihin siviilioikeudellisiin menettelyihin tai joilla on oikeus tutustua kyseisiin oikeudellisiin menettelyihin liittyviin asiakirjoihin, eivät saa käyttää tai ilmaista liikesalaisuuksia tai väitettyjä liikesalaisuuksia, jotka toimivaltaiset oikeusviranomaiset ovat asiaan osallisen asianmukaisesti perustellun pyynnön nojalla katsoneet luottamuksellisiksi ja joista nämä henkilöt ovat saaneet tiedon tällaisen osallistumisen tai asiakirjoihin tutustumisen seurauksena.

2. Kumpikin osapuoli säätää, että edellä 25.44 artiklassa tarkoitetuissa siviilioikeudellisissa menettelyissä kyseisen osapuolen oikeusviranomaisilla on valtuudet ainakin

- a) määrätä osapuolen säädösten ja määräysten mukaisesti väliaikaisia toimia estääkseen rehellisten kaupallisten käytäntöjen vastaista liikesalaisuuksien hankintaa, käyttöä tai ilmaisemista;
- b) määrätä kieltovaatimuksia estääkseen rehellisten kaupallisten käytäntöjen vastaista liikesalaisuuksien hankintaa, käyttöä tai ilmaisemista;
- c) määrätä henkilö, jotka tiesi tai jonka olisi pitänyt tietää hankkineensa liikesalaisuuden, käyttäneensä sitä tai ilmaisseensa sen rehellisten kaupallisten käytäntöjen vastaisesti, maksamaan liikesalaisuuden haltijalle vahingonkorvauksen, joka vastaa liikesalaisuuden tällaisen hankinnan, käytön tai ilmaisemisen johdosta koitunutta todellista vahinkoa;
- d) määrätä erityisiä toimenpiteitä väitettyyn rehellisten kaupallisten käytäntöjen vastaiseen hankintaan, käyttöön tai ilmaisemiseen liittyvän siviilioikeudellisen menettelyn aikana esille tuodun liikesalaisuuden tai väitetyn liikesalaisuuden luottamuksellisuuden säilyttämiseksi; näihin erityisiin toimenpiteisiin voi kyseisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti sisältyä mahdollisuus
 - i) rajoittaa kokonaan tai osittain oikeutta tutustua tiettyihin asiakirjoihin;
 - ii) rajoittaa pääsyä suulliseen käsittelyyn ja näiden käsittelyjen pöytäkirjoihin tai litteroituihin teksteihin;

- iii) asettaa saataville oikeudellisista päätöksistä julkinen toisinto, josta on poistettu kaikki liikesalaisuuksia sisältävät kohdat tai jossa tällaisia kohtia on muutettu;
 - e) määrätä seuraamuksia oikeudellisiin menettelyihin osallistuville osapuolille tai muille henkilöille, jotka eivät noudata tai kieltäytyvät noudattamasta liikesalaisuuden tai väitetyn liikesalaisuuden suojaa koskevia toimivaltaisten oikeusviranomaisten määräyksiä.
3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sen oikeusviranomaisten ei tarvitse soveltaa 25.44 artiklassa tarkoitettuja oikeudellisia menettelyjä ja oikeussuojakeinoja, kun rehellisten kaupallisten käytäntöjen vastainen toiminta tapahtuu sen lainsäädännön mukaisesti väärinkäytöksen, tuomittavan toiminnan tai laittoman toiminnan paljastamiseksi tai kyseisen osapuolen lainsäädännössä tunnustetun oikeutetun edun suojaamiseksi.

25.46 ARTIKLA

Lääkkeisiin liittyvien julkistamattomien tietojen suoja

1. Jos osapuoli edellyttää julkistamattomia testituloksia tai muita tietoja myyntiluvan tai terveyslupan myöntämiseksi lääkkeille, joissa käytetään uusia kemiallisia yhdisteitä, joita ei ole aiemmin hyväksytty, jotta se voisi määrittää, onko kyseisen tuotteen käyttö on turvallista ja tehokasta, osapuoli suojaa tällaiset tiedot kolmansille osapuolille paljastumiselta, jos tällaisten tietojen aikaansaaminen on edellyttänyt huomattavaa ponnistusta, paitsi milloin se on tarpeen pakottavan yleisen edun vuoksi, tai ellei toimenpiteitä ole toteutettu sen varmistamiseksi, että tieto on suojassa epärehelliseltä kaupalliselta käytännöltä.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että vähintään viiteen vuoteen siitä päivästä, jona ensimmäinen myyntilupa tai terveyslupa on myönnetty kyseisessä osapuolessa, lääkettä, joka on hyväksytty myyntilupaa tai terveyslupaa koskevassa hakemuksessa esitettyjen prekliinisten ja kliinisten tutkimusten tulosten perusteella, ei saa saattaa markkinoille ilman ensimmäisen myyntiluvan tai terveysluvan haltijan nimenomaista suostumusta.
3. Kumpikin osapuoli voi rajoituksetta panna täytäntöön lääkkeitä koskevia lyhennettyjä lupamenettelyitä biologista samanarvoisuutta ja biologista hyväksikäytettävyyttä koskevien tutkimusten pohjalta.
4. Pannessaan täytäntöön tämän artiklan mukaisia velvollisuuksiaan kumpikin osapuoli voi säätää ehdoista ja rajoituksista sillä edellytyksellä, että osapuoli jatkaa tämän artiklan soveltamista.

25.47 ARTIKLA

Maatalouskemikaaleihin liittyvien tietojen suoja

1. Jos osapuoli vaatii uutta kemiallista yhdistettä käyttävän maatalouskemikaalin myyntiluvan edellytyksenä kyseisen tuotteen turvallisuutta ja tehoa koskevien testien tai tutkimusraporttien toimittamista, kyseinen osapuoli ei saa vähintään kymmeneen vuoteen maatalouskemikaalin myyntiluvan myöntämispäivästä myöntää lupaa toiselle tuotteelle samojen testien tai tutkimusraporttien perusteella ilman nämä tiedot aiemmin toimittaneen henkilön suostumusta.

2. Osapuoli voi rajoittaa tämän artiklan mukaisen suojan koskemaan testejä tai tutkimusraportteja, jotka täyttävät seuraavat edellytykset:

- a) ne ovat välttämättömiä sellaisen luvan myöntämisen tai muuttamisen kannalta, jolla mahdollistetaan käyttö muihin viljelykasveihin; ja
- b) ne on todistettu hyvän laboratoriokäytännön tai hyvän koekäytännön periaatteiden mukaisiksi.

3. Kumpikin osapuoli voi vahvistaa sääntöjä, joilla vältetään selkärankaisilla eläimillä tehtävät päällekkäiset testit.

4. Pannessaan täytäntöön tämän artiklan mukaisia velvollisuuksiaan kumpikin osapuoli voi säätää ehdoista ja rajoituksista sillä edellytyksellä, että osapuoli jatkaa tämän artiklan soveltamista.

7 ALAJAKSO

KASVILAJIKKEET

25.48 ARTIKLA

Kasvinjalostajanoikeuksien suojaaminen

Osapuolet suojaavat kasvinjalostajanoikeuksia 2 joulukuuta 1961 uusien kasvilajikkeiden suojaamisesta tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen mukaisesti, sellaisena kuin se on viimeksi tarkistettuna Genevessä 19 päivänä maaliskuuta 1991, jäljempänä 'UPOV-yleissopimus', ottaen huomioon myös UPOV-yleissopimuksen 15 artiklassa tarkoitetut jalostajanoikeuksia koskevat poikkeukset, ja tekevät yhteistyötä edistääkseen näitä oikeuksia ja pannakseen ne täytäntöön.

C JAKSO

TEOLLIS- JA TEKIJÄNOIKEUKSIEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

1 ALAJAKSO

SIVIILIOIKEUDELLINEN JA HALLINNOLLINEN TÄYTÄNTÖÖNPANO

25.49 ARTIKLA

Yleiset velvollisuudet

1. Kumpikin osapuoli vahvistaa TRIPS-sopimuksen mukaiset sitoumuksensa ja varmistaa teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanon lainsäädäntönsä ja käytäntönsä mukaisesti. Osapuolet säättävät tässä alajaksossa määrätystä toimenpiteistä, menettelyistä ja muutoksenhakekeinoista.
2. Tätä jaksoa ei sovelleta B jakson 6 alajaksossa tarkoitettuihin oikeuksiin.
3. Osapuoli säättää toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista, joiden on oltava oikeudenmukaisia ja tasapuolisia, jotka eivät saa olla liian monimutkaisia tai kalliita eivätkä sisältää kohtuuttomia määräaikoja tai johtaa aiheettomiin viivytyksiin.

4. Näiden toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on myös oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia, ja niitä on sovellettava siten, että vältetään luomasta esteitä lailliselle kaupankäynnille ja säädetään takeista niiden väärinkäytön estämiseksi.

5. Mikään tässä jaksossa ei velvoita kumpaakaan osapuolta

- a) ottamaan käyttöön yleisestä lainsäädännön täytäntöönpanosta erillistä oikeudellista järjestelyä teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa varten; tai
- b) jakamaan resursseja yleisen lainsäädännön täytäntöönpanon ja teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanon välillä.

25.50 ARTIKLA

Henkilöt, joilla on oikeus hakea toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen täytäntöönpanoa

Kumpikin osapuoli myöntää oikeuden pyytää tässä jaksossa ja TRIPS-sopimuksen III osassa tarkoitettujen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista

- a) teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoille osapuolen lainsäädännön mukaisesti;
- b) kaikille muille henkilöille, joilla on oikeus käyttää näitä oikeuksia, erityisesti käyttöluvan haltijoille, jos kyseisen osapuolen lainsäädäntö sen sallii ja tällaisen lainsäädännön mukaisesti;

- c) teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoiville elimille, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos kyseisen osapuolen lainsäädäntö sen sallii ja tällaisen lainsäädännön mukaisesti,
- d) elimille¹, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos kyseisen osapuolen lainsäädäntö sen sallii ja tällaisen lainsäädännön mukaisesti.

25.51 ARTIKLA

Todistusaineisto

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat jo ennen asiaa käsittelevän oikeudenkäynnin alkamista sen osapuolen hakemuksesta, joka on esittänyt kohtuullisesti saatavissa olevaa todistusaineistoa tukeakseen väitteitään teollis- tai tekijänoikeutensa loukkaamisesta tai tällaisen loukkaamisen uhasta, määrätä nopeita ja tehokkaita väliaikaisia toimenpiteitä väitettyyn loukkaamiseen liittyvän merkityksellisen todistusaineiston suojaamiseksi sillä edellytyksellä, että luottamukselliset tiedot suojataan kyseisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti. Määrätessään väliaikaisia toimenpiteitä oikeusviranomaisten on otettava huomioon väitetyn oikeudenloukkaajan oikeutetut edut.

¹ Chilen osalta 'elimellä' tarkoitetaan "liittoja ja yhdistyksiä". Euroopan unionin osalta 'elimellä' tarkoitetaan "alan edunvalvonnasta vastaavia elimiä".

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetut väliaikaiset toimenpiteet voivat sisältää riidanalaisten tavaroiden yksityiskohtaisen kuvaamisen ja mahdollisen näytteiden oton, tai riidanalaisten tavaroiden ja soveltuvissa tapauksissa tällaisten tavaroiden valmistuksessa tai jakelussa pääosin käytettyjen materiaalien ja välineiden sekä tavaroihin liittyvien asiakirjojen haltuun ottamisen.

3. Jos teollis- ja tekijänoikeuksien loukkaus on toteutettu kaupallisessa laajuudessa, kumpikin osapuoli toteuttaa tarpeelliset toimenpiteet, jotta toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat osapuolen hakemuksesta antaa tarvittaessa määräyksen esittää pankki-, rahoitus- tai kaupallisia asiakirjoja, jotka ovat vastapuolen hallussa, sillä edellytyksellä, että luottamukselliset tiedot suojataan.

25.52 ARTIKLA

Tiedonsaantioikeus

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat teollis- tai tekijänoikeuden loukkausta koskevassa siviilioikeudellisessa menettelyssä kantajan perustellusta ja oikeasuhteisesta pyynnöstä määrätä teollis- tai tekijänoikeuksia loukanneen tai kenen tahansa muun henkilön antamaan tietoja sellaisten tavaroiden tai palvelujen alkuperästä ja jakeluverkosta, jotka loukkaavat teollis- tai tekijänoikeutta.

2. Edellä 1 kohdassa 'kuka tahansa henkilö' tarkoittaa henkilöä,
 - a) jonka on vähintään todettu pitävän hallussaan riidanalaisia tavaroita kaupallisessa laajuudessa;
 - b) joka on vähintään tavattu käyttämästä riidanalaisia palveluja kaupallisessa laajuudessa;
 - c) jonka on vähintään todettu tarjoavan riidanalaisessa toiminnassa käytettäviä palveluja kaupallisessa laajuudessa; tai
 - d) jonka tässä kohdassa tarkoitettu henkilö on vähintään osoittanut osallistuneen teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden tuottamiseen, valmistukseen tai jakeluun tai teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien palvelujen tarjoamiseen.
3. Edellä 1 kohdassa tarkoitettuihin tietoihin voivat tapauksen mukaan sisältyä seuraavat:
 - a) tuotteen tai palvelujen tuottajien, valmistajien, jakelijoiden, toimittajien ja muiden aikaisempien haltijoiden sekä aiottujen tukku- ja vähittäiskauppiaiden nimet ja osoitteet; ja
 - b) tuotettujen, valmistettujen, toimitettujen, vastaanotettujen tai tilattujen tavaroiden määrä sekä kyseisistä tavaroista tai palveluista saatu hinta.
4. Tätä artiklaa sovelletaan rajoittamatta osapuolen muiden sellaisten säädösten soveltamista, jotka
 - a) antavat oikeudenhaltijalle oikeudet saada laajempia tietoja;

- b) koskevat tämän artiklan nojalla ilmoitettujen tietojen käyttöä siviilioikeudellisessa menettelyssä;
- c) koskevat vastuuta tiedonsaantioikeuden väärinkäytöstä;
- d) antavat mahdollisuuden kieltäytyä sellaisten tietojen antamisesta, jotka pakottaisivat 1 kohdassa tarkoitetun henkilön myöntämään oman tai lähisukulaisensa osallistumisen teollis- tai tekijänoikeuden loukkaukseen; tai
- e) koskevat tietolähteiden luottamuksellisuuden suojaa tai henkilötietojen käsittelyä.

Väliaikaiset ja turvaamistoimenpiteet

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sen oikeusviranomaiset voivat kantajan pyynnöstä määrätä väitettyä oikeudenloukkaajaa koskevan väliaikaisen kiellon, jonka tarkoituksena on estää teollis- tai tekijänoikeuden välittömät loukkaukset, tai kieltää väliaikaisesti tai, jos sen lainsäädäntö sen mahdollistaa, tarvittaessa uhkasakon uhalla, kyseisen oikeuden väitetyn loukkaamisen jatkaminen tai asettaa jatkamisen ehdoksi oikeudenhaltijalle kuuluvan korvauksen takaamiseen tarkoitetut vakuudet. Väliaikainen kiello voidaan tarvittaessa määrätä samoin edellytyksin kolmannelle osapuolelle¹, jonka osalta asianomainen oikeusviranomainen on toimivaltainen ja jonka palveluja käytetään teollis- tai tekijänoikeuden loukkaamiseen.
2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sen oikeusviranomaiset voivat kantajan pyynnöstä määrätä takavarikoitaviksi tai luovutettaviksi² sellaiset tavarat, joiden epäillä loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, jotta voidaan estää niiden saattaminen jakelukanavien piiriin tai levittäminen jakelukanavia pitkin.

¹ Tätä artiklaa sovellettaessa osapuoli voi säätää, että ”kolmas osapuoli” sisältää välittäjän.

² Osapuoli voi valita takavarikoinnin ja luovutuksen välillä tämän kohdan täytäntöönpanemiseksi.

3. Väitetyn kaupallisessa laajuudessa tehdyn loukkauksen osalta kumpikin osapuoli varmistaa, että jos kantaja osoittaa olosuhteet, jotka todennäköisesti uhkaavat vahingonkorvauksen maksamista, oikeusviranomaiset voivat määrätä väitetyn loukkaajan irtainta ja kiinteää omaisuutta asetettavaksi hukkaamiskieltoon sekä tämän pankkitilit ja muut varat jäädytettäväksi. Tätä sovellettaessa toimivaltaiset viranomaiset voivat määrätä esitettäväksi pankki-, rahoitus- tai kaupallisia asiakirjoja tai asianmukaisen pääsyn asiaankuuluviin tietoihin.

25.54

Oikeussuojakeinot

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että oikeusviranomaisilla on valtuudet kantajan pyynnöstä ja oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta kuuluvia vahingonkorvauksia rajoittamatta, määrätä sellaiset tavarat, joiden ne ovat todenneet loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, hävitettäväksi tai vähintään poistettavaksi lopullisesti jakelukanavista ilman minkäänlaista korvausta. Oikeusviranomaiset voivat tarvittaessa määrätä hävitettäväksi myös näiden tavaroiden luomisessa tai valmistuksessa pääasiassa käytetyt materiaalit ja välineet.
2. Kummankin osapuolen oikeusviranomaisilla on oltava valtuudet määrätä, että nämä toimenpiteet toteutetaan oikeudenloukkaajan kustannuksella, jollei tämän esteeksi vedota erityisiin syihin.
3. Korjaavia toimenpiteitä koskevaa pyyntöä harkittaessa on otettava huomioon oikeasuhteisuus loukkauksen vakavuuden ja määrättyjen toimenpiteiden välillä sekä kolmansien osapuolien edut.

Kieltotuomiot

Kumpikin osapuoli varmistaa, että kun teollis- tai tekijänoikeuden loukkauksen toteava oikeudellinen päätös on tehty, oikeusviranomaiset voivat antaa oikeudenloukkaajaa vastaan ja tarvittaessa sellaista kolmatta osapuolta¹ vastaan, joka kuuluu kyseisen oikeusviranomaisen lainkäyttövaltaan ja jonka palveluja on käytetty teollis- tai tekijänoikeuden loukkaamiseen, kieltotuomion, jonka tarkoituksena on kieltää loukkauksen jatkaminen.

Vaihtoehtoiset toimenpiteet

Kumpikin osapuoli voi säätää, että oikeusviranomaiset voivat soveltuvissa tapauksissa määrätä sen henkilön pyynnöstä, johon 25.54 tai 25.55 artiklassa säädetyt toimenpiteet voivat kohdistua, että vahingon kärsineelle osapuolelle maksetaan 25.54 tai 25.55 artiklassa mainittujen toimenpiteiden soveltamisen sijasta rahallinen hyvitys, jos kyseinen henkilö on toiminut ilman tuottamusta ja laiminlyöntiä, jos kyseisten toimenpiteiden täytäntöönpano aiheuttaisi tälle henkilölle kohtuutonta vahinkoa ja jos vahingon kärsineelle osapuolelle maksettavaa rahallista hyvitystä voidaan kohtuudella pitää tyydyttävänä.

¹ Tätä artiklaa sovellettaessa osapuoli voi säätää, että 'kolmas osapuoli' sisältää välittäjän.

Vahingonkorvaukset

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että oikeusviranomaiset määräävät vahingonkärsijän hakemuksesta oikeudenloukkaajan, joka tiesi tai jolla oli riittävät perusteet tietää ryhtyneensä loukkaavaan tekoon, maksamaan oikeudenhaltijalle riittävän vahingonkorvauksen, jolla korvataan oikeudenhaltijalle loukkauksesta koitunut vahinko.
2. Määrittäessään 1 kohdan mukaista vahingonkorvausta kummankin osapuolen oikeusviranomaisilla on oltava toimivalta ottaa huomioon muun muassa oikeudenhaltijan esittämä oikeutettu arvon määrä, johon voi sisältyä saamatta jäänyt voitto, niiden tavaroiden tai palvelujen markkinahintainen arvo, joita loukkaus koskee, tai ohjevähittäishinta¹. Ainakin kun kyse on tekijänoikeuden tai lähioikeuksien loukkauksesta tai tavaramerkkiväärennöksestä, kunkin osapuolen on säädettävä oikeusviranomaisten oikeudesta määrätä oikeudenloukkaaja maksamaan oikeudenhaltijalle loukkaamisesta johtuva oikeudenloukkaajan saama voitto joko vahingonkorvauksen vaihtoehtona tai sen lisäksi taikka sen osana.
3. Vaihtoehtona 2 kohdan määräykselle kumpikin osapuoli voi säätää, että sen oikeusviranomaisilla on valtuudet soveltuviissa tapauksissa määrittää vahingot kiinteänä määränä esimerkiksi vähintään niiden rojaltien tai maksujen määrän perusteella, jotka oikeudenloukkaaja olisi joutunut suorittamaan, jos se olisi pyytänyt lupaa käyttää kyseistä teollis- ja tekijänoikeutta.

¹ Euroopan unionin tapauksessa tähän sisältyisi tarvittaessa taloudellisten tekijöiden lisäksi myös muita osia, kuten oikeudenhaltijalle loukkauksesta aiheutunut aineeton vahinko.

4. Tämän artiklan määräykset eivät estä osapuolta säättämästä, että jos oikeudenloukkaaja ei tietoisesti ryhtynyt loukkaavaan tekoon tai ryhtyi loukkaavaan tekoon ilman, että hänellä oli riittävät perusteet tietää ryhtyvänsä siihen, osapuolen oikeusviranomaiset voivat määrätä vahinkoa kärsineen osapuolen eduksi voittojen takaisin perinnän tai maksettavaksi vahingonkorvauksen, joka voi olla ennalta määrätty.

25.58

Oikeudenkäyntikulut

Kumpikin osapuoli säättää siitä, että sen oikeusviranomaisilla on tilanteen mukaan teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoa koskevan siviilioikeudellisen menettelyn päätteeksi toimivalta määrätä, että hävinnyt osapuoli maksaa voittaneen osapuolen oikeudenkäynti- ja muut kulut kyseisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti.

25.59

Tuomioistuimen päätösten julkaiseminen

Kumpikin osapuoli varmistaa, että oikeusviranomaiset voivat teollis- tai tekijänoikeuden loukkauksen johdosta nostetun kanteen yhteydessä kantajan pyynnöstä ja loukkaajan kustannuksella määrätä toteutettaviksi soveltuvia toimenpiteitä päätöstä koskevien tietojen levittämiseksi, mukaan lukien päätöksen julkistaminen ja sen julkaiseminen kokonaan tai osittain.

Tekijänoikeusolettama

Osapuolet tunnustavat, että tässä jaksossa määrättyjä toimenpiteitä, menettelyjä ja oikeussuojakeinoja sovellettaessa,

- a) riittää, että tekijän nimi on tavanmukaisella tavalla ilmoitettu teoksessa, jotta kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijää voidaan pitää, jollei toisin osoiteta, tekijänä ja sen johdosta oikeutettuna ajamaan kannetta tekijänoikeutensa loukkaamisesta; ja
- b) edellä olevaa a alakohtaa sovelletaan soveltuvin osin lähioikeuksien haltijoihin heidän suojatun aineistonsa osalta.

Hallinnolliset menettelyt

Siinä laajuudessa kuin siviilioikeudellisia seuraamuksia voidaan määrätä pääasiaa koskevassa hallinnollisessa menettelyssä, tällaisissa menettelyissä noudatettavien periaatteiden on vastattava olennaisesti tämän alajakson asiaa koskevissa määräyksissä esitettyjä periaatteita.

2 ALAJAKSO

RAJAVALVONTA

25.62

Toimenpiteet rajalla

1. Tullivalvonnassa olevien tavaroiden osalta kumpikin osapuoli ottaa käyttöön tai pitää voimassa menettelyjä, joiden nojalla oikeudenhaltija voi jättää hakemuksia, joilla toimivaltaisia viranomaisia pyydetään keskeyttämään epäilyksenalaisten tavaroiden luovutus tai ottamaan ne haltuun. Tätä jaksoa sovellettaessa 'epäilyksenalaisilla tavaroilla' tarkoitetaan tavaroita, joiden epäillään loukkaavan tavaramerkkejä, tekijänoikeutta ja lähioikeuksia, maantieteellisiä merkintöjä, patenteja, hyödyllisyysmalleja, teollismalleja ja integroitujen piirien piirimalleja.
2. Kummallakin osapuolella on oltava käytössä sähköisiä järjestelmiä, joilla toimivaltaiset viranomaiset hallinnoivat hyväksytyjä ja kirjattuja hakemuksia.
3. Kumpikin osapuoli varmistaa, etteivät sen toimivaltaiset viranomaiset peri maksua kattaakseen hakemuksen käsittelystä tai tallentamisesta aiheutuneita hallinnollisia kuluja.
4. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sen toimivaltaiset viranomaiset päättävät hakemuksen hyväksymisestä tai tallentamisesta kohtuullisen ajan kuluessa.

5. Kumpikin osapuoli varmistaa, että hyväksytty tai kirjattu hakemus taikka kirjaaminen hakemusta varten voi koskea useita lähetyksiä.
6. Tullivalvonnassa olevien tavaroiden osalta kumpikin osapuoli varmistaa, että sen tulliviranomaiset voivat omasta aloitteestaan keskeyttää tekijänoikeuden tai tavaramerkin loukkauksen osalta epäilyksenalaisten tavaroiden luovutuksen tai ottaa tällaiset tavarat haltuun.
7. Tulliviranomaisten on käytettävä riskianalyysiä tunnistaaakseen tavarat, joiden epäillään loukkaavan teollis- ja tekijänoikeuksia. Kumpikin osapuoli panee tämän kohdan täytäntöön lainsäädäntönsä mukaisesti.
8. Kummallakin osapuolella voi olla käytössä menettelyjä, joilla sallitaan teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaaviksi epäiltyjen tavaroiden hävittäminen ilman, että loukkaukset on todettava muodollisesti etukäteen hallinnollisessa menettelyssä tai oikeudenkäynnissä, jos asianomaiset henkilöt tähän suostuvat tai eivät vastusta hävittämistä. Jos tällaisia tavaroita ei hävitetä, kumpikin osapuoli varmistaa, että poikkeuksellisia olosuhteita lukuun ottamatta tällaiset tavarat poistetaan kaupallisesta jakelukanavasta siten, ettei oikeudenhaltijalle aiheudu vahinkoa.
9. Kummallakin osapuolella voi olla käytössään menettelyjä, joilla sallitaan postitse tai pikakuriiritoimituksena lähetettyjen ja väärennetyllä tavaramerkillä varustettujen tai laittomasti valmistettujen tavaroiden nopea hävittäminen.
10. Osapuoli voi päättää olla soveltamatta tätä artiklaa sellaisten tavaroiden tuontiin, jotka saatetaan markkinoille kolmannessa maassa oikeudenhaltijan toimesta tai suostumuksella. Osapuoli voi myös päättää, että tätä artiklaa ei sovelleta luonteeltaan ei-kaupallisiin, matkustajien henkilökohtaisiin matkatavaroihin sisältyviin tavaroihin.

11. Osapuolten tulliviranomaiset käyvät säännöllistä vuoropuhelua ja edistävät yhteistyötä asiaankuuluvien sidosryhmien ja muiden teollis- ja tekijänoikeuden täytäntöönpanoon osallistuvien viranomaisten kanssa.
12. Osapuolet tekevät yhteistyötä epäilyksenalaisten tavaroiden kansainvälistä kauppaa koskevissa asioissa. Osapuolet jakavat mahdollisuuksien mukaan toisilleen tietoa erityisesti toista osapuolta koskevasta epäilyksenalaisten tavaroiden kaupasta.
13. Muita yhteistyön muotoja rajoittamatta teollis- tai tekijänoikeuslainsäädännön rikkomuksiin sovelletaan tämän sopimuksen pöytäkirjaa keskinäisestä hallinnollisesta avunannosta tulliasioissa, jonka täytäntöönpanon toimivaltainen viranomainen on tämän artiklan mukaan osapuolen tulliviranomainen.

25.63

Johdonmukaisuus GATT- ja TRIPS-sopimusten kanssa

Kun osapuolen tulliviranomaiset toteuttavat rajatoimenpiteitä teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöön panemiseksi, riippumatta siitä, kuuluvatko ne tämän alajakson soveltamisalaan, kumpikin osapuoli varmistaa yhdenmukaisuuden GATT 1994- ja TRIPS-sopimusten ja erityisesti GATT 1994 -sopimuksen V artiklan ja TRIPS-sopimuksen 41 artiklan ja III osan 4 jakson mukaisten velvollisuuksiensa kanssa.

D JAKSO

LOPPUMÄÄRÄYKSET

25.64

Yhteistyö

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä tukeakseen tämän luvun mukaisten sitoumusten ja velvollisuuksien täytäntöönpanoa.
2. Yhteistyön aloihin teollis- ja tekijänoikeuksien suojaan ja täytäntöönpanoon kuuluvissa asioissa voi tarvittaessa kuulua seuraavia toimintoja:
 - a) tietojen vaihto teollis- ja tekijänoikeuksia sekä suojele- ja täytäntöönpanosääntöjä koskevasta oikeudellisesta kehyksestä;
 - b) osapuolten välinen kokemusten vaihto lainsäädäntötyön etenemisestä;
 - c) osapuolten välinen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanosta saatujen kokemusten ja tietojen vaihto;
 - d) osapuolten välinen tulliviranomaisten, poliisin sekä hallinto- ja oikeusviranomaisten keskushallinnon ja sitä alemmalla tasolla toteuttamasta täytäntöönpanosta saatujen kokemusten vaihto;

- e) koordinointi väärennettyjen tavaroiden viennin estämiseksi, myös kolmansien maiden kanssa;
 - f) tekninen tuki, valmiuksien kehittäminen, henkilövaihto ja henkilöstön kouluttaminen;
 - g) teollis- ja tekijänoikeuksien suojaaminen ja puolustaminen ja siihen liittyvän tiedon levittäminen muun muassa liike-elämän piireissä ja kansalaisille;
 - h) kuluttajien ja oikeudenhaltijoiden yleinen tietoisuus sekä institutionaalisen yhteistyön tehostaminen erityisesti teollis- ja tekijänoikeusvirastojen välillä;
 - i) suurelle yleisölle suunnattu teollis- ja tekijänoikeuspolitiikkaa koskeva aktiivinen tiedotus ja koulutus;
 - j) julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö, johon osallistuvat pk-yritykset, myös pk-yrityksiin keskittyvissä tapahtumissa tai kokoontumisissa, teollis- ja tekijänoikeuksien suojelun ja täytäntöönpanon valvonnan sekä niiden loukkausten vähentämisen alalla; ja
 - k) tehokkaiden strategioiden laatiminen kohderyhmien tunnistamiseksi ja tiedotusohjelmien luominen kuluttajien ja tiedotusvälineiden tietoisuuden parantamiseksi teollis- ja tekijänoikeuksien rikkomisen vaikutuksista, mukaan lukien terveys- ja turvallisuusriskit ja yhteydet järjestäytyneeseen rikollisuuteen.
3. Kumpikin osapuoli voi julkistaa tuote-eritelmät tai niiden tiivistelmän sekä B jakson 4 alajakson nojalla suojattujen toisen osapuolen maantieteellisten merkintöjen valvonnan tai hallinnoinnin kannalta merkitykselliset yhteyspisteet.

4. Osapuolet ovat yhteydessä joko suoraan tai 25.66 artiklassa tarkoitetun alakomitean välityksellä kaikissa tämän luvun täytäntöönpanoon ja soveltamiseen liittyvissä asioissa.

25.65

Vapaaehtoiset sidosryhmäaloitteet

Kumpikin osapuoli pyrkii parhaansa mukaan tukemaan teollis- ja tekijänoikeusloukkauksia vähentäviä vapaaehtoisia sidosryhmäaloitteita verkossa ja muualla toimivilla markkinapaikoilla keskittyen konkreettisiin ongelmiin ja toteutettavissa olevien, tasapuolisten, oikeasuhteisten ja kaikille asianomaisille reilujen käytännön ratkaisujen löytämiseen esimerkiksi seuraavasti:

- a) kumpikin osapuoli pyrkii kutsumaan alueensa sidosryhmät koolle yhteisymmärryksessä helpottaakseen vapaaehtoisia aloitteita ratkaisujen löytämiseksi sekä teollis- ja tekijänoikeuksien suojelemista ja täytäntöönpanoa koskevien erimielisyyksien ratkaisemiseksi ja rikkomusten vähentämiseksi;
- b) kumpikin osapuoli pyrkii vaihtamaan tietoja toisen osapuolen kanssa alueellaan toteutetuista vapaaehtoisista toimista sidosryhmäaloitteiden tukemiseksi; ja

- c) osapuolet pyrkivät edistämään avointa vuoropuhelua ja yhteistyötä osapuolten sidosryhmien välillä sekä rohkaisemaan osapuolten sidosryhmiä etsimään ratkaisuja ja ratkaisemaan yhdessä teollis- ja tekijänoikeuksien suojelemista ja täytäntöönpanoa koskevia erimielisyyksiä ja vähentämään rikkomisiaan.

25.66

Teollis- ja tekijänoikeuksien alakomitea

Edellä olevan 33.4 artiklan 1 kohdan nojalla perustetun teollis- ja tekijänoikeuksien alakomitean, jäljempänä 'alakomitea', tehtävänä on seurata tämän luvun ja liitteiden 25-A, 25-B ja 25-C asianmukaista täytäntöönpanoa ja toimintaa ja varmistaa ne. Alakomitea suorittaa myös sille tässä luvussa, mukaan lukien 25.40 artikla, osoitettuja erityistehtäviä.

26 LUKU

KAUPPA JA KESTÄVÄ KEHITYS

A JAKSO

YHTEISET MÄÄRÄYKSET

26.1

Tavoitteet

1. Osapuolet palauttavat mieleen Rio de Janeirossa 3–14 päivänä kesäkuuta 1992 pidetyssä YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa hyväksytyn ympäristöä ja kehitystä koskevan Agenda 21 -toimintaohjelman, vuonna 2002 pidetyn kestävän kehityksen huippukokouksen Johannesburgin täytäntöönpanosuunnitelman, Kansainvälisen työjärjestön, jäljempänä 'ILO', julistuksen sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta, jonka kansainvälinen työkonferenssi hyväksyi Genevessä 10 päivänä kesäkuuta 2008 pidetyssä 97. istunnossaan, jäljempänä 'ILO:n julistus sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta', vuonna 2012 pidetyn YK:n kestävän kehityksen konferenssin päätösasiakirjan "The Future We Want" sekä toimintaohjelman Agenda 2030 ja sen kestävän kehityksen tavoitteet.

2. Osapuolet tunnustavat, että kestäväan kehitykseen sisältyy taloudellinen ja sosiaalinen kehitys ja ympäristönsuojelu, jotka kaikki ovat toisistaan riippuvaisia ja toisiaan vahvistavia ja joiden tavoitteena on nykyisten tulevien sukupolvien hyvinvointi.
3. Edellä esitetyn perusteella tämän luvun tavoitteena on parantaa osapuolten välisiä kauppaa- ja sijoitussuhteita siten, että edistetään kestäväan kehitystä, erityisesti sen työtä¹ ja ympäristöä koskevaa ulottuvuutta, jolla on merkitystä kaupan ja sijoitusten kannalta.
4. Tämä luku ilmentää yhteisiin arvoihin ja etuihin perustuvaa yhteistyön toimintatapaa.

26.2

Oikeus sääntelyyn ja suojan tasot

1. Osapuolet tunnustavat kummankin osapuolen oikeuden määritellä kestäväan kehitystä koskevat toimintapolitiikkansa ja painopisteensä, erityisesti oikeuden vahvistaa oman työ- ja ympäristönsuojelun tasonsa ja omat työtä ja ympäristöä koskevat painopisteensä, sekä hyväksyä tai muuttaa vastaavasti työ- ja ympäristöpolitiikkaa koskevaa lainsäädäntöään.

¹ Tässä luvussa 'työllä' tarkoitetaan ILO:n ihmisarvoista työtä koskevan ohjelman mukaisia strategisia tavoitteita, jotka on ilmaistu ILO:n julistuksessa sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettujen suojelun tason, lainsäädännön ja toimintapolitiikan on oltava yhdenmukaisia sen kanssa, että kumpikin osapuoli on sitoutunut tässä luvussa tarkoitettuihin monenvälisiin ympäristösopimuksiin ja monenvälisiin työelämää koskeviin normeihin ja sopimuksiin, joiden osapuolena se on.
3. Kumpikin osapuoli pyrkii varmistamaan, että sen työ- ja ympäristölainsäädännössä ja toimintapolitiikassa säädetään ympäristönsuojelun ja työsuojelun korkeasta tasosta ja tuetaan sitä, ja kumpikin osapuoli pyrkii edelleen parantamaan omien säädöstensä, määräystensä ja toimintapolitiikkansa mukaista ympäristönsuojelun ja työsuojelun tasoa.
4. Osapuoli ei saa heikentää tai alentaa ympäristöä ja työelämää koskevien säädöstensä ja määräystensä mukaista suojelun tasoa kaupan tai sijoitusten edistämiseksi.
5. Osapuoli ei saa kaupan tai sijoitusten edistämiseksi luopua tai muutoin poiketa ympäristöä ja työtä koskevista säädöksistään ja määräyksistään taikka tarjoutua luopumaan tai muutoin poikkeamaan niistä tavalla, joka heikentää tai alentaa kyseisillä säädöksillä ja määräyksillä taattua suojelun tasoa.
6. Osapuoli ei saa löydä laimin ympäristöä ja työelämää koskevien säädöstensä ja määräystensä tehokasta täytäntöönpanoa toimimalla tai olemalla toimimatta jatkuvasti tai toistuvasti tavalla, jolla edistetään kauppaa tai sijoituksia.
7. Kumpikin osapuoli säilyttää oikeuden käyttää kohtuullista harkintavaltaa ja tehdä vilpittömässä mielessä päätöksiä täytäntöönpanoresurssien jakamisesta ympäristöä ja työelämää koskevien säädöstensä ja määräystensä täytäntöönpanon painopisteiden mukaisesti.

8. Osapuoli ei saa ottaa käyttöön tai soveltaa ympäristöä ja työtä koskevia säädöksiään ja määräyksiään tai muita toimenpiteitään tavalla, joka merkitsisi kaupan tai sijoitusten peiteltyä rajoittamista.

26.3

Kauppa ja vastuullinen liiketoiminta sekä toimitusketjujen hallinta

1. Osapuolet toteavat, että toimitusketjujen vastuullinen hallinta vastuullisia liiketoimintakäytäntöjä tai yritysten yhteiskuntavastuukäytäntöjä noudattamalla on tärkeää, ja tiedostavat kaupan merkityksen tähän tavoitteeseen pyrittäessä.
2. Edellä olevan 1 kohdan mukaisesti kumpikin osapuoli
 - a) edistää vastuullista liiketoimintaa tai yritysten yhteiskuntavastuuta kannustamalla yrityksiä ottamaan käyttöön asiaankuuluvia käytäntöjä, jotka ovat kansainvälisesti tunnustettujen periaatteiden, normien ja ohjeiden mukaisia, mukaan lukien huolellisuusvelvoitetta ("due diligence") koskevat alakohtaiset ohjeet, jotka kyseinen osapuoli on hyväksynyt tai joita se tukee; ja

- b) tukee sellaisten asiaankuuluvien kansainvälisten välineiden levittämistä ja käyttöä, jotka kyseinen osapuoli on hyväksynyt tai joita se tukee, kuten OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille, Genevessä marraskuussa 1977 hyväksytty monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa koskeva ILO:n kolmikantainen periaatejulistus, jäljempänä 'ILO:n kolmikantainen periaatejulistus monikansallisista yrityksistä ja sosiaalipolitiikasta', ja YK:n Global Compact -aloite sekä yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat YK:n periaatteet, jotka ihmisoikeusneuvosto hyväksyi 16 päivänä kesäkuuta 2011 antamassaan päätöslauselmassa 17/4.
3. Osapuolet toteavat, että yritysten yhteiskuntavastuuta tai vastuullista liiketoimintaa koskevat kansainväliset toimialakohtaiset ohjeet ovat hyödyllisiä, ja edistävät niihin liittyvää yhteistyötä. Osapuolet toteuttavat myös toimenpiteitä, joilla edistetään OECD:n huolellisuusvelvoitetta koskevien ohjeiden (Due Dilligence Guidelines) noudattamista.
4. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää edistää sellaisten tavaroiden kauppaa, jotka osaltaan parantavat sosiaalisia olosuhteita ja ympäristön kannalta järkeviä käytäntöjä, kuten resurssitehokkaaseen ja vähähiiliseen talouteen myötävaikuttavat ympäristöhyödykkeet ja -palvelut, tuotteet, joiden tuotanto ei liity metsäkatoon, ja tavarat, joihin sovelletaan vapaaehtoisia kestävyysvarmistavia ohjelmia ja järjestelyitä.
5. Osapuolet vaihtavat tietoja ja parhaita käytäntöjä ja tekevät tarvittaessa yhteistyötä kahdensiväisesti, alueellisesti ja kansainvälisillä foorumeilla tämän artiklan soveltamisalaan kuuluvissa asioissa.

Tieteellinen ja tekninen tieto

1. Suunnitellessaan tai ottaessaan käyttöön ympäristönsuojelua ja työoloja koskevia toimenpiteitä, jotka saattavat vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan tai sijoituksiin, kumpikin osapuoli ottaa huomioon käytettävissä olevan tieteellisen ja teknisen näytön, ensisijaisesti tunnustetuista teknisistä ja tieteellisistä elimistä saatavilla olevan näytön, sekä asiaa koskevat kansainväliset normit, suuntaviivat tai suositukset, jos niitä on saatavilla.
2. Jos tieteellinen näyttö tai tiedot ovat riittämättömiä tai epäselviä ja osapuolen alueella esiintyy ympäristön vakavan pilaantumiseen tai työterveyteen ja -turvallisuuteen kohdistuva riski, osapuoli voi toteuttaa toimenpiteitä ennalta varautumisen periaatteen pohjalta. Näitä toimenpiteitä on tarkasteltava uudelleen, jos uutta tai täydentävää tieteellistä tietoa tulee saataville.
3. Jos 2 kohdan mukaisesti hyväksytty toimenpide vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan tai sijoituksiin, osapuoli voi pyytää toimenpiteen käyttöön ottanutta osapuolta toimittamaan tietoja, joista käy ilmi, että toimenpide on sen oman suojatason mukainen, ja se voi pyytää neuvotteluja asiasta kaupan ja kestävän kehityksen alakomiteassa.
4. Tällaisia toimenpiteitä ei saa soveltaa tavalla, joka merkitsisi mielivaltaista tai perusteetonta syrjintää tai kaupan tai sijoitusten peiteltyä rajoittamista.

26.5

Avoimuus ja hyvät sääntelykäytännöt

Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää soveltaa 28 ja 29 luvun mukaisia avoimuutta ja hyviä sääntelykäytäntöjä koskevia sääntöjä ja erityisesti sääntöjä, jotka tarjoavat henkilöille, joiden etua asia koskee, mahdollisuuden esittää näkemyksiään seuraavista:

- a) toimenpiteet, joiden tarkoituksena on suojella ympäristöä tai työoloja ja jotka voivat vaikuttaa kauppaan tai investointeihin; ja
- b) kauppaa tai sijoituksia koskevat toimenpiteet, jotka voivat vaikuttaa ympäristönsuojeluun tai työoloihin.

26.6

Yleinen tietoisuus, tiedottaminen, osallistuminen ja menettelylliset takeet

1. Kumpikin osapuoli edistää yleistä tietoisuutta työelämää ja ympäristöä koskevista säädöksistään ja määräyksistään muun muassa varmistamalla, että sen työelämää ja ympäristöä koskevat säädökset ja määräykset sekä niiden täytäntöönpano- ja noudattamismenettelyt ovat julkisesti saatavilla.

2. Kumpikin osapuoli pyrkii vastaamaan kaikkien henkilöiden esittämiin tietopyyntöihin, jotka koskevat tämän luvun täytäntöönpanoa osapuolella.
3. Kumpikin osapuoli käyttää 33.5, 33.6 ja 33.7 artiklassa tarkoitettuja keinoja kerätäkseen näkemyksiä tämän luvun täytäntöönpanoon liittyvistä kysymyksistä.
4. Kumpikin osapuoli huolehtii siitä, että tämän luvun täytäntöönpanoon liittyviä asioita koskevat huomautukset ja lausunnot, jotka saadaan kyseisen osapuolen jonkin henkilön antamina kirjallisina lausumina, otetaan vastaan ja asianmukaisesti huomioon osapuolen sisäisten menettelyjen mukaisesti. Osapuoli vastaa tällaisiin huomautuksiin kirjallisesti ja hyvissä ajoin. Se voi ilmoittaa tällaisista huomautuksista ja lausunnoista 33.6 artiklan nojalla perustetulle sisäiselle neuvoa-antavalle ryhmälleen ja 26.19 artiklan 6 kohdan mukaisesti nimetylle toisen osapuolen yhteyspisteelle.
5. Kumpikin osapuoli varmistaa lainsäädäntönsä mukaisesti, että sellaisten henkilöiden, joiden etua tietyn asian on oikeudellisesti tunnustettu koskevan ja jotka katsovat, että niiden oikeuksia on rikottu, saatavilla on hallinnollisia ja oikeudellisia menettelyitä, joilla voidaan tehokkaasti toimia tällaisia osapuolen ympäristö- tai työlainsäädännön rikkomisia vastaan, mukaan luettuina tällaisen lainsäädännön rikkomisiin sovellettavat asianmukaiset oikeussuojakeinot.
6. Kumpikin osapuoli varmistaa lainsäädäntönsä mukaisesti, että 5 kohdassa tarkoitettut menettelyt täyttävät asianmukaisia menettelyjä koskevat vaatimukset, eivät ole kohtuuttoman kalliita ja että niihin ei sisälly kohtuuttomia määräaikoja tai perusteettomia viivästyksiä, niissä tarjotaan tarvittaessa väliaikaiset turvaamistoimenpiteet ja ne ovat oikeudenmukaisia, tasapuolisia ja avoimia.

Yhteistyötoimet

1. Osapuolet tunnustavat yhteistyötoimien merkityksen ympäristö- ja työvoimapolitiikan kauppaan liittyvissä kysymyksissä tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi ja tämän luvun täytäntöön panemiseksi.
2. Yhteistyötoimia voidaan suunnitella ja toteuttaa yhdessä kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen kanssa sekä tarvittaessa kolmansien maiden, yritysten, työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen, koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden sekä muiden valtiosta riippumattomien järjestöjen kanssa.
3. Yhteistyötoimia toteutetaan kysymyksissä ja aiheissa, joista osapuolet ovat sopineet yhteistä etua koskevien kysymysten käsittelemiseksi.
4. Osapuolet voivat tehdä yhteistyötä tässä luvussa määritellyissä kysymyksissä sekä muun muassa seuraavissa kysymyksissä:
 - a) kaupan ja kestävän kehityksen työ- ja ympäristönäkökohdat kansainvälisillä foorumeilla, erityisesti WTO:ssa, YK:n kestävän kehityksen korkean tason poliittisella foorumilla, YK:n ympäristöohjelmassa, jäljempänä 'UNEP', ILO:ssa ja monenvälisissä ympäristösopimuksissa;

- b) työ- ja ympäristölainsäädännön ja -normien vaikutus kauppaan ja investointeihin;
 - c) kaupp- ja sijoituslainsäädännön vaikutus työelämään ja ympäristöön; ja
 - d) seuraavien kauppaan liittyvät näkökohdat:
 - i) kestävää kulutusta ja tuotantoa koskevat aloitteet, mukaan lukien kiertotaloutta, vihreää kasvua ja päästöjen vähentämistä koskevat aloitteet; ja
 - ii) ympäristöhyödykkeitä ja -palveluja edistävät aloitteet, myös puuttumalla niihin liittyviin tullien ulkopuolisiin kaupan esteisiin.
5. Osapuolet päättävät yhdessä yhteistyötoimien painopisteistä yhteistä etua koskevien alojen ja käytettävissä olevien resurssien pohjalta.
6. Osapuolet voivat toteuttaa toimia tässä luvussa määritellyillä yhteistyöaloilla henkilökohtaisesti tai millä tahansa osapuolten käytettävissä olevalla teknisellä keinolla.

B JAKSO

YMPÄRISTÖ JA KAUPPA

26.8

Tavoitteet

1. Osapuolet pyrkivät edistämään toisiaan tukevaa kauppaa- ja ympäristöpolitiikkaa, ympäristönsuojelun korkeaa tasoa niiden monenvälisten ympäristösopimusten mukaisesti, joiden sopimuspuolia ne ovat, ja ympäristöä koskevien säädöstensä ja määräystensä tehokasta täytäntöönpanoa sekä parantamaan valmiuksiaan käsitellä kauppaan liittyviä ympäristökysymyksiä muun muassa yhteistyön avulla.
2. Osapuolet tunnustavat, että tehostetulla yhteistyöllä ympäristön suojelemiseksi ja säilyttämiseksi sekä luonnonvarojen kestävällä hoidolla on etuja, jotka voivat osaltaan tukea kestävästä kehityksestä, vahvistaa osapuolten ympäristöhallintaa ja täydentää tämän sopimuksen tavoitteita.
3. Osapuolet tunnustavat toisiaan tukevien kauppaa- ja ympäristöpolitiikan ja -käytäntöjen merkityksen ympäristönsuojelun parantamiseksi kestävästä kehityksestä edistettäessä.

Monenvälinen ympäristöhallinto ja ympäristösopimukset

1. Osapuolet tunnustavat YK:n UNEP-ympäristökokouksen merkityksen. Osapuolet tunnustavat monenvälisten ympäristösopimusten ratkaisevan tärkeän merkityksen maailmanlaajuisten, alueellisten ja osapuolten sisäisten ympäristöhaasteiden ratkaisemisessa. Osapuolet tunnustavat myös, että on tarpeen parantaa kauppa- ja ympäristöpolitiikan välistä täydentävyyttä. Näin ollen kumpikin osapuoli panee tehokkaasti täytäntöön monenväliset ympäristösopimukset ja pöytäkirjat, joiden sopimuspuoli se on.
2. Osapuolet tunnustavat kummankin osapuolen oikeuden toteuttaa tai pitää yllä toimenpiteitä sellaisten monenvälisten ympäristösopimusten tavoitteiden edistämiseksi, joiden osapuoli se on.
3. Osapuolet käyvät vuoropuhelua ja tekevät tarvittaessa yhteistyötä yhteistä etua koskevissa kauppa- ja ympäristökysymyksissä, erityisesti monenvälisten ympäristösopimusten osalta. Tähän sisältyy säännöllinen tietojenvaihto kummankin osapuolen aloitteista, jotka koskevat monenvälisten ympäristösopimusten ratifiointia, mukaan lukien niiden pöytäkirjat ja muutokset.

Kauppa ja ilmastonmuutos

1. Osapuolet tunnustavat monenvälisten ympäristösopimusten merkityksen ilmastonmuutoksen alalla ja erityisesti tarpeen saavuttaa New Yorkissa 9 päivänä toukokuuta 1992 tehdyn ilmastonmuutosta koskevan YK:n puitesopimuksen, jäljempänä 'UNFCCC', tavoite sekä Pariisin sopimuksen tarkoitus ja tavoitteet, jotta voidaan puuttua ilmastonmuutoksen aiheuttamaan välittömään uhkaan. Näin ollen osapuolet tunnustavat kaupan merkityksen kestäväen kehityksen tavoitteen saavuttamisessa ja ilmastonmuutoksen torjunnassa sekä yksittäisen ja yhteisen toiminnan merkityksen ilmastonmuutoksen vaikutuksiin vastaamiseksi tällaisten vaikutusten hillitsemiseen ja niihin sopeutumiseen tähtäävillä toimilla.
2. Edellä olevan 1 kohdan mukaisesti kumpikin osapuoli
 - a) panee tosiasiallisesti täytäntöön UNFCCC:n ja sen nojalla hyväksytyn Pariisin sopimuksen, mukaan lukien sen kansallisesti määriteltyjä panoksia koskevat sitoumukset;
 - b) edistää kaupan myönteistä vaikutusta siirryttäessä vähän kasvihuonekaasupäästöjä tuottavaan talouteen ja kiertotalouteen sekä ilmastokestävään kehitykseen, mukaan lukien ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista koskevat toimet; ja
 - c) helpottaa ja edistää tämän sopimuksen muiden määräysten kanssa yhteensopivalla tavalla sellaisten tavaroiden ja palvelujen kauppaa ja niihin tehtäviä investointeja, joilla on erityistä merkitystä ilmastonmuutoksen hillitsemisen ja siihen sopeutumisen sekä kestäväen uusiutuvan energian ja energiatehokkuuden kannalta.

3. Osapuolet tekevät 26.7 artiklan mukaisesti tarvittaessa yhteistyötä kauppaan liittyvissä ilmastomuutoksen näkökohdissa kahdenvälisesti, alueellisesti ja kansainvälisillä foorumeilla, mukaan lukien UNFCCC, WTO ja Montrealissa 16 päivänä syyskuuta 1987 tehty Montrealin pöytäkirja otsonikerrosta heikentävistä aineista, jäljempänä 'Montrealin pöytäkirja'. Osapuolet voivat lisäksi tarvittaessa tehdä yhteistyötä näissä kysymyksissä myös Kansainvälisessä merenkulkujärjestössä.

4. Edellä olevan 1 kohdan mukaisesti osapuolet tekevät yhteistyötä muun muassa seuraavilla aloilla:

- a) Pariisin sopimuksen täytäntöönpanoa koskevan tiedon ja kokemusten vaihto sekä aloitteet, joilla edistetään ilmastokestävyyttä, uusiutuvaa energiaa, vähäpäästöistä teknologiaa, energiatehokkuutta, hiilen hinnoittelua, kestäväää liikennettä, kestävän ja ilmastokestävän infrastruktuurin kehittämistä, päästöjen seurantaa ja luontopohjaisia ratkaisuja; sekä mahdollisuuksien tutkiminen yhteistyön tekemiseksi esimerkiksi lyhytaikaisten ilmastotekijöiden ja hiilen sitomisen maaperään kaltaisilla aloilla; ja
- b) tiedon ja kokemusten vaihto otsonikerrosta heikentävien aineiden kunnianhimoisen käytöstä poistamisen ja fluorihilivetyjen asteittaisen poistamisen osalta Montrealin pöytäkirjan mukaisesti toimenpiteillä, joilla valvotaan niiden tuotantoa, kulutusta ja kauppaa, otetaan käyttöön ympäristöystävällisiä vaihtoehtoja näille aineille, päivitetään turvallisuus- ja muita asiaankuuluvia normeja ja tarvittaessa torjutaan Montrealin pöytäkirjalla säänneltyjen aineiden laitonta kauppaa.

Kauppa ja metsät

1. Osapuolet tunnustavat kestävän metsänhoidon suuren merkityksen ja kaupan roolin tämän tavoitteen saavuttamisessa.
2. Edellä olevan 1 kohdan mukaisesti kumpikin osapuoli
 - a) toteuttaa toimenpiteitä torjuakseen laittomia hakkuita ja niihin liittyvää kauppaa, tarvittaessa myös yhteistyötoimilla kolmansien maiden kanssa;
 - b) tukee metsien säilyttämistä ja kestävää metsänhoitoa;
 - c) edistää kestävästi hoidetuista metsistä laillisesti saadun puutavaran ja puutuotteiden kauppaa ja kulutusta; ja
 - d) vaihtaa tietoja ja tekee tarvittaessa yhteistyötä toisen osapuolen kanssa kauppaan liittyvissä aloitteissa, jotka koskevat laittomien hakkuiden torjuntaa, kestävää metsänhoitoa, metsäkatoa ja metsien tilan heikkenemistä, metsähallintaa ja metsäpeitteen suojelua, jotta voidaan maksimoida osapuolten yhteisen edun mukaisten eri alojen toimintapolitiikan vaikutus ja keskinäinen tuki.

3. Kumpikin osapuoli tunnustaa, että metsillä ja niiden kestäväällä hoidolla on keskeinen rooli ilmastonmuutoksen torjunnassa ja biologisen monimuotoisuuden säilyttämisessä, ja edistää aloitteita, joilla puututaan metsäkatoon, myös metsäkatoa aiheuttamattomien toimitusketjujen avulla. Lisäksi osapuolet tekevät tarvittaessa ja 26.7 artiklaan nähden johdonmukaisesti yhteistyötä kahdenvälisesti, alueellisesti ja asiaankuuluvilla kansainvälisillä foorumeilla metsäkadon ja metsien tilan heikkenemisen minimoimiseksi maailmanlaajuisesti.

26.12

Kauppa ja luonnonvarainen kasvisto ja eläimistö

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää varmistaa, että luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston kansainvälinen kauppa ei uhkaa niiden eloonjäämistä, kuten Washington D.C.:ssä 3 päivänä maaliskuuta 1973 tehdyssä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevassa yleissopimuksessa, jäljempänä 'CITES-sopimus', määrätään.
2. Edellä olevan 1 kohdan mukaisesti kumpikin osapuoli
 - a) toteuttaa tehokkaita toimenpiteitä torjuakseen luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston laitonta kauppaa, tarvittaessa myös yhteistyötoimilla kolmansien maiden kanssa; ja
 - b) edistää CITES-sopimuksen liitteissä lueteltujen lajien pitkän aikavälin suojelua ja kestäväää käyttöä muun muassa tekemällä yhteistyötä asiaankuuluvissa CITES-elimissä CITES-yleissopimuksen liitteiden pitämiseksi ajan tasalla ja edistämällä sellaisten lajien sisällyttämistä näihin liitteisiin, joiden katsotaan olevan vaarassa kansainvälisen kaupan vuoksi ja muiden CITES-sopimuksessa vahvistettujen kriteerien mukaisesti.

3. Osapuolet voivat 26.7 artiklaan nähden johdonmukaisesti tehdä tarvittaessa yhteistyötä tai vaihtaa tietoja kahdenvälisesti, alueellisesti ja kansainvälisillä foorumeilla yhteisen edun mukaisissa kysymyksissä, jotka liittyvät luonnonvaraisen kasviston ja eläimistön laittoman kaupan torjuntaan, muun muassa lisäämällä tietoisuutta luonnonvaraisista eläimistä ja kasveista saatavien laittomien tuotteiden kysynnän vähentämiseksi ja toteuttamalla aloitteita, joilla tehostetaan tietojen jakamista ja täytäntöönpanon valvontaa koskevaa yhteistyötä.

26.13

Kauppa ja biologinen monimuotoisuus

1. Osapuolet tunnustavat biologisen monimuotoisuuden säilyttämisen ja kestävän käytön merkityksen sekä kaupan merkityksen näiden tavoitteiden saavuttamisessa Rio de Janeirossa 5 päivänä kesäkuuta 1992 tehdyn biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen ja muiden tätä aihetta koskevien monenvälisten ympäristösopimusten, joiden sopimuspuolia ne ovat, ja niiden nojalla tehtyjen päätösten mukaisesti.

2. Edellä olevan 1 kohdan mukaisesti kumpikin osapuoli toteuttaa toimenpiteitä biologisen monimuotoisuuden säilyttämiseksi silloin, kun siihen kohdistuu kauppaan ja sijoituksiin liittyviä paineita, muun muassa vaihtamalla tietoja ja kokemuksia, ja toteuttamalla toimenpiteitä haitallisten vieraslajien leviämisen estämiseksi ottaen huomioon, että maalla ja vedessä elävien haitallisten vieraslajien liikkuminen rajojen yli kauppaan liittyvien väylien kautta voi vaikuttaa haitallisesti ympäristöön, taloudelliseen toimintaan ja kehitykseen sekä ihmisten terveyteen.

3. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää kunnioittaa, säilyttää ja ylläpitää alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen tietämystä ja käytäntöjä, jotka ilmentävät perinteistä elämäntapaa, joka edistää biologisen monimuotoisuuden säilyttämistä ja kestävää käyttöä, ja tunnustavat kansainvälisen kaupan merkityksen tässä.
4. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää helpottaa geenivarojen saatavuutta ja edistää geenivarojen käytöstä saatavien hyötyjen oikeudenmukaista ja tasapuolista jakoa omien sisäisten toimenpiteidensä ja kummankin osapuolen kansainvälisten velvollisuuksien mukaisesti.
5. Osapuolet tunnustavat myös julkisen osallistumisen ja kuulemisen merkityksen oman lainsäädäntönsä tai toimintapolitiikkansa mukaisesti biologisen monimuotoisuuden suojelua ja kestävää käyttöä koskevien toimenpiteiden kehittämisessä ja täytäntöönpanossa.
6. Osapuolet voivat 26.7 artiklan mukaisesti tarpeen mukaan edistää, tehdä yhteistyötä tai vaihtaa tietoja kahdenvälisesti, alueellisesti ja kansainvälisillä foorumeilla biologista monimuotoisuutta koskevien toimintalinjojen kauppaan liittyvistä näkökohdista ja yhteistä etua koskevista toimenpiteistä, kuten seuraavista:
- a) aloitteet ja hyvät käytännöt, jotka koskevat biologisten luonnonvarojen kestävällä käytöllä tuotettujen ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä edistävien luonnonvaroihin perustuvien tuotteiden kauppaa;
 - b) biologisen monimuotoisuuden säilyttäminen ja kestävä käyttö sekä ekosysteemien ja ekosysteemipalvelujen ja niihin liittyvien taloudellisten välineiden suojelu, ennallistaminen ja arvostaminen; ja
 - c) geenivarojen saanti ja niiden käytöstä saatavien hyötyjen oikeudenmukainen ja tasapuolinen jakaminen.

Kalastustuotteiden kauppa sekä kalavarojen ja vesiviljelyn kestävä hoito

1. Osapuolet tunnustavat meren elollisten luonnonvarojen ja meriekosysteemien säilyttämisen ja kestävä hoidon ja kaupan roolin näihin tavoitteisiin pyrittäessä.
2. Kehittäessään ja toteuttaessaan säilyttämis- ja hoitotoimenpiteitä osapuolet ottavat huomioon sosiaaliset, kauppaan, kehitykseen ja ympäristöön liittyvät näkökohdat sekä pienimuotoisen kalastuksen merkityksen paikallisten kalastusyhteisöjen toimeentulolle.
3. Osapuolet tunnustavat, että laittomalla, ilmoittamattomalla ja sääntelemättömällä kalastuksella, jäljempänä 'LIS-kalastus',¹ voi olla merkittäviä kielteisiä vaikutuksia kalakantoihin, kalastustuotteiden kaupan kestävyys- ja kehitykseen ja ympäristöön, ja vahvistavat, että liikakalastukseen ja kalavarojen kestävämpään käyttöön liittyviin ongelmiin on puututtava.

¹ Ilmaisulla 'laiton, ilmoittamaton ja sääntelemätön kalastus' tarkoitetaan samaa kuin Roomassa vuonna 2001 hyväksytyn laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen ehkäisemistä, estämistä ja poistamista koskevan YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestön kansainvälisen toimintasuunnitelman, jäljempänä 'LIS-kalastusta koskeva vuoden 2001 toimintasuunnitelma', 3 kohdassa.

4. Edellä olevan 1–3 kohdan mukaisesti kumpikin osapuoli
- a) panee täytäntöön Montego Bayssa 10 päivänä joulukuuta 1982 tehdyn YK:n merioikeusyleissopimuksen, 10 päivänä joulukuuta 1982 tehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen hajallaan olevien kalakantojen sekä laajasti vaeltavien kalakantojen säilyttämistä ja hoitoa koskevien määräysten soveltamisesta New Yorkissa 4 päivänä elokuuta 1995 tehdyn sopimuksen, YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestön, jäljempänä 'FAO', Roomassa 24 päivänä marraskuuta 1993 kansainvälisten suojelu- ja hoitotoimenpiteiden noudattamisen edistämisestä aavalla merellä toimivien kalastusalusten osalta tehdyn sopimuksen, 31 päivänä lokakuuta 1995 annetulla päätöslauselmalla 4/95 hyväksytyn vastuullista kalastusta koskevan FAO:n säännösten ja Roomassa 22 päivänä marraskuuta 2009 laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen ehkäisemiseksi, estämiseksi ja lopettamiseksi toteutettavia satamavaltion toimenpiteitä koskevan FAO:n sopimuksen periaatteet ja toimii niiden mukaisesti;
- b) osallistuu FAO:n aloitteeseen kalastusaluksia, kylmäkuljetusaluksia ja huoltoaluksia koskevasta globaalista rekisteristä;

- c) pyrkii käyttämään kalastuksenhoitojärjestelmää, joka perustuu parhaaseen saatavilla olevaan tieteelliseen näyttöön ja kalavarojen hoidon ja säilyttämisen kansainvälisesti tunnustettuihin parhaisiin käytäntöihin, sellaisena kuin ne ilmenevät meren elollisten luonnonvarojen kestävästä käytöstä ja säilyttämisen varmistamiseen tähtäävien kansainvälisten välineiden tätä asiaa koskevissa määräyksissä,¹ joiden tarkoituksena on muun muassa
- i) torjua liikakalastusta ja ylikapasiteettia;
 - ii) vähentää muiden kuin kohdelajien sivusaaliita;
 - iii) edistää liikakalastettujen kantojen elpymistä kaikessa merikalastuksessa; ja
 - iv) edistää kalastuksenhoitoa ekosysteemiin perustuvalla toimintatavalla, myös osapuolten välisellä yhteistyöllä;
- d) tukee LIS-kalastuskäytäntöjen torjuntaa ja ehkäisee tällaisilla käytännöillä pyydytyistä lajeista peräisin olevien tuotteiden kauppaa:
- i) panemalla täytäntöön tehokkaita toimenpiteitä LIS-kalastuksen torjumiseksi;

¹ Näihin välineisiin kuuluvat mahdollisesti muun muassa YK:n merioikeusyleissopimus, YK:n sopimus hajallaan olevien kalakantojen ja laajasti vaeltavien kalakantojen säilyttämisestä ja hoitoa koskevien joulukuussa 1982 tehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen määräysten täytäntöönpanosta, vastuullista kalastusta koskevan FAOn toimintaohje, FAOn sopimus kansainvälisten suojelu- ja hoitotoimenpiteiden noudattamisen edistämiseksi aavalla merellä toimivien kalastusalusten osalta, LIS-kalastusta koskeva vuoden 2001 toimintasuunnitelma sekä laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen ehkäisemiseksi, estämiseksi ja lopettamiseksi toteutettavia satamavaltion toimenpiteitä koskeva FAOn sopimus.

- ii) varmistamalla seuranta-, valvonta-, tarkkailu-, vaatimustenmukaisuus- ja täytäntöönpanojärjestelmien käytön, jotta osapuoli voi
 - A) ehkäistä ja estää kansainvälisten velvollisuuksien ja lainsäädäntönsä mukaisesti lippunsa alla purjehtivia aluksia ja luonnollisia henkilöitä harjoittamasta LIS-kalastusta; ja
 - B) puuttua kalojen tai kalatuotteiden uudelleenlastaukseen 'merellä LIS-kalastuksen estämiseksi ja välttämiseksi;
- iii) toteuttamalla satamavaltion toimenpiteitä; ja
- iv) panemalla täytäntöön toimenpiteitä, joilla estetään LIS-kalastuksen ja -kalastustuotteiden pääsy kummankin osapuolen toimitusketjuihin, ja tekemällä tätä varten yhteistyötä muun muassa helpottamalla tietojenvaihtoa;
- e) osallistuu aktiivisesti sellaisten alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen työhön, joiden jäsen, tarkkailija tai yhteistyötä tekevä muu kuin sopimuspuoli se on, edistääkseen kalastuksen hyvää hallintoa ja kestäväää kalastusta, esimerkiksi tukemalla tieteellistä tutkimusta ja ottamalla käyttöön parhaisiin käytettävissä oleviin tieteellisiin tietoihin perustuvia säilyttämistoimenpiteitä, vahvistamalla sääntöjen noudattamista koskevia mekanismeja, suorittamalla säännöllisiä tulosten arviointeja ja harjoittamalla alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen toteuttamien hoitotoimenpiteiden tehokasta valvontaa, seurantaa ja täytäntöönpanoa sekä tarvittaessa hyväksymällä ja panemalla täytäntöön saalisasiakirja- tai sertifiointimenettelyjä ja satamavaltion toimenpiteitä;

- f) pyrkii toimimaan johdonmukaisesti sellaisten alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen, joiden jäsen se ei ole, hyväksymiin säilyttämis- ja hoitotoimenpiteisiin nähden, jotta tällaisia toimenpiteitä ei heikennetä ja jottei heikennetä sellaisten alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen tai järjestelyjen, joiden jäsen se ei ole, käyttämiä saaliiden tai kaupan kirjausmenettelyjä; ja
 - g) edistää kestävän ja vastuullisen vesiviljelyn kehittämistä ottaen huomioon sen taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristönäkökohdat vastuullista kalastusta koskevaan FAO:n toimintaohjeeseen sisältyvien tavoitteiden ja periaatteiden täytäntöönpanon mukaisesti.
5. Osapuolet tekevät tarvittaessa ja 26.7 artiklaan nähden johdonmukaisesti yhteistyötä kahdenvälisesti ja alueellisten kalastuksenhoitojärjestöjen sisällä edistääkseen kestäviä kalastuskäytäntöjä ja kestävästi hoidetusta kalastuksesta saatavien kalastustuotteiden kauppaa. Lisäksi osapuolet voivat tehdä yhteistyötä vaihtaakseen tietämystä ja hyviä käytäntöjä tämän artiklan täytäntöönpanon tukemiseksi.

C JAKSO

TYÖ JA KAUPPA

26.15

Tavoitteet

1. Osapuolet tunnustavat, että kauppa ja investoinnit tarjoavat mahdollisuuksia työpaikkojen luomiseen ja ihmisarvoiseen työhön myös nuorille sellaisilla työehdoilla ja sellaisissa työoloissa, jotka vastaavat periaatteita, jotka on vahvistettu ILO:n julistuksessa työelämän peruseriaateista ja -oikeuksista, jonka kansainvälinen työkonferenssi hyväksyi Genevessä 18 päivänä kesäkuuta 1998, sellaisena kuin se on muutettuna vuonna 2022, jäljempänä 'ILO:n julistus työelämän peruseriaateista ja -oikeuksista', ja ILO:n julistuksessa sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta vuodelta 2008, sellaisena kuin se on muutettuna vuonna 2022.
2. Osapuolet pyrkivät varmistamaan korkeatasoisen työsuojelun niiden kansainvälisten työnormien mukaisesti, joita ne noudattavat, ja edistämään toisiaan tukevaa kauppa- ja työvoimapolitiikkaa työntekijöiden työolojen ja työelämän laadun parantamiseksi. Ne pyrkivät parantamaan inhimillisen pääoman kehittämistä ja hallintaa, jotta työllistettävyyttä, yritysten huippuosaamista ja tuottavuutta voidaan parantaa sekä työntekijöiden että yritysten eduksi. Näin ollen osapuolet pyrkivät tarjoamaan nuorille mahdollisuuksia kehittää taitoja, joita he tarvitsevat voidakseen päästä työmarkkinoille ja pysyä niillä.

3. Osapuolet pyrkivät tekemään yhteistyötä molempien etua koskevissa kauppaan liittyvissä työtä koskevissa kysymyksissä osapuolten välisten laajempien suhteiden lujittamiseksi.

26.16

Monenväliset työelämän normit ja sopimukset

1. Osapuolet vahvistavat sitoutuvansa edistämään kansainvälisen kaupan kehittämistä siten, että edistetään ihmisarvoista työtä kaikille, erityisesti naisille, nuorille ja vammaisille henkilöille, ILO:n mukaisten velvollisuuksiensa mukaisesti, mukaan lukien ILO:n julistus työelämän peruseriaatteista ja -oikeuksista, sellaisena kuin se on muutettuna vuonna 2022, ja ILO:n julistus sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta, sellaisena kuin se on muutettuna vuonna 2022.
2. Osapuolet palauttavat mieleen ILO:n antaman julistuksen sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta, sellaisena kuin se on muutettuna vuonna 2022, ja toteavat, että työelämän peruseriaatteiden ja -oikeuksien rikkomiseen ei voida vedota eikä sitä voida muutoinkaan käyttää oikeutettuna kilpailuetuna ja että työelämän normeja ei pitäisi käyttää kaupassa protektionistisiin tarkoituksiin.
3. Kumpikin osapuoli panee tosiasiallisesti täytäntöön ILO:n yleissopimukset, jotka Chile ja jäsenvaltiot ovat ratifioineet.

4. Versailles'n sopimuksen XIII osana hyväksytyn Kansainvälisen työjärjestön perussäännön, joka allekirjoitettiin 28 päivänä kesäkuuta 1919, ja työelämän perusperiaatteita ja -oikeuksia koskevan ILO:n julistuksen, sellaisena kuin se on muutettuna vuonna 2022, mukaisesti kumpikin osapuoli noudattaa, edistää ja panee tosiasiallisesti täytäntöön seuraavat kansainvälisesti tunnustetut työelämän perusnormit, sellaisina kuin ne on määritellyt ILO:n keskeisissä yleissopimuksissa:

- a) yhdistymisvapaus ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden tehokas tunnustaminen;
- b) kaikenlaisen pakkotyön poistaminen;
- c) lapsityövoiman käytön tosiasiallinen poistaminen, mukaan lukien lapsityön pahimpien muotojen kieltäminen;
- d) työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä esiintyvän syrjinnän poistaminen. ja
- e) turvallinen ja terveellinen työympäristö.

5. Osapuolet vaihtavat säännöllisesti tietoja edistymisestään sellaisten ILO:n yleissopimusten tai pöytäkirjojen ratifioinnissa, jotka ILO on luokitellut ajan tasalla oleviksi ja joiden osapuolia ne eivät vielä ole.

6. Kumpikin osapuoli edistää ILO:n ihmisarvoista työtä koskevaa ohjelmaa, joka on esitetty ILO:n julistuksessa sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta, sellaisena kuin se on muutettuna vuonna 2022, erityisesti seuraavien osalta:
- a) ihmisarvoiset työolot kaikille, muun muassa palkkaan ja ansioihin, työaikoihin ja muihin työolosuhteisiin ja sosiaaliseen suojeluun liittyen; ja
 - b) työhän liittyvissä kysymyksissä käytävä työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu työntekijöiden ja työnantajien ja näitä edustavien järjestöjen välillä sekä asiaan liittyvien valtion viranomaisten kanssa.
7. ILO:n mukaisten sitoumustensa mukaisesti kumpikin osapuoli
- a) hyväksyy ja panee täytäntöön työterveyttä ja -turvallisuutta koskevia toimenpiteitä ja toimintalinjoja; ja
 - b) ylläpitää työsuojelutarkastusjärjestelmää tätä asiaa koskevien ILO:n työsuojelutarkastusnormien mukaisesti.

26.17

Pakkotyö tai pakollinen työ

1. Osapuolet palauttavat mieleen, että pakkotyön poistaminen on yksi Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteista, ja korostavat Genevessä 11 päivänä kesäkuuta 2014 hyväksytyn, pakollista työtä koskevan vuoden 1930 sopimuksen vuoden 2014 pöytäkirjan ratifioinnin ja tehokkaan täytäntöönpanon merkitystä.

2. Osapuolet tunnustavat, että tavoitteena on poistaa kaikki pakkotyön tai pakollisen työn muodot, myös lasten pakkotyö tai pakollinen työ.
3. Näin ollen osapuolet kartoittavat mahdollisuuksia kaikkien pakkotyön muotojen poistamiseen liittyvän yhteistyön tekemiseen sekä tietojen, kokemusten ja hyvien käytäntöjen jakamiseen.

26.18

Yhteistyö kauppaa ja työelämää koskevissa kysymyksissä

Osapuolet neuvottelevat ja tekevät tarvittaessa yhteistyötä 26.7 artiklan mukaisesti kahdenvälisesti ja ILO:n puitteissa yhteistä etua koskevissa kauppaan liittyvissä työvoimakysymyksissä, joita ovat muun muassa seuraavat:

- a) työpaikkojen luominen sekä tuottavan ja laadukkaan työn edistäminen, mukaan lukien toimintapolitiikka, jolla luodaan työpaikkoja synnyttävää kasvua ja edistetään kestäviä yrityksiä ja yrittäjyyttä;
- b) tuki yritysten ja työn tuottavuuden parantamiselle, erityisesti pienissä ja keskisuurissa yrityksissä;

- c) inhimillisen pääoman kehittäminen, työmarkkinoille pääsy ja erityisesti nuorten työllistettävyyden parantaminen muun muassa elinikäisen oppimisen ja ammatillisen koulutuksen, jatkokoulutuksen sekä taitojen kehittämisen ja parantamisen avulla, myös kehittyvillä elinkeinoelämän aloilla ja ympäristöalalla;
- d) työn ja yksityiselämän tasapaino ja innovatiiviset käytännöt työntekijöiden hyvinvoinnin lisäämiseksi;
- e) tietoisuuden lisääminen ILO:n ihmisarvoista työtä koskevasta ohjelmasta, mukaan lukien kaupan ja tuottavan täystyöllisyyden, työmarkkinoiden sopeuttamisen, työelämän ydinnormien, ihmisarvoisen työn globaaleissa toimitusketjuissa, sosiaaliturvan ja sosiaalisen osallisuuden, sosiaalisen vuoropuhelun ja sukupuolten välisen tasa-arvon väliset yhteydet;
- f) ihmisarvoisten ja laadukkaiden työpaikkojen edistäminen kaupan avulla, mukaan lukien raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden työntekijöiden työturvallisuus ja -terveys;
- g) työterveys ja -turvallisuus ja työsuojelutarkastukset, esimerkiksi sääntöjen noudattamista ja täytäntöönpanon valvontaa koskevien mekanismien parantaminen;
- h) monisukupolvisen työvoiman haasteisiin ja mahdollisuuksiin vastaaminen muun muassa seuraavin keinoin:
 - i) tasa-arvon edistäminen ja syrjinnän poistaminen työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä; ja

- ii) haavoittuvassa asemassa olevien työntekijöiden suojelu;
- i) työmarkkinasuhteiden parantaminen, esimerkiksi vaihtoehtoiseen riidanratkaisuun ja kolmikantaneuvotteluihin liittyvät parhaat käytännöt;
- j) ILO:n keskeisten, ensisijaisten ja muiden ajantasaisten yleissopimusten ja monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa koskevan ILO:n kolmikantaisen periaatejulistuksen sekä yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien YK:n ohjaavien periaatteiden täytäntöönpano; ja
- k) työvoimatilastot.

D JAKSO

INSTITUTIONAALISET JÄRJESTELYT

26.19

Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea ja yhteyspisteet

1. Edellä olevan 33.4 artiklan 1 kohdan nojalla perustettu kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea, jäljempänä 'alakomitea', koostuu Chilen osalta kauppaa-, työ-, ympäristö- ja sukupuolinäkökohdista vastaavien elinten virkamiehistä.

2. Alakomitea pitää erityisistuntoja¹, joissa käsitellään ympäristö- ja työasioita sekä kaupan ja kestävään kehitykseen liittyviä monialaisia kysymyksiä.
3. Alakomitean tehtävänä on
- a) helpottaa, seurata ja tarkastella tämän luvun täytäntöönpanoa;
 - b) määrittää, järjestää, valvoa ja arvioida tässä luvussa vahvistettuja yhteistyötoimia, mukaan lukien tietojen ja kokemusten vaihto yhteistä etua koskevilla aloilla;
 - c) antaa kauppakomitealle raportteja ja suosituksia kaikista tähän lukuun liittyvistä seikoista, myös 33.5 artiklassa tarkoitettujen kansalaisyhteiskuntaa koskevien järjestelyiden kautta käsiteltävistä aiheista;
 - d) hoitaa 26.21 ja 26.22 artiklassa tarkoitetut tehtävät;
 - e) tarvittaessa koordinoida toimintaa muiden tämän sopimuksen nojalla perustettujen alakomiteoiden kanssa, myös siltä osin kuin on kyse pyrkimyksistä sisällyttää sukupuolikysymykset, -näkökohdat ja -toimet niiden työhön 27.4 artiklan 8 kohdan mukaisesti; ja
 - f) hoitaa kaikki muut osapuolten sopimat toiminnot.

¹ Ympäristö- ja työvoimakysymyksiä voidaan käsitellä erillisissä tai peräkkäisissä istunnoissa.

4. Alakomitea voi yhteisesti sovitun mukaisesti kuulla asiaankuuluvia sidosryhmiä tai asiantuntijoita tai pyytää niiltä neuvoja tämän luvun täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa.
5. Alakomitea laatii yksimielisesti kertomuksen kustakin kokouksesta ja julkaisee sen kokouksen jälkeen.
6. Kumpikin osapuoli nimeää hallintoonsa yhteyspisteen helpottamaan osapuolten välistä viestintää ja koordinointia kaikissa tämän luvun täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa. Chilen osalta erityisenä yhteyspisteenä työ-, ympäristö- ja sukupuolikysymyksissä toimii ulkoasiainministeriön kansainvälisten taloussuhteiden sihteeristö tai sen seuraaja. Kumpikin osapuoli ilmoittaa yhteyspisteensä toiselle osapuolelle viipymättä, ja toimittaa niiden yhteystiedot.
7. Yhteyspisteet
 - a) helpottavat säännöllistä yhteydenpitoa ja koordinointia osapuolten välillä;
 - b) sen estämättä, mitä 33.3 artiklan 2 kohdassa määrätään, avustavat alakomiteaa muun muassa laatimalla asialistan ja toteuttamalla kaikki muut tarvittavat alakomitean kokousten valmistelut;
 - c) viestivät tarvittaessa oman kansalaisyhteiskuntansa kanssa; ja
 - d) työskentelevät yhdessä, myös muiden asianomaisten hallintoelintensä kanssa, kehittääkseen ja toteuttaakseen yhteistyötoimia.

26.20

Riitojen ratkaiseminen

1. Osapuolet pyrkivät vuoropuhelun, tietojenvaihdon ja yhteistyön avulla kaikin mahdollisin tavoin ratkaisemaan osapuolten väliset erimielisyydet, jotka koskevat tämän luvun tulkintaa tai soveltamista.
2. Tämän luvun tulkintaa tai soveltamista koskevassa erimielisyydessä osapuolet voivat käyttää yksinomaan 26.21 ja 26.22 artiklan mukaisesti vahvistettuja riitojenratkaisumenettelyjä.

26.21

Neuvottelut

1. Osapuoli, jäljempänä 'pyynnön esittänyt osapuoli', voi milloin tahansa pyytää neuvotteluja toisen osapuolen, jäljempänä 'vastauksen antava osapuoli', kanssa mistä tahansa tämän luvun tulkintaan tai soveltamiseen liittyvästä kysymyksestä toimittamalla kirjallisen pyynnön vastaajaosapuolen yhteyspisteelle. Pyyntö on esitettävä neuvottelupyynnön syyt, mukaan lukien riittävän yksityiskohtainen kuvaus kyseessä olevasta asiasta ja niistä tämän luvun määräyksistä, joita sen mielestä olisi sovellettava.

2. Ellei pyynnön esittäneen osapuolen kanssa toisin sovita, vastauksen antava osapuoli vastaa kirjallisesti viimeistään kymmenen päivän kuluttua pyynnön saamispäivästä.
3. Osapuolet aloittavat neuvottelut viimeistään 30 päivän kuluttua päivästä, jona vastauksen antava osapuoli on vastaanottanut pyynnön, elleivät osapuolet toisin sovi.
4. Neuvottelut voidaan pitää kasvokkain tai millä tahansa osapuolten käytettävissä olevalla teknisellä välineellä. Jos neuvottelut käydään kasvokkain, ne käydään vastauksen antavan osapuolen alueella, elleivät osapuolet toisin sovi.
5. Neuvotteluissa osapuolet
 - a) toimittavat riittävästi tietoja, jotta asia voidaan tutkia kattavasti; ja
 - b) käsittelevät neuvottelujen aikana vaihdettuja tietoja luottamuksellisina.
6. Osapuolet aloittavat neuvottelut kumpaakin osapuolta tyydyttävään ratkaisuun pääsemiseksi ottaen huomioon asiaan liittyvät yhteistyömahdollisuudet. Tässä luvussa tarkoitettuihin monenvälisiin sopimuksiin liittyvissä asioissa osapuolet ottavat huomioon ILO:lta tai kyseisten sopimusten nojalla perustetuilta asiaan liittyviltä elimiltä saadut tiedot. Osapuolet voivat tarvittaessa sopia, että ne pyytävät neuvoa tällaisilta järjestöiltä tai elimiltä tai muilta asiantuntijoilta tai elimiltä, joita ne pitävät sopivina avustamaan niitä neuvotteluissa.

7. Jos osapuolet eivät pysty ratkaisemaan asiaa 60 päivän kuluessa 1 kohdan mukaisen kirjallisen neuvottelupyynnön toimittamisesta, kumpikin osapuoli voi toimittamalla kirjallisen pyynnön toisen osapuolen yhteyspisteelle pyytää, että alakomitea kutsutaan koolle käsittelemään asiaa. Alakomitean on kokoonnuttava viipymättä, ja sen on pyrittävä löytämään asiaan ratkaisu.
8. Kumpikin osapuoli tai 7 kohdan nojalla koolle kutsuttu alakomitea voi tarvittaessa pyytää 33.6 artiklassa tarkoitettujen sisäisten neuvoa-antavien ryhmien näkemyksiä tai muita asiantuntijalausuntoja.
9. Jos osapuolet pystyvät ratkaisemaan asian, niiden on dokumentoitava lopputulos ja tarvittaessa myös sovitut toimet ja aikataulut. Osapuolet asettavat tulokset julkisesti saataville, elleivät ne toisin sovi.

Asiantuntijapaneeli

1. Jos osapuolet eivät pysty ratkaisemaan asiaa 60 päivän kuluessa siitä, kun 26.21 artiklan 7 kohdassa tarkoitettu kirjallinen pyyntö alakomitean koolle kutsumisesta on toimitettu, tai jos tällaista pyyntöä ei esitetä, 120 päivän kuluessa 26.21 artiklan 1 kohdan mukaisen kirjallisen neuvottelupyynnön toimittamisesta, pyynnön esittänyt osapuoli voi pyytää asiantuntijapaneelin perustamista tutkimaan asiaa. Tällainen pyyntö on esitettävä kirjallisesti vastauksen antavan osapuolen yhteyspisteelle. Pyynnössä on yksilöitävä syyt, joiden vuoksi asiantuntijapaneelin perustamista pyydetään, mukaan lukien riittävän yksityiskohtainen kuvaus kyseisestä asiasta, ja selitettävä, miten kyseinen asia rikkoo tämän luvun tiettyjä määräyksiä.
2. Ellei tässä artiklassa toisin määrätä, 31.6, 31.10 ja 31.13 artiklaa, 31.14 artiklan 1 kohtaa, 31.15 ja 31.19 artiklaa, 31.20 artiklan 2 kohtaa, 31.21, 31.22, 31.24, 31.32, 31.33, 31.34 ja 31.35 artiklaa sekä liitteen 31-A työjärjestystä ja liitteen 31-B käytännesääntöjä sovelletaan soveltuvien osin.
3. Alakomitea suosittelee ensimmäisessä kokouksessaan kauppakomitealle, että nimetään vähintään 15 henkilöä, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä toimimaan asiantuntijapaneelissa. Kauppakomitea laatii tämän suosituksen perusteella viimeistään vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta luettelon tällaisista henkilöistä. Luetteloon sisältyy kolme alaluetteloa:
 - a) yksi alaluettelo henkilöistä, jotka on valittu Euroopan unionin ehdotusten perusteella;

- b) yksi alaluettelo Chilen ehdotusten perusteella valituista henkilöistä; ja
 - c) yksi alaluettelo henkilöistä, jotka eivät ole kummankaan osapuolen kansalaisia ja jotka toimivat asiantuntijajaneelin puheenjohtajana.
4. Jokaisessa alaluettelossa on oltava vähintään viisi henkilöä. Kauppakomitea varmistaa, että luettelo pidetään ajan tasalla ja että siinä on tämä henkilöiden vähimmäismäärä.
5. Edellä 3 kohdassa tarkoitetuilla henkilöillä on oltava erikoisosaamista tai -asiantuntemusta työlainsäädännön tai ympäristölainsäädännön alalta, tässä luvussa käsiteltyjen aiheiden alalta tai kansainvälisten sopimusten puitteissa syntyvien riitojen ratkaisemisesta. Heidän on oltava riippumattomia ja toimittava yksilöinä, he eivät saa ottaa erimielisyyteen liittyviä ohjeita milään organisaatiolta tai hallitukselta eikä heillä saa olla sidoksia minkään osapuolen hallitukseen ja heidän on noudatettava liitteessä 31-B esitettyjä menettelysääntöjä.
6. Kun asiantuntijajaneeli kootaan 31.6 artiklan 3, 4 ja 6 kohdassa määrättyjen menettelyjen mukaisesti, asiantuntijat valitaan tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetuista asiaankuuluvista alaluetteloista.

7. Elleivät osapuolet viiden päivän kuluessa asiantuntijapaneelin asettamisesta toisin sovi, paneelin tehtävänä on

”tarkastella Euroopan unionin ja Chilen tasavallan välisen väliaikaisen kauppasopimuksen 26 luvun tähän liittyvien määräysten perusteella asiantuntijapaneelin perustamista koskevassa pyynnössä tarkoitettua asiaa ja antaa mainitun sopimuksen 26.23 artiklan mukaisesti raportti, joka sisältää paneelin havainnot ja suositukset asian ratkaisemiseksi”.

8. Asioissa, jotka liittyvät tämän luvun soveltamisalaan kuuluviin monenvälisiin sopimuksiin, asiantuntijapaneelin olisi pyydettävä ILO:lta tai kyseisten sopimusten nojalla perustetuilta asiaankuuluvilta elimiltä tietoja, mukaan lukien kaikki saatavilla olevat ILO:n tai tällaisten elinten hyväksymät asiaankuuluvat tulkintaohjeet, päätelmät tai päätökset. Tällaiset tiedot on toimitettava kummallekin osapuolelle, jotta ne voivat esittää huomautuksensa.

9. Asiantuntijapaneelin on tulkittava tämän luvun määräyksiä yleisen kansainvälisen oikeuden tavanomaisten tulkintasääntöjen, myös valtiosopimusoikeutta koskevassa Wienin yleissopimuksessa määrättyjen tulkintasääntöjen mukaisesti.

10. Asiantuntijapaneeli antaa osapuolille väliraportin ja loppuraportin, joissa esitetään tosiseikkoja koskevat havainnot, asiaa koskevien määräysten sovellettavuus sekä havaintojen, päätelmien ja suositusten perustelut.

11. Asiantuntijapaneeli toimittaa osapuolille väliraportin 100 päivän kuluessa asiantuntijapaneelin asettamispäivästä. Jos asiantuntijapaneeli katsoo, että tätä määräaika ei pystytä noudattamaan, sen puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivä, jona asiantuntijapaneeli aikoo antaa väliraporttinsa. Osapuolet voivat yhteisestä sopimuksesta pidentää mitä tahansa tässä kohdassa tarkoitettua määräaika.
12. Osapuoli voi toimittaa asiantuntijapaneelille 25 päivän kuluessa väliraportin antamisesta kirjallisen pyynnön tarkastella uudelleen tiettyjä väliraportin kohtia. Osapuoli voi tehdä huomautuksia toisen osapuolen pyynnöstä 15 päivän kuluessa pyynnön toimittamisesta.
13. Tarkasteltuaan pyyntöä ja huomautuksia asiantuntijapaneeli laatii loppuraportin. Jos 11 kohdassa tarkoitettu määräajassa ei esitetä kirjallista pyyntöä tarkastella uudelleen tiettyjä väliraportin kohtia, väliraportista tulee asiantuntijapaneelin loppuraportti.
14. Asiantuntijapaneeli antaa osapuolille loppuraporttinsa 175 päivän kuluessa paneelin asettamispäivästä. Jos asiantuntijapaneeli katsoo, että tätä määräaika ei pystytä noudattamaan, sen puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivä, jona paneeli aikoo antaa loppuraporttinsa. Osapuolet voivat yhteisestä sopimuksesta pidentää mitä tahansa tässä kohdassa tarkoitettua määräaika.
15. Loppuraportissa on tarkasteltava osapuolten mahdollisesti esittämiä väliraporttia koskevia kirjallisia pyyntöjä, ja siinä on selkeästi käsiteltävä osapuolten mahdollisesti tekemiä huomautuksia.

16. Osapuolten on saatettava asiantuntijapaneelin loppuraportti julkisesti saataville 15 päivän kuluessa siitä, kun asiantuntijapaneeli on toimittanut sen osapuolille.

17. Jos asiantuntijapaneeli toteaa loppuraportissa, että osapuoli ei ole noudattanut tämän luvun mukaisia velvollisuuksiaan, osapuolet keskustelevat toteutettavista asianmukaisista toimenpiteistä ottaen huomioon asiantuntijapaneelin raportin ja suositukset. Vastauksen antava osapuoli ilmoittaa 33.6 artiklassa tarkoitetulle sisäiselle neuvoa-antavalle ryhmälleen ja toiselle osapuolelle toteutettavia toimia tai toimenpiteitä koskevista päätöksistään viimeistään kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun raportti on asetettu julkisesti saataville.

18. Alakomitea seuraa asiantuntijapaneelin loppuraportin ja suositusten jatkotoimia. Jäljempänä 33.6 artiklassa tarkoitetut sisäiset neuvoa-antavat ryhmät voivat esittää asiaa koskevia huomautuksia alakomitealle.

26.23

Tarkastelu

1. Tämän luvun tavoitteiden saavuttamisen tehostamiseksi osapuolet keskustelevat alakomitean kokouksissa tämän luvun tehokkaasta täytäntöönpanosta ottaen huomioon muun muassa kummankin osapuolen poliittisen kehityksen ja kansainvälisten sopimusten kehityksen.

2. Tällaisten keskustelujen tulokset huomioon ottaen osapuoli voi pyytää tämän luvun tarkastelua milloin tahansa tämän sopimuksen voimaantulopäivän jälkeen. Tätä varten alakomitea voi suositella osapuolille tämän luvun soveltuvien määräysten muuttamista 33.9 artiklan 1 kohdassa vahvistetun muutosmenettelyn mukaisesti.

27 LUKU

KAUPPA JA SUKUPUOLTEN TASA-ARVO

27.1

Asiayhteys ja tavoitteet

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että on tärkeää sisällyttää sukupuolinäkökulma osallistavan talouskasvun edistämiseen ja että sukupuolitietoisilla toimintalinjoilla voi olla tältä osin keskeinen merkitys. Tähän sisältyy naisten osallistumista haittaavien esteiden poistaminen talouselämästä ja kansainvälisestä kaupasta, mukaan lukien miesten ja naisten yhtäläisten työmahdollisuuksien parantaminen työmarkkinoilla eri tehtävissä ja eri toimialoilla.

2. Osapuolet tunnustavat, että kansainvälinen kauppa ja investoinnit ovat talouskasvun moottoreita, ja tunnustavat myös, että naiset antavat merkittävän panoksen talouskasvuun osallistumalla taloudelliseen toimintaan, myös liiketoimintaan ja kansainväliseen kauppaan.

3. Osapuolet tunnustavat, että naisten osallistuminen kansainväliseen kauppaan voi osaltaan edistää naisten taloudellista voimaantumista ja riippumattomuutta. Lisäksi se, että taloudellisia voimavaroja ovat naisten saatavilla ja omistuksessa, edistää kestäväää ja osallistavaa talouskasvua, vaurautta, kilpailukykyä ja yhteiskunnan hyvinvointia. Näin ollen osapuolet korostavat, että ne aikovat panna tämän sopimuksen täytäntöön tavalla, joka edistää ja parantaa naisten ja miesten tasa-arvoa.
4. Osapuolet palauttavat mieleen Yhdistyneiden kansakuntien kestäväen kehityksen toimintaohjelman Agenda 2030 ja sen kauppaa ja sukupuolten tasa-arvoa koskevat tavoitteet, erityisesti tavoitteen 5: saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia.
5. Osapuolet vahvistavat kauppaa ja naisten taloudellista voimaantumista koskevan yhteisen julistuksen, joka annettiin WTO:n ministerikokouksessa Buenos Airesissa joulukuussa 2017.
6. Osapuolet palauttavat mieleen sitoumuksensa, jotka koskevat sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamista sekä naisten ja tyttöjen voimaantumista ja demokratian periaatteiden ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista, sellaisina kuin ne on vahvistettu YK:n yleiskokouksen 10 päivänä joulukuuta 1948 hyväksymässä ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja muissa asiaankuuluvissa sukupuolten tasa-arvoon liittyvissä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, joiden osapuolia ne ovat.

7. Osapuolet vahvistavat Pekingissä 4–15 päivänä syyskuuta 1995 pidetyssä neljännessä naisten maailmankonferenssissa hyväksytyn Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman mukaiset sitoumuksensa ja panevat erityisesti merkille tavoitteet ja määräykset, jotka koskevat naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia saada taloudellisia voimavaroja ja työpaikkoja sekä harjoittaa kauppaa.
8. Osapuolet vahvistavat, että on tärkeää toteuttaa osallistavaa kauppapolitiikkaa, jolla edistetään miesten ja naisten yhtäläisiä oikeuksia, yhtäläistä kohtelua ja yhtäläisiä mahdollisuuksia sekä kaikenlaisen naiseen kohdistuvan syrjinnän poistamista.
9. Osapuolet korostavat yksityisen sektorin merkitystä sukupuolten tasa-arvon edistämisessä, kun yritystoiminnassa noudatetaan syrjimättömyyttä ja monimuotoisuutta koskevaa toimintatapaa osapuolten hyväksymien tai tukemien kansainvälisten suuntaviivojen ja normien mukaisesti.
10. Osapuolet pyrkivät
- a) tehostamaan kansainvälisten sitoumustensa mukaisesti kauppasuhteitaan, yhteistyötään ja vuoropuheluaan tavoilla, jotka edistävät naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia ja yhtäläistä kohtelua työntekijöinä, tuottajina, kauppiaina tai kuluttajina;
 - b) helpottamaan yhteistyötä ja vuoropuhelua, jotta voidaan parantaa naisten valmiuksia, edellytyksiä ja mahdollisuuksia hyödyntää kaupan luomia mahdollisuuksia;
 - c) edelleen parantamaan valmiuksiaan puuttua kauppaan liittyviin sukupuolikysymyksiin muun muassa vaihtamalla tietoja ja parhaita käytäntöjä.

27.2

Monenväliset sopimukset

1. Kumpikin osapuoli vahvistaa sitoutuneensa panemaan tehokkaasti täytäntöön velvollisuutensa, jotka johtuvat kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevasta yleissopimuksesta, jonka Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous hyväksyi 18 päivänä joulukuuta 1979, ja panee erityisesti merkille määräykset, jotka koskevat naisten syrjinnän poistamista talous- ja työelämässä.
2. Osapuolet palauttavat mieleen tämän sopimuksen 26.16 artiklan mukaiset velvollisuutensa, jotka liittyvät sellaisiin jäsenvaltioiden ja Chilen ratifioimiin ILO:n yleissopimuksiin, jotka koskevat sukupuolten tasa-arvoa ja syrjinnän poistamista työssä ja ammateissa.
3. Kumpikin osapuoli vahvistaa sitoutuneensa panemaan tehokkaasti täytäntöön muista monenvälisistä sopimuksista, joissa se on sopimuspuolena, johtuvat velvollisuutensa, jotka koskevat sukupuolten tasa-arvoa tai naisten oikeuksia.

27.3

Yleiset määräykset

1. Osapuolet tunnustavat kummankin osapuolen oikeuden vahvistaa miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien soveltamisala ja takeet sekä hyväksyä tai muuttaa vastaavasti asiaa koskevaa lainsäädäntöään ja politiikkaansa 27.2 artiklassa tarkoitetuista kansainvälisistä sopimuksista johtuvien sitoumustensa mukaisesti.

2. Kumpikin osapuoli pyrkii varmistamaan, että sen asiaa koskevassa lainsäädännössä ja toimintalinjoissa säädetään miesten ja naisten yhtäläisistä oikeuksista, kohtelusta ja mahdollisuuksista ja edistetään niitä osapuolen kansainvälisten sitoumusten mukaisesti. Kumpikin osapuoli pyrkii kehittämään tällaista lainsäädäntöä ja politiikkaa.
3. Kumpikin osapuoli pyrkii keräämään sukupuolen mukaan jaoteltuja tietoja kaupasta ja sukupuolesta, jotta voidaan ymmärtää paremmin kauppapolitiikan välineiden erilaisia vaikutuksia naisiin ja miehiin työntekijöinä, tuottajina, kauppiaina tai kuluttajina.
4. Kumpikin osapuoli edistää alueellaan yleistä tietoisuutta sukupuolten tasa-arvoa koskevasta lainsäädännöstään ja toimintalinjoistaan, mukaan lukien niiden vaikutus ja merkitys osallistavan talouskasvun ja kauppapolitiikan kannalta.
5. Kumpikin osapuoli ottaa tarvittaessa huomioon miesten ja naisten tasa-arvon tavoitteen laatiessaan, pannessaan täytäntöön ja tarkastellessaan toimenpiteitä tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla.
6. Kumpikin osapuoli edistää kauppaa ja investointeja tukemalla yhtäläisiä mahdollisuuksia ja naisten ja miesten osallistumista talouteen ja kansainväliseen kauppaan. Tähän sisältyvät muun muassa toimenpiteet, joilla pyritään asteittain poistamaan kaikenlainen sukupuoleen perustuva syrjintä; edistämään samapalkkaisuuden periaatetta, jotta voidaan kuroa umpeen sukupuolten välisiä palkkaeroja, ja tukemaan sitä, että naisia ei syrjitä työssä ja ammatissa, myöskään raskauden ja äitiyden vuoksi.

7. Osapuoli ei saa heikentää tai vähentää sukupuolten tasa-arvon tai naisten ja miesten yhtäläisten mahdollisuuksien turvaamiseen tähtäävän lainsäädäntönsä antamaa suojaa kaupan tai sijoitusten edistämiseksi.
8. Osapuoli ei saa kaupan tai sijoitusten edistämiseksi luopua tai muutoin poiketa sukupuolten tasa-arvoa tai naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia koskevasta lainsäädännöstään taikka tarjoutua luopumaan tai muutoin poikkeamaan niistä tavalla, joka heikentää tai alentaa kyseisellä lainsäädännöllä taattua suojelun tasoa.
9. Osapuoli ei saa laiminlyödä sukupuolten tasa-arvon tai naisten ja miesten yhtäläisten mahdollisuuksien varmistamiseen tähtäävän lainsäädäntönsä antaman suojan tosiasiallista täytäntöönpanoa jatkuvan tai toistuvan toiminnan tai toimimatta jättämisen seurauksena tavalla, joka vaikuttaa kauppaan tai sijoituksiin.

27.4

Yhteistyötoimet

1. Osapuolet tunnustavat, että on hyödyllistä jakaa kokemuksia sukupuolten tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden kauppaan liittyvien seikkojen suunnittelusta, täytäntöönpanosta, seurannasta ja vahvistamisesta.
2. Edellä olevan 1 kohdan mukaisesti osapuolet toteuttavat yhteistyötoimia, joiden tarkoituksena on parantaa naisten, myös työntekijöinä ja liikealalla toimivien naisten ja naisryttäjien, valmiuksia ja edellytyksiä hyödyntää täysimääräisesti tämän sopimuksen tarjoamia mahdollisuuksia.

3. Yhteistyötoimia toteutetaan osapuolten sopimissa kysymyksissä ja aiheissa.
4. Yhteistyötoimia voidaan suunnitella ja toteuttaa yhdessä YK:n, WTO:n, ILO:n OECD:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen kanssa sekä tarvittaessa kolmansien maiden, yritysten, työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen, koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden sekä muiden valtiosta riippumattomien järjestöjen kanssa.
5. Yhteistyöaloja voivat olla kokemusten ja parhaiden käytäntöjen jakaminen toimintalinjoista ja ohjelmista, joilla kannustetaan naisia osallistumaan enemmän kansainväliseen kauppaan, sekä kauppaan liittyvät seikat seuraavissa kysymyksissä:
 - a) naisten taloudellisen osallisuuden ja koulutuksen sekä rahoituksen ja rahoitustuen saannin edistäminen;
 - b) naisten johtajuuden edistäminen ja naisten verkostojen kehittäminen;
 - c) naisten täysimääräisen talouteen osallistumisen edistäminen tukemalla naisten osallistumista, johtajuutta ja koulutusta erityisesti aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuina, kuten luonnontieteiden, teknologian, insinööritieteiden ja matematiikan alalla sekä innovoinnissa ja liiketoiminnassa;
 - d) sukupuolten tasa-arvon edistäminen yrityksissä;

- e) naisten toimiminen julkisen ja yksityisen sektorin päätöksentekijöinä;
- f) julkiset ja yksityiset aloitteet, joilla edistetään naisyritystä, mukaan lukien naisten tuominen viralliseen talouteen, naisten johtamien yritysten kilpailukykyyn parantaminen, jotta ne voivat osallistua paikallisiin, alueellisiin ja globaaleihin arvoketjuihin ja kilpailla niissä, sekä toimet, joilla edistetään naisten johtamien pienten ja keskisuurten yritysten kansainvälistymistä;
- g) toimintapolitiikka ja ohjelmat, joilla parannetaan naisten digitaalisia taitoja ja verkkokaupan välineiden ja verkkokauppa-alustojen saatavuutta;
- h) hoitopolitiikkojen ja ohjelmien sekä työ- ja yksityiselämän tasapainoa koskevien toimenpiteiden edistäminen sukupuolinäkökulmasta;
- i) naisten kasvavan kansainväliseen kauppaan osallistumisen ja sukupuolten palkkaeron pienentämisen välisen yhteyden tutkiminen;
- j) kauppapolitiikan sukupuoliperusteisen analyysin kehittäminen, mukaan lukien sen suunnittelu, täytäntöönpano ja vaikutusten seuranta;
- k) sukupuolen mukaan jaoteltujen tietojen kerääminen, indikaattoreiden käyttö, seuranta- ja arviointimenetelmät sekä kauppatilastojen analysointi sukupuolinäkökulmasta;

- l) sen tutkiminen, miten naisten osallistuminen kansainväliseen kauppaan kytkeytyy sellaisiin kysymyksiin kuten ihmisarvoinen työ, ammatillinen eriytyminen ja naisten työolot, mukaan lukien raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden työntekijöiden työturvallisuus ja -terveys 26.18 artiklan ensimmäisen kohdan f alakohdan mukaisesti;
 - m) toimintalinjat ja ohjelmat, joilla ehkäistään ja lievennetään kriisien ja hätätilanteiden naisiin ja miehiin kohdistuvia erilaisia taloudellisia vaikutuksia ja vastataan niihin; ja
 - n) muut osapuolten sopimat kysymykset.
6. Osapuolet päättävät yhdessä yhteistyötoimien painopisteistä yhteistä etua koskevien alojen ja käytettävissä olevien resurssien pohjalta.
7. Yhteistyö, myös 5 kohdassa tarkoitetuilla aloilla, voidaan toteuttaa henkilökohtaisesti tai mitä tahansa osapuolten käytettävissä olevaa teknistä keinoa käyttäen esimerkiksi seuraavin toimin: työpajat, seminaarit, konferenssit, yhteistyöohjelmat ja -hankkeet sekä kokemusten vaihto ja parhaiden käytäntöjen jakaminen toimintalinjoista ja menettelyistä ja asiantuntijavaihto.
8. Osapuolet kannustavat 33.4 artiklan 1 kohdan nojalla perustetun kaupan ja kestävä kehityksen alakomitean kautta tällä sopimuksella perustettujen elinten pyrkimyksiä sisällyttää sukupuoleen liittyvät kysymykset, näkökohdat ja toimet työhönsä.
9. Osapuolet kannustavat tarvittaessa naisten osallistavaa osallistumista tämän artiklan nojalla toteutettavien yhteistyötoimien toteuttamiseen.

27.5

Institutionaaliset järjestelyt

1. Jäljempänä olevan 33.4 artiklan 1 kohdan nojalla perustettu kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea, jäljempänä 'alakomitea', vastaa tämän luvun täytäntöönpanosta. Tähän lukuun sovelletaan 26.19 artiklaa soveltuvin osin¹.
2. Ollessaan vuorovaikutuksessa kansalaisyhteiskunnan kanssa 33.6 artiklan mukaisesti perustetuissa tai nimetyissä sisäisissä neuvoa-antavissa ryhmissä ja 33.7 artiklan mukaisesti järjestetyssä kansalaisyhteiskuntafoorumissa osapuolet kannustavat miesten ja naisten tasa-arvoa edistävien järjestöjen osallistumista.

27.6

Riitojen ratkaiseminen

1. Tähän lukuun sovelletaan 26.20, 26.21 ja 26.22 artiklaa soveltuvin osin².

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että kaikki kyseisen artiklan viittaukset 26 lukuun tai ympäristöä ja työtä koskeviin seikkoihin tai kysymyksiin on tulkittava viittauksiksi tähän lukuun tai tapauksen mukaan sukupuolta koskeviin seikkoihin ja kysymyksiin.

² Selkeyden vuoksi todetaan, että kaikki kyseisten artikloiden viittaukset 26 lukuun tai ympäristöä ja työtä koskeviin seikkoihin, kysymyksiin tai lainsäädäntöön on tulkittava viittauksiksi tähän lukuun tai tapauksen mukaan sukupuolta koskeviin seikkoihin ja kysymyksiin.

27.7

Tarkastelu

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että on tärkeää seurata ja arvioida yhdessä tai erikseen osapuolten omien prosessien ja instituutioiden sekä tämän sopimuksen nojalla perustettujen prosessien ja instituutioiden avulla tämän sopimuksen täytäntöönpanon vaikutusta miesten ja naisten tasa-arvoon ja naisille avautuviin mahdollisuuksiin kaupan alalla.
2. Osapuolet voivat tarkastella tätä lukua uudelleen sen täytäntöönpanosta saatujen kokemusten perusteella ja tarvittaessa ehdottaa, miten sitä voidaan vahvistaa.

28 LUKU

AVOIMUUS

28.1

Tavoite

1. Osapuolet ovat tietoisia siitä, millainen vaikutus niiden sääntely-ympäristöillä voi olla niiden väliseen kauppaan ja investointitoimintaan, ja pyrkivät tästä syystä tarjoamaan talouden toimijoille, erityisesti pienille ja keskisuurille yrityksille, ennakoitavan sääntely-ympäristön ja tehokkaat menettelyt.

2. Osapuolet vahvistavat WTO-sopimuksen mukaiset sitoumuksensa ja rakentavat tämän luvun kyseisiin sitoumuksiin ja vahvistavat lisää avoimuutta koskevia järjestelyjä.

28.2

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

- a) 'hallinnollisella päätöksellä' päätöstä tai toimenpidettä, jolla on yksittäisessä tapauksessa juridinen vaikutus tiettyyn henkilöön, tavaraan tai palveluun, ja määritelmä kattaa myös osapuolen lainsäädännössä edellytetyn hallinnollisen päätöksen tekemättä jättämisen; ja
- b) 'yleisesti sovellettavalla hallinnollisella päätöksellä' hallinnollista päätöstä tai tulkintaa, jota sovelletaan kaikkiin henkilöihin ja tosiasiallisiin tilanteisiin, jotka yleisesti kuuluvat kyseisen hallinnollisen päätöksen tai tulkinnan soveltamisalaan, ja jolla vahvistetaan toimintasääntö mutta johon eivät sisälly
 - i) hallinnollisessa tai tuomioistuintyyppisessä menettelyssä annettu määritys tai päätös, jota sovelletaan toisen osapuolen tiettyyn henkilöön, tavaraan tai palveluun erityistapauksessa; tai
 - ii) päätös, jolla annetaan tiettyä toimea tai käytäntöä koskeva ratkaisu.

Julkaiseminen

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sen yleisesti sovellettavat säädökset, määräykset, yleisesti sovellettavat hallinnolliset päätökset ja oikeudelliset päätökset, jotka koskevat jotain tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaa asiaa, julkaistaan viipymättä virallisesti ilmoitetulla tavalla ja mahdollisuuksien mukaan sähköisesti, tai asetetaan muutoin saataville siten, että kuka tahansa voi tutustua niihin.
2. Kumpikin osapuoli antaa selityksen säädöstensä, määräystensä, menettelyjensä, yleisesti sovellettavien hallinnollisten päätöstensä ja oikeudellisten päätöstensä tavoitteesta ja perusteista tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa.
3. Kumpikin osapuoli asettaa kohtuullisen määräajan tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia asioita koskevien säädösten ja määräysten julkaisupäivän ja voimaantulopäivän välille, paitsi jos se ei ole mahdollista asian kiireellisyyden vuoksi. Tätä kohtaa ei sovelleta yleisesti sovellettaviin hallinnollisiin päätöksiin eikä oikeudellisiin päätöksiin.

28.4

Tiedustelut ja tietojen toimittaminen

1. Kumpikin osapuoli ottaa käyttöön tai ylläpitää asianmukaisia järjestelyjä vastatakseen kenen tahansa tiedusteluihin, jotka koskevat jotakin tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaa asiaa koskevia säädöksiä tai määräyksiä.
2. Osapuolen pyynnöstä toinen osapuoli toimittaa viipymättä tietoja ja vastaa kyselyihin, jotka liittyvät kaikkiin tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluviin asioihin liittyviin voimassa oleviin tai suunniteltuihin säädöksiin tai määräyksiin, ellei tämän sopimuksen jonkin toisen luvun nojalla ole tätä varten perustettu erityistä järjestelyä.

28.5

Hallinnolliset menettelyt

1. Kumpikin osapuoli hallinnoi kaikkia tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia asioita koskevia yleisesti sovellettavia säädöksiään, määräyksiään, menettelyjään ja hallinnollisia päätöksiään objektiivisella, puolueettomalla ja kohtuullisella tavalla.

2. Jos käynnistetään 1 kohdassa tarkoitettujen yleisesti sovellettavien säädösten, määräysten, menettelyiden tai hallinnollisten päätösten soveltamiseen liittyviä hallinnollisia menettelyitä suhteessa toisen osapuolen henkilöihin, tavaroihin tai palveluihin kumpikin osapuoli

- a) pyrkii tarjoamaan menettelyn alkaessa henkilöille, joita hallinnollinen menettely välittömästi koskee, kohtuullisessa määräajassa sekä säädöstensä ja määräystensä mukaisesti menettelyn luonteen kuvauksen sisältävän selvityksen siitä oikeusviranomaisesta, jossa menettely on aloitettu, ja yleisen kuvauksen kyseisestä aiheesta; ja
- b) antaa tällaisille henkilöille kohtuullisen mahdollisuuden esittää tosiasioita ja perusteluja näkemystensä tueksi ennen lopullista hallinnollista päätöstä, siinä määrin kuin aika, menettelyjen luonne ja yleinen etu sen sallivat.

28.6

Uudelleentarkastelu ja muutoksenhaku

1. Kumpikin osapuoli perustaa tai pitää yllä yleisiä tuomioistuimia, välimiesoikeuksia tai hallintotuomioistuimia tai menettelyjä, joiden tarkoituksena on tarkastella viipymättä uudelleen ja, jos aiheellista, korjata tässä sopimuksessa käsiteltäviin seikkoihin liittyviä hallinnollisia päätöksiä.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sen tuomioistuimet, välimiesoikeudet tai hallintotuomioistuimet toteuttavat valitus- ja uudelleentarkastelumenettelyt syrjimättömästi ja puolueettomasti. Kyseisten tuomioistuinten on oltava puolueettomia ja riippumattomia hallinnollisesta toimeenpanosta vastaavasta viranomaisesta, eikä niille saa koitua etua asian lopputuloksesta.

3. Edellä 1 kohdassa tarkoitettujen tuomioistuinten tai menettelyjen osalta kumpikin osapuoli varmistaa, että kyseisissä tuomioistuimissa tai kyseisissä menettelyissä asianosaisille annetaan

a) kohtuullinen mahdollisuus tukea tai puolustaa omia kantojaan; ja

b) päätös, joka perustuu näyttöön ja esitettyihin asiakirjoihin tai, jos osapuolen lainsäädännössä niin edellytetään, toimivaltaisen viranomaisen kokoamiin asiakirjoihin.

4. Kumpikin osapuoli varmistaa, että hallinnollisesta toimeenpanosta vastaava viranomainen panee täytäntöön 3 kohdan b alakohdassa tarkoitetun päätöksen, johon kuitenkin voidaan hakea muutosta tai jota voidaan pyytää tarkastelemaan uudelleen osapuolen säädösten ja määräysten mukaisesti.

28.7

Suhde muihin lukuihin

Tämän luvun määräyksiä sovelletaan muissa luvuissa vahvistettujen erityisten sääntöjen lisäksi.

29 LUKU

HYVÄ SÄÄNTELYKÄYTÄNTÖ

29.1 ARTIKLA

Soveltamisala

1. Tätä lukua sovelletaan sääntelyviranomaisten hyväksymiin tai käynnistämiin sääntelytoimenpiteisiin, jotka koskevat tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia seikkoja.
2. Tätä lukua ei sovelleta jäsenvaltioiden sääntelyviranomaisiin tai jäsenvaltioiden sääntelytoimenpiteisiin, -käytäntöihin tai -lähestymistapoihin.

29.2 ARTIKLA

Yleiset periaatteet

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää
 - a) soveltaa sääntelytoimenpiteiden suunnittelussa, muotoilussa, antamisessa, täytäntöönpanossa, arvioinnissa ja tarkistamisessa hyviä sääntelykäytäntöjä, jota saavutetaan sisäiset poliittiset tavoitteet; ja

b) pitää yllä ja parantaa tämän sopimuksen tarjoamia etuja, jotta helpotetaan tavaroiden ja palvelujen kauppaa ja lisätään sijoituksia osapuolten välillä.

2. Kumpikin osapuoli voi vapaasti määritellä tämän sopimuksen mukaisten hyvien sääntelykäytäntöjen toteutustavat oman sääntelyjärjestelmänsä perustana olevien oikeudellisen kehyksen, käytäntöjen ja perusperiaatteiden kanssa yhteensopivasti, mukaan lukien ennalta varautumisen periaate.

3. Tämän luvun määräyksiä ei voida tulkita siten, että ne edellyttäisivät, että osapuoli

a) poikkeaa omista sääntelytoimenpiteiden valmistelua ja toteuttamista koskevista sisäisistä menettelyistään;

b) toteuttaa toimia, jotka vaarantaisivat tai estäisivät sääntelytoimenpiteiden toteuttamisen riittävän ajoissa niiden yleisen edun mukaisten tavoitteiden saavuttamisen kannalta; tai

c) saavuttaa jonkin tietyn sääntelyllisen lopputuloksen.

29.3 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

a) 'sääntelyviranomaisella':

- i) Euroopan unionin osalta: Euroopan komissiota; ja
- ii) Chilen osalta: mikä tahansa toimeenpanovaltaa käyttävää sääntelyviranomaista; ja

b) 'sääntelytoimenpiteillä':

- i) Euroopan unionin osalta:
 - A) Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 288 artiklassa tarkoitettuja asetuksia ja direktiivejä; ja
 - B) Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 290 artiklassa tarkoitettuja täytäntöönpanoasetuksia ja 291 artiklassa tarkoitettuja delegoituja asetuksia; ja
- ii) Chilen osalta: yleisesti sovellettavia lakeja ja asetuksia, jotka sääntelyviranomaiset ovat antaneet ja joiden noudattaminen on pakollista¹.

¹ Vuoden 2019 presidentin ohjeen nro 3 II.1 kohdan ja sen muutosten mukaisesti.

29.4 ARTIKLA

Sääntelyn kehittämisen sisäinen koordinointi

Kummallakin osapuolella on oltava käytössä sisäisen koordinoinnin tai tarkastelun menettelyjä tai järjestelyjä sääntelytoimenpiteiden valmistelua, arviointia ja tarkastelua varten. Tällaisilla menettelyillä tai järjestelyillä olisi pyrittävä muun muassa

- a) edistämään hyvää sääntelykäytäntöä, tässä luvussa tarkoitetut käytännöt mukaan lukien;
- b) havaitsemaan ja välttämään tarpeetonta päällekkäisyyttä ja epä johdonmukaisia vaatimuksia osapuolen omissa sääntelytoimenpiteissä;
- c) varmistamaan, että osapuoli noudattaa kansainvälisiä kauppavelvoitteitaan; ja
- d) edistämään valmisteilla olevien sääntelytoimenpiteiden vaikutusten tarkastelua, mukaan lukien vaikutukset pieniin ja keskisuuriin yrityksiin.

29.5 ARTIKLA

Sääntelymenettelyiden ja -järjestelyjen avoimuus

Kumpikin osapuoli asettaa omien sääntöjensä ja menettelyidensä mukaisesti julkisesti saataville kuvauksen menettelyistä ja järjestelyistä, joita sen sääntelyviranomainen käyttää sääntelytoimenpiteiden valmisteluun, arviointiin tai tarkistamiseen. Näissä kuvauksissa on viitattava asiaa koskeviin ohjeisiin, sääntöihin tai menettelyihin, mukaan lukien ne, joiden avulla yleisö voi esittää huomautuksia.

29.6 ARTIKLA

Varhaisessa vaiheessa annettavat tiedot suunnitelluista sääntelytoimenpiteistä

1. Kumpikin osapuoli pyrkii julkaisemaan vuosittain omien sääntöjensä ja menettelyidensä mukaisesti tiedot suunnitelluista merkittävistä¹ sääntelytoimenpiteistä.
2. Kumpikin osapuoli pyrkii saattamaan hyvissä ajoin julkisesti saataville seuraavat tiedot kustakin 1 kohdassa tarkoitetusta merkittävästä sääntelytoimenpiteestä:
 - a) lyhyt kuvaus toimenpiteen soveltamisalasta ja tavoitteista; ja

¹ Kummankin osapuolen sääntelyviranomainen voi tämän luvun mukaisia velvollisuuksiaan varten määritellä, mikä muodostaa merkittävän sääntelytoimen.

- b) toimenpiteen arvioitu hyväksymisaika, jos se on tiedossa, sekä mahdolliset julkiset kuulemiset.

29.7 ARTIKLA

Julkiset kuulemiset

1. Valmistellessaan merkittävää¹ sääntelytoimenpidettä osapuoli tarvittaessa omien sääntöjensä ja menettelyjensä mukaisesti
 - a) julkaisee sääntelytoimenpiteen luonnoksen tai kuulemismenettelyn asiakirjat, joissa annetaan riittävät tiedot kyseisestä valmisteilla olevasta sääntelytoimenpiteestä, jotta jokainen henkilö² voi arvioida, vaikuttaako se kyseisen henkilön etuihin merkittävästi ja millainen vaikutus on;
 - b) tarjoaa kaikille syrjimättömin perustein kohtuulliset mahdollisuudet esittää huomautuksia; ja
 - c) ottaa saadut huomautukset huomioon.

¹ Kummankin osapuolen sääntelyviranomaisen voi tämän luvun mukaisia velvollisuuksiaan varten määritellä, mikä muodostaa merkittävän sääntelytoimen.

² Selkeyden vuoksi todetaan, että tämä kohta ei estä osapuolta aloittamasta kohdennettuja kuulemisia asianomaisten henkilöiden kanssa sen säännöissä ja menettelyissä määritellyin edellytyksin.

2. Kummankin osapuolen sääntelyviranomaisen olisi hyödynnettävä sähköisiä viestintävälineitä ja pyrittävä pitämään yllä tähän tarkoitettua sähköistä portaalia, jolla voidaan tarjota julkisia kuulemisia koskevia tietoja ja ottaa vastaan niitä koskevia huomautuksia.
3. Kummankin osapuolen sääntelyviranomaisen on pyrittävä asettamaan julkisesti saataville tiivistelmä kuulemisten tuloksista tai mahdollisesti saaduista huomautuksista, paitsi siltä osin kuin on tarpeen luottamuksellisten tietojen tai henkilötietojen suojaamiseksi tai epäasianmukaisen sisällön kieltämiseksi.

29.8

Vaikutustenarviointi

1. Kumpikin osapuoli edistää sitä, että sen sääntelyviranomaisen tekee sovellettavien sääntöjensä ja menettelyjensä mukaisesti vaikutustenarvioinnin valmistelemistaan merkittävistä sääntelytoimenpiteistä.
2. Vaikutustenarviointia toteuttaessaan kummankin osapuolen sääntelyviranomaisen on edistettävä menettelyitä ja järjestelyitä, joissa otetaan huomioon seuraavat tekijät:
 - a) sääntelytoimenpiteen tarve, myös sen ongelman merkitys ja luonne, johon sääntelytoimenpiteellä on tarkoitus puuttua;
 - b) toteutettavissa olevat ja tarkoituksenmukaiset sääntelyyn perustuvat ja mahdolliset muut vaihtoehdot, mukaan luettuna sääntelystä pidättäytyminen, joilla saavutettaisiin osapuolen yleisen edun mukaiset tavoitteet;

- c) siltä osin kuin se on mahdollista ja tarkoituksenmukaista, näiden vaihtoehtojen mahdolliset sosiaaliset, taloudelliset ja ympäristövaikutukset, myös kansainväliseen kauppaan sekä pieniin ja keskisuuriin yrityksiin kohdistuvat vaikutukset; ja
- d) tarvittaessa se, miten tarkastellut vaihtoehdot liittyvät merkityksellisiin kansainvälisiin standardeihin, mukaan lukien mahdollisten eroavaisuuksien syyt.

3. Sääntelyviranomaisen on laadittava sääntelytoimenpiteistä tekemistään vaikutustenarvioinneista loppuraportit, joissa esitetään arvioinnissa huomioon otetut tekijät ja arvioinnin olennaiset havainnot. Tällainen raportti on asetettava julkisesti saataville silloin, kun kyseinen sääntelytoimenpide asetetaan julkisesti saataville.

29.9

Jälkiarviointi

Osapuolet tunnustavat, että niiden nykyisten sääntelytoimenpiteiden säännöllisellä jälkiarvioinnilla on myönteinen vaikutus tarpeettoman sääntelytaakan vähentämiseen, myös pienissä ja keskisuurissa yrityksissä, ja yleisen edun mukaisten tavoitteiden tehokkaampaan saavuttamiseen. Osapuolet pyrkivät edistämään säännöllisten jälkiarviointien käyttöä sääntelyjärjestelmissään.

29.10

Sääntelyrekisteri

Kumpikin osapuoli varmistaa, että voimassa olevat sääntelytoimenpiteet julkaistaan tähän tarkoitettuun julkisessa rekisterissä, jossa sääntelytoimenpiteet on yksilöity aiheittain ja joka on vapaasti saatavilla keskistetyltä verkkosivustolta. Verkkosivustolta on voitava hakea sääntelytoimenpiteitä viite- ja sanahauulla. Kumpikin osapuoli päivittää rekisteriään säännöllisin väliajoin.

29.11

Yhteistyö ja tietojenvaihto

Osapuolet voivat tehdä yhteistyötä helpottaakseen tämän luvun täytäntöönpanoa. Tähän yhteistyöhön voi sisältyä kaikkien asiaankuuluvien toimien järjestäminen niiden sääntelyviranomaisten välisen yhteistyön vahvistamiseksi ja tässä luvussa vahvistettuja sääntelykäytäntöjä koskeva tietojenvaihto.

29.12

Yhteyspisteet

Kumpikin osapuoli nimeää yhteyspisteen helpottamaan osapuolten välistä tietojenvaihtoa kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

29.13

Riitojenratkaisumenettelyn soveltamatta jättäminen

Tähän lukuun ei sovelleta 31 lukua.

30 LUKU

PIENET JA KESKISUURET YRITYKSET

30.1 ARTIKLA

Tavoitteet

Osapuolet tunnustavat pienten ja keskisuurten yritysten, jäljempänä 'pk-yritykset', merkityksen osapuolten kahdenvälisissä kaupp- ja sijoitussuhteissa ja vahvistavat sitoutuneensa parantamaan pk-yritysten mahdollisuuksia hyötyä tästä sopimuksesta.

30.2 ARTIKLA

Tiedon jakaminen

1. Kumpikin osapuoli perustaa tai pitää yllä julkisesti saatavilla olevaa pk-yrityksiä koskevaa verkkosivustoa, joka sisältää tietoja tästä sopimuksesta, mukaan lukien seuraavat:

a) sopimuksen tiivistelmä; ja

- b) pk-yrityksille tarkoitetut tiedot, joihin kuuluvat:
 - i) kuvaus tämän sopimuksen määräyksistä, jotka kumpikin osapuoli katsoo kummankin osapuolen pk-yritysten kannalta merkityksellisiksi; ja
 - ii) kaikki lisätiedot, jotka kyseisen osapuolen mukaan olisivat hyödyllisiä pk-yrityksille, jotka ovat kiinnostuneita hyötymään tämän sopimuksen tarjoamista mahdollisuuksista.
- 2. Kumpikin osapuoli sisällyttää 1 kohdassa tarkoitettuun verkkosivustoon seuraavat linkit:
 - a) sopimuksen teksti kaikkine liitteineen ja lisäyksineen, erityisesti tulliluettelot ja tuotekohtaiset alkuperäsäännöt;
 - b) toisen osapuolen vastaava verkkosivusto; ja
 - c) sen omien viranomaisten verkkosivustot, joiden se katsoo tarjoavan hyödyllisiä tietoja henkilöille, jotka ovat kiinnostuneita kaupasta tai liiketoiminnasta kyseisessä osapuolessa.
- 3. Kumpikin osapuoli sisällyttää 1 kohdassa tarkoitettulle verkkosivustolle linkin omien viranomaistensa verkkosivustoille, joilla on tietoja seuraavista:
 - a) tullimääräykset ja -menettelyt tuontia, vientiä ja kauttakuljetusta varten ja niihin liittyvät lomakkeet, asiakirjat muut tiedot;

- b) määräykset ja menettelyt, jotka koskevat teollis- ja tekijänoikeuksia, mukaan luettuina maantieteelliset merkinnät;
 - c) tekniset määräykset sekä tarvittaessa pakolliset vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyt ja linkit vaatimustenmukaisuuden arviointilaitosten luetteloihin niitä tapauksia varten, joissa kolmannen osapuolen suorittama vaatimustenmukaisuuden arviointi on pakollista 9 luvun mukaisesti;
 - d) 6 luvussa vahvistetut tuontiin ja vientiin liittyvät terveyst- ja kasvinsuojelutoimet;
 - e) julkisia hankintoja koskevat säännöt, tietokanta, joka sisältää julkisia hankintoja koskevat ilmoitukset, ja muut 21 luvun asiaankuuluvat määräykset;
 - f) yrityksen rekisteröintimenettelyt; ja
 - g) muut tiedot, jotka osapuoli katsoo hyödyllisiksi pk-yrityksille.
4. Kumpikin osapuoli sisällyttää 1 kohdan mukaiselle verkkosivustolle linkin tietokantaan, josta voi tehdä sähköisiä hakuja harmonoidun järjestelmän koodilla ja johon sisältyvät seuraavat sen markkinoille pääsyä koskevat tiedot:
- a) tullit ja kiintiöt, mukaan lukien suosituimmuustulli, tullit muille kuin suosituimmuuskohdelun piiriin kuuluville maille sekä etuustullit ja tariffikiintiöt;

- b) valmisteverot;
- c) verot (kuten arvonlisävero);
- d) tullit tai muut maksut, mukaan lukien muut tuotekohtaiset maksut;
- e) 3 luvussa vahvistetut alkuperäsäännöt;
- f) tullinpalautus tai -lykkäys tai muun tyyppinen helpotus, jolla pienennetään tai palautetaan tullia tai vapautetaan tullista;
- g) tavaroiden tullausarvon määrittämisperusteet;
- h) muut tariffitoimenpiteet;
- i) tuontimenettelyihin tarvittavat tiedot; ja
- j) muihin kuin tariffitoimenpiteisiin tai -sääntöihin liittyvät tiedot.

5. Kumpikin osapuoli päivittää säännöllisesti tai toisen osapuolen pyynnöstä 1–4 kohdassa tarkoitettut tiedot ja linkit, joita se ylläpitää verkkosivustollaan, varmistaakseen, että ne ovat ajantasaisia ja täsmällisiä.

6. Kumpikin osapuoli varmistaa, että tässä artiklassa tarkoitetut tiedot on esitetty pk-yritysten käytön kannalta asianmukaisella tavalla. Kumpikin osapuoli pyrkii asettamaan tällaiset tiedot saataville englanniksi.

7. Osapuoli ei peri maksua pääsystä 1–4 kohdan mukaisesti tarjottaviin tietoihin milään kummankaan osapuolen henkilöltä.

30.3 ARTIKLA

Pk-yritysten yhteyspisteet

1. Kumpikin osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle pk-yritysten yhteyspisteensä, jotka suorittavat tässä artiklassa luetellut tehtävät. Kumpikin osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle viipymättä, jos yhteyspisteiden yhteystiedot muuttuvat.

2. Pk-yritysten yhteyspiste

- a) varmistaa, että pk-yritysten tarpeet otetaan huomioon tämän sopimuksen täytäntöönpanossa, jotta kummankin osapuolen pk-yritykset voivat hyötyä tämän sopimuksen mukaisista uusista mahdollisuuksista;
- b) varmistaa, että 30.2 artiklassa tarkoitetut tiedot ovat ajan tasalla ja merkityksellisiä pk-yritysten kannalta; kumpi tahansa osapuoli voi pk-yritysten yhteyspisteen kautta ehdottaa lisätietoja, jotka toinen osapuoli voisi jakaa 30.2 artiklan mukaisesti;

- c) tarkastelee mitä tahansa asioita, jotka ovat merkityksellisiä pk-yritysten kannalta tämän sopimuksen täytäntöönpanon yhteydessä, mukaan lukien seuraavat:
 - i) tietojen vaihto kauppakomitean avustamiseksi sen tehtävissä, jotka koskevat tämän sopimuksen pk-yrityksiin liittyvien näkökohtien seuranta ja täytäntöönpanoa;
 - ii) tällä sopimuksella perustettujen alakomiteoiden ja muiden yhteyspisteiden avustaminen pk-yritysten kannalta merkityksellisten asioiden tarkastelussa;
 - d) raportointi toteutetuista toimista yhdessä tai erikseen säännöllisesti kauppakomitealle, jotta se voi tarkastella tilannetta; ja
 - e) osapuolten sopimuksesta minkä tahansa muiden, pk-yrityksiä koskevien ja tähän sopimukseen liittyvien seikkojen käsittely.
3. Pk-yritysten yhteyspisteet kokoontuvat tarpeen mukaan ja työskentelevät osapuolten sopimien viestintäkanavien kautta, joita voivat olla sähköposti, videoneuvottelut tai muut välineet.
4. Pk-yritysten yhteyspisteet voivat tehtäviään hoitaessaan pyrkiä tarpeen mukaan tekemään yhteistyötä asiantuntijoiden ja ulkopuolisten organisaatioiden kanssa.

30.4 ARTIKLA

Riitojenratkaisumenettelyn soveltamatta jättäminen

Tähän lukuun ei sovelleta 31 lukua.

31 LUKU

RIITOJENRATKAISU

A JAKSO

TAVOITE JA SOVELTAMISALA

31.1 ARTIKLA

Tavoite

Tämän luvun tavoitteena on luoda tehokas ja toimiva järjestelmä osapuolten välisten, tämän sopimuksen tulkintaan ja soveltamiseen liittyvien riitojen välttämiseksi ja ratkaisemiseksi, jotta päästäisiin yhteisesti sovittuun ratkaisuun.

31.2 ARTIKLA

Soveltamisala

Tätä lukua sovelletaan kaikkiin osapuolten välisiin riitoihin, jotka koskevat tämän sopimuksen määräysten, jäljempänä 'soveltamisalaan kuuluvat määräykset', tulkintaa ja soveltamista, jollei tässä sopimuksessa toisin määrätä.

31.3 ARTIKLA

Määritelmät

Tässä luvussa ja liitteissä 31-A ja 31-B tarkoitetaan

- a) 'valituksen esittävällä tai esittäneellä osapuolella' osapuolta, joka pyytää paneelin asettamista 31.5 artiklan mukaisesti; ja
- b) 'sovittelijalla' tarkoitetaan henkilöä, joka on valittu sovittelijaksi 38.27 artiklan mukaisesti;
- c) 'paneelilla' tarkoitetaan 38.6 artiklan mukaisesti asetettua paneelia;
- d) 'paneelin jäsenellä' paneelin jäseneksi nimettyä henkilöä; ja
- e) 'valituksen kohteena olevalla osapuolella' osapuolta, jonka väitetään rikkovan soveltamisalaan kuuluvia määräyksiä.

B JAKSO

NEUVOTTELUT

31.4 ARTIKLA

Neuvottelut

1. Osapuolet pyrkivät ratkaisemaan kaikki 31.2 artiklassa tarkoitetut riidat käymällä neuvotteluja vilpittömin mielin tavoitteenaan päästä yhteisesti sovittuun ratkaisuun.
2. Osapuoli pyytää neuvotteluja toimittamalla toiselle osapuolelle kirjallisen pyynnön, jossa nimetään kyseessä oleva toimenpide sekä asiaan liittyvät määräykset, joita sen mielestä olisi sovellettava.
3. Osapuolen, jolle neuvottelupyyntö esitetään on vastattava pyyntöön viipymättä, kuitenkin viimeistään kymmenen päivän kuluttua neuvottelupyynnön toimittamisesta. Neuvottelut on järjestettävä 30 päivän kuluessa neuvottelupyynnön toimittamispäivästä, ja ne on järjestettävä, elleivät osapuolet muuta sovi, pyynnön kohteena olevan osapuolen alueella. Neuvottelut katsotaan saatetuiksi päätökseen 46 päivän kuluessa neuvottelupyynnön toimittamisesta, elleivät osapuolet sovi jatkavansa neuvotteluja.

4. Kiireellisiä asioita koskevat neuvottelut, mukaan lukien pilaantuvia tavaroita taikka kausitavaroita tai - palveluja koskevat neuvottelut, on pidettävä viimeistään 15 päivän kuluttua neuvottelupyynnön toimittamisesta. Neuvottelut katsotaan saatetuiksi päätökseen 23 päivän kuluessa neuvottelupyynnön toimittamisesta, elleivät osapuolet sovi jatkavansa neuvotteluja.
5. Neuvottelujen aikana kumpikin osapuoli esittää riittävät tosiasiatiedot, jotta voidaan kattavasti tarkastella tapaa, jolla kyseessä oleva toimenpide saattaa vaikuttaa tämän sopimuksen soveltamiseen. Kumpikin osapuoli pyrkii varmistamaan, että neuvotteluihin osallistuu sellaisia sen toimivaltaisten viranomaisten työntekijöitä, joilla on asiantuntemusta neuvotteluissa käsiteltävästä asiasta.
6. Neuvottelut ja erityisesti kaikki luottamuksellisiksi ilmoitetut tiedot ja osapuolen neuvottelujen aikana esittämät kannat ovat luottamuksellisia eivätkä vaikuta kummankaan osapuolen oikeuksiin mahdollisessa myöhemmässä menettelyssä.
7. Jos se osapuoli, jolle neuvottelupyyntö on esitetty, ei vastaa pyyntöön kymmenen päivän kuluessa sen toimittamisesta tai jos neuvotteluja ei pidetä 3 tai 4 kohdassa määrätyissä määräaajoissa tai jos osapuolet sopivat, että neuvotteluja ei käydä, tai jos neuvottelut on saatettu päätökseen mutta yhteisesti sovittuun ratkaisuun ei ole päästy, osapuoli, joka on pyytänyt neuvotteluja, voi toimia 31.5 artiklan mukaisesti.

C JAKSO

PANEELIMENETTELYT

31.5 ARTIKLA

Paneelimenettelyiden aloittaminen

1. Jos osapuolet eivät pysty ratkaisemaan asiaa 31.4 artiklan mukaisilla neuvotteluilla, neuvotteluja pyytänyt osapuoli voi pyytää paneelin asettamista.
2. Paneelin asettamista pyydetään toimittamalla kirjallinen pyyntö toiselle osapuolelle. Valituksen esittänyt osapuoli yksilöi pyynnössään kyseessä olevan toimenpiteen, täsmentää soveltamisalaan kuuluvat määräykset, joiden se katsoo soveltuvan tapaukseen, ja selittää, miten toimenpide rikkoo soveltamisalaan kuuluvia määräyksiä, siten että valituksen oikeusperusta käy selvästi ilmi.

31.6 ARTIKLA

Paneelin asettaminen

1. Paneeli koostuu kolmesta jäsenestä.
2. Osapuolet kuulevat toisiaan sopiakseen paneelin kokoonpanosta 14 päivän kuluessa siitä, kun paneelin asettamista koskeva kirjallinen pyyntö on toimitettu valituksen kohteena olevalle osapuolelle.
3. Jos osapuolet eivät pääse sopimukseen paneelin kokoonpanosta 2 kohdassa asetetussa määräajassa, kumpikin osapuoli nimeää 31.8 artiklan 1 kohdan mukaisesti laaditusta alaluettelosta paneelin jäsenen kymmenen päivän kuluessa 2 kohdassa asetetun määräajan päättymisestä. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli ei nimeä paneelin jäsentä alaluettelostaan kyseisen määräajan kuluessa, valituksen esittänyttä osapuolta edustava kauppakomitean puheenjohtaja valitsee paneelin jäsenen arvalla viiden päivän kuluessa mainitun määräajan päättymispäivästä kyseisen osapuolen alaluettelosta. Valituksen esittänyttä osapuolta edustava kauppakomitean puheenjohtaja voi valtuuttaa toisen henkilön valitsemaan paneelin jäsenen arvalla.

4. Jos osapuolet eivät pääse sopimukseen paneelin puheenjohtajasta 2 kohdassa asetetussa määräajassa, valituksen esittänyttä osapuolta edustava kauppakomitean puheenjohtaja valitsee kymmenen päivän kuluessa kyseisen määräajan päättymisestä paneelin puheenjohtajan arvalla 31.8 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti laaditusta puheenjohtajien alaluettelosta. Valituksen esittänyttä osapuolta edustava kauppakomitean puheenjohtaja voi valtuuttaa toisen henkilön valitsemaan paneelin puheenjohtajan arvalla.
5. Paneeli katsotaan perustetuksi 15 päivän kuluttua päivästä, jona kolme valittua paneelin jäsentä ovat ilmoittaneet osapuolille hyväksyvänsä nimityksen liitteen 31-A mukaisesti, elleivät osapuolet toisin sovi. Kumpikin osapuoli julkaisee viipymättä paneelin asettamispäivän.
6. Jos jotain 31.8 artiklassa tarkoitetuista luetteloista ei ole laadittu tai jokin luettelo ei sisällä riittävästi nimiä silloin, kun tämän artiklan 3 tai 4 kohdassa tarkoitettu pyyntö esitetään, paneelin jäsenet on valittava arvalla niiden henkilöiden joukosta, joita toinen osapuoli tai molemmat osapuolet ovat virallisesti ehdottaneet liitteen 31-A mukaisesti.

31.7 ARTIKLA

Foorumin valinta

1. Jos syntyy riita, jossa tietyn toimenpiteen väitetään rikkovan tämän sopimuksen mukaista velvollisuutta ja oleellisilta osin vastaavaa sellaiseen toiseen kansainväliseen sopimukseen kuuluvaa velvollisuutta, jonka sopimuspuoli kumpikin osapuoli on, WTO-sopimus mukaan luettuna, muutosta hakeva osapuoli valitsee foorumin, jossa riita ratkaistaan.
2. Kun osapuoli on valinnut foorumin ja aloittanut tämän jakson tai jonkin toisen kansainvälisen sopimuksen mukaiset riitojenratkaisumenettelyt 1 kohdassa tarkoitetun erityisen toimenpiteen osalta, mainittu osapuoli ei saa aloittaa riitojenratkaisumenettelyjä tällaisen toisen sopimuksen nojalla tai tämän jakson nojalla kyseisen erityisen toimenpiteen osalta, ellei ensin valittu foorumi ole kykenemätön tekemään ratkaisuja oikeudenkäyttöön liittyvien tai menettelyllisten syiden vuoksi.
3. Tässä artiklassa
 - a) osapuolen katsotaan aloittaneen tämän jakson mukaiset riitojenratkaisumenettelyt, jos se pyytää paneelin asettamista 31.5 artiklan nojalla;
 - b) osapuolen katsotaan aloittaneen WTO-sopimuksen mukaiset riitojenratkaisumenettelyt, jos se pyytää paneelin asettamista WTO-sopimuksen liitteeseen 2 sisältyvän riitojen ratkaisusta annettuja sääntöjä ja menettelyjä koskevan sopimuksen 6 artiklan nojalla; ja

- c) minkä tahansa muun sopimuksen mukaiset riitojenratkaisumenettelyt katsotaan aloitetuksi kyseisen sopimuksen asiaa koskevien määräysten mukaisesti.

4. Mikään tässä sopimuksessa ei estä osapuolta keskeyttämästä sellaisten velvollisuuksien noudattamista, jotka WTO:n riitojenratkaisuelin on hyväksynyt tai jotka on hyväksytty sellaisen toisen kansainvälisen sopimuksen riitojenratkaisumenettelyissä, jonka sopimuspuolia osapuolet ovat, sanotun kuitenkin rajoittamatta 2 kohdan soveltamista. Osapuolta ei voida estää keskeyttämästä tämän jakson mukaisten velvollisuuksien noudattamista vetoamalla WTO:n perustamissopimukseen tai mihinkään muuhun osapuolten väliseen kansainväliseen sopimukseen.

31.8 ARTIKLA

Luettelot paneelin jäsenistä

1. Kauppakomitea laatii vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta luettelon vähintään 15 henkilöstä, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä toimimaan paneelin jäseninä. Luetteloon sisältyy kolme alaluetteloa:
 - a) yksi alaluettelo henkilöistä, jotka on valittu Euroopan unionin ehdotusten perusteella;
 - b) yksi alaluettelo Chilen ehdotusten perusteella valituista henkilöistä; ja
 - c) yksi alaluettelo henkilöistä, jotka eivät ole kummankaan osapuolen kansalaisia ja jotka toimivat paneelin puheenjohtajana.

2. Jokaisessa alaluettelossa on oltava vähintään viisi henkilöä. Kauppakomitean on varmistettava, että luettelossa on aina tämä vähimmäismäärä henkilöitä.
3. Kauppakomitea voi laatia lisäksi luetteloita henkilöistä, jotka ovat erikoistuneet tämän sopimuksen kattamiin erityisaloihin. Näitä lisäluetteloja käytetään muodostettaessa paneelia 31.6 artiklassa määrätyn menettelyn mukaisesti, jos osapuolet niin sopivat.

31.9 ARTIKLA

Paneelin jäseniä koskevat vaatimukset

1. Jokaista paneelin jäsentä koskevat seuraavat vaatimukset:
 - a) heillä on oltava toteen näytettyä asiantuntemusta oikeudesta, kansainvälisestä kaupasta ja muista tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvista asioista;
 - b) heidän on oltava riippumattomia eikä heillä saa olla sidoksia kumpaankaan osapuoleen eivätkä he saa ottaa näiltä ohjeita;
 - c) heidän on toimittava yksilöinä eivätkä he saa ottaa vastaan ohjeita miltään organisaatiolta tai hallitukselta riitaan liittyvissä kysymyksissä; ja
 - d) heidän on noudatettava liitettä 31-B.

2. Puheenjohtajan täytettävä 1 kohdassa vahvistetut vaatimukset ja lisäksi hänellä oltava kokemusta riitojenratkaisumenettelyistä.
3. Tietyn riidan kohteena olevan kysymyksen osalta osapuolet voivat sopia poikkeavansa 1 kohdan a alakohdassa luetelluista vaatimuksista.

31.10

Paneelin tehtävät

Paneelin

- a) on arvioitava objektiivisesti sen käsiteltäväksi annettu asia, mihin kuuluu myös tapauksen tosiseikkojen objektiivinen arviointi sekä soveltamisalaan kuuluvien määräysten sovellettavuus ja noudattaminen;
- b) on esitettävä päätöksissään ja raporteissaan tosiseikat, soveltamisalaan kuuluvien määräysten sovellettavuus sekä tekemiensä havaintojen ja päätelmien perustelut; ja
- c) olisi kuultava säännöllisesti osapuolia ja tarjottava riittävät mahdollisuudet saavuttaa yhteisesti sovittu ratkaisu.

31.11

Toimeksianto

1. Elleivät osapuolet viiden päivän kuluessa paneelin asettamisesta toisin sovi, paneelin toimeksiantona on

”tarkastella osapuolten mainitsemien Euroopan unionin ja Chilen tasavallan väliaikaisen kauppasopimuksen tähän liittyvien määräysten perusteella asiantuntijapaneelin perustamista koskevassa pyynnössä tarkoitettua asiaa, tehdä päätelmiä siitä, onko kyseinen toimenpide mainitun sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukainen ja antaa mainitun sopimuksen 31.13 artiklan mukaisesti raportti”.

2. Jos osapuolet sopivat muusta kuin 1 kohdassa määrätystä toimeksiannosta, niiden on ilmoitettava paneelille sovitusta toimeksiannosta 1 kohdassa vahvistetun määräajan kuluessa.

31.12

Päätös asian kiireellisyydestä

1. Jos osapuoli sitä pyytää, paneelin on päätettävä kymmenen päivän kuluessa asettamispäivästään, katsotaanko asia kiireelliseksi.

2. Kiireellisissä tapauksissa tässä jaksossa vahvistetut määräajat puolitetaan, lukuun ottamatta 31.6 ja 31.11 artiklassa tarkoitettuja määräaikoja.

31.13

Väli- ja loppuraportti

1. Paneelin on annettava osapuolille väliraportti 90 päivän kuluessa asettamispäivästään. Jos paneeli katsoo, että tätä määräaikaa ei pystytä noudattamaan, paneelin puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivä, jona paneeli aikoo antaa väliraporttinsa. Paneelin on joka tapauksessa annettava väliraporttinsa viimeistään 120 päivän kuluttua asettamispäivästään.
2. Kumpikin osapuoli voi toimittaa paneelille kymmenen päivän kuluessa väliraportin antamispäivästä kirjallisen pyynnön tarkastella uudelleen tiettyjä väliraportin kohtia. Osapuoli voi tehdä huomautuksia toisen osapuolen pyynnöstä kuuden päivän kuluessa pyynnön toimittamispäivästä.
3. Jos 2 kohdan mukaista pyyntöä ei esitetä, väliraportista tulee loppuraportti.

4. Paneelin on annettava osapuolille loppuraportti 120 päivän kuluessa asettamispäivästään. Jos paneeli katsoo, että tätä määräaikaa ei pystytä noudattamaan, paneelin puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivä, jona paneeli aikoo antaa loppuraporttinsa. Paneelin on joka tapauksessa annettava loppuraporttinsa viimeistään 150 päivän kuluessa asettamispäivästään.
5. Loppuraportissa on tarkasteltava osapuolten mahdollisesti esittämiä väliraporttia koskevia kirjallisia pyyntöjä, ja siinä on selkeästi käsiteltävä osapuolten mahdollisia huomautuksia. Paneelin on esitettävä väli- ja loppuraportissaan seuraavat seikat:
- a) kuvaileva osa, joka sisältää tiivistelmän osapuolten väitteistä ja 2 kohdassa tarkoitetuista huomautuksista;
 - b) paneelin päätelmät tapauksen tosiseikoista ja soveltamisalaan kuuluvien määräysten sovellettavuudesta;
 - c) päätelmät siitä, onko kyseinen toimenpide soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukainen; ja
 - d) edellä b ja c alakohdassa tarkoitettujen havaintojen perustelut.
6. Loppuraportti on lopullinen ja osapuolia sitova.

31.14

Toimenpiteet ratkaisun noudattamiseksi

1. Valituksen kohteena oleva osapuoli toteuttaa kaikki tarvittavat toimenpiteet noudattaakseen viipymättä loppuraporttia, jotta se voi toimia soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukaisesti.
2. Valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa 30 päivän kuluessa loppuraportin toimittamispäivästä valituksen esittäneelle osapuolelle kirjallisesti kaikista toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut tai aikoo toteuttaa loppuraportin noudattamiseksi.

31.15

Kohtuullinen määräaika

1. Jos ratkaisun välitön noudattaminen ei ole mahdollista, valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa 30 päivän kuluessa loppuraportin toimittamispäivästä valituksen esittäneelle osapuolelle kohtuullisen määräajan, jonka se tarvitsee voidakseen noudattaa mainittua ratkaisua. Osapuolet pyrkivät sopimaan loppuraportin noudattamiseksi tarvittavan kohtuullisen määräajan pituudesta.

2. Jos osapuolet eivät ole sopineet kohtuullisen määräajan pituudesta, valituksen esittänyt osapuoli voi aikaisintaan 20 päivän kuluttua 1 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen toimittamispäivästä pyytää kirjallisesti, että alkuperäinen paneeli määrittää kohtuullisen määräajan pituuden. Paneeli antaa päätöksensä osapuolille 20 päivän kuluessa pyynnön toimittamispäivästä.
3. Valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa valituksen esittäneelle osapuolelle edistymisestään loppuraportin noudattamisessa vähintään kuukautta ennen kohtuullisen määräajan päättymistä.
4. Kohtuullista määräaikaa voidaan pidentää osapuolten yhteisellä sopimuksella.

31.16

Noudattamisen tarkastelu

1. Valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa valituksen esittäneelle osapuolelle kaikista loppuraportin noudattamiseksi toteuttamistaan toimenpiteistä viimeistään 31.15 artiklassa tarkoitetun kohtuullisen määräajan päättymispäivänä.

2. Jos osapuolet ovat erimielisiä jonkin ratkaisun noudattamiseksi toteutetun toimenpiteen olemassaolosta tai sen yhteensopivuudesta soveltamisalaan kuuluvien määräysten kanssa, valituksen esittänyt osapuoli voi kirjallisesti pyytää alkuperäistä paneelia ratkaisemaan asian. Pyynnössä on yksilöitävä kyseessä oleva toimenpide ja selitettävä, miten toimenpide rikkoo soveltamisalaan kuuluvia määräyksiä, siten että valituksen oikeusperusta käy selvästi ilmi. Paneeli antaa päätöksensä osapuolille 46 päivän kuluessa pyynnön toimittamispäivästä.

31.17

Väliaikaiset korjaavat toimenpiteet

1. Valituksen kohteena oleva osapuoli antaa valituksen esittäneen osapuolen pyynnöstä ja sen kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen tarjouksen väliaikaisesta korvauksesta, jos
 - a) valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa valituksen esittäneelle osapuolelle kirjallisesti, että loppuraportin noudattaminen ei ole mahdollista;
 - b) valituksen kohteena oleva osapuoli ei ilmoita 31.14 artiklassa tarkoitetussa määräajassa toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut tai aikoo toteuttaa noudattaakseen loppuraporttia, tai toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut vaatimusten noudattamiseksi ennen 31.15 artiklassa tarkoitetun kohtuullisen määräajan päättymistä;
 - c) paneeli toteaa 31.16 artiklan mukaisesti, ettei raportin noudattamiseksi ole toteutettu mitään toimenpiteitä; tai

- d) paneeli toteaa 31.16 artiklan mukaisesti, että vaatimusten noudattamiseksi toteutettu toimenpide ei ole soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukainen.
2. Valituksen esittänyt osapuoli voi kaikissa 1 kohdan a, b, c ja d alakohdassa tarkoitetuissa olosuhteissa ilmoittaa valituksen kohteena olevalle osapuolelle kirjallisesti aikomuksestaan keskeyttää soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukaisten velvollisuuksiensa noudattaminen, jos
- a) valituksen esittänyt osapuoli päättää olla esittämättä 1 kohdassa tarkoitettua pyyntöä; tai
- b) valituksen esittänyt osapuoli on esittänyt 1 kohdan mukaisen pyynnön, osapuolet eivät pääse sopimukseen väliaikaisesta korvauksesta 20 päivän kuluessa 31.15 artiklassa tarkoitetun kohtuullisen määräajan päättymispäivästä tai 31.16 artiklan mukaisen paneelin päätöksen toimittamispäivästä.
3. Valituksen esittänyt osapuoli voi keskeyttää velvollisuuksiensa täyttämisen kymmenen päivän kuluttua 2 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen toimittamispäivästä, paitsi jos valituksen kohteena oleva osapuoli on esittänyt 6 kohdan mukaisen pyynnön.
4. Velvollisuuksien noudattamisen keskeyttäminen ei saa tasoltaan ylittää rikkomisesta johtuvien mitätöivien tai heikentävien vaikutusten tasoa. Edellä 2 kohdassa tarkoitetussa ilmoituksessa on tarkennettava taso, jolla velvollisuuksien noudattaminen aiotaan keskeyttää.

5. Kun valituksen esittänyt osapuoli harkitsee, minkä velvollisuuksien noudattamisen se keskeyttää, sen olisi ensin pyrittävä keskeyttämään noudattaminen sillä alalla tai niillä aloilla, joiden paneeli on todennut olevan ristiriidassa soveltamisalaan kuuluvien määräysten kanssa. Velvollisuuksien noudattamisen keskeyttämistä voidaan soveltaa muihin tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluviin aloihin tai toimialoihin kuin niihin, joilla paneeli on todennut mitätöiviä tai heikentäviä vaikutuksia, erityisesti jos valituksen esittänyt osapuoli katsoo, että tällainen keskeyttäminen toisella alalla on käytännössä toteutettavissa tai tehokas kannustin noudattamiseen.
6. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli katsoo, että sille ilmoitettu aiottu velvoitteiden keskeytyksen taso ylittää rikkomisesta johtuvat mitätöivät tai heikentävät vaikutukset, se voi ennen 3 kohdassa vahvistetun määräajan päättymistä pyytää alkuperäiseltä välimiespaneelilta kirjallisesti ratkaisua asiaan. Paneelin on toimitettava osapuolille ratkaisunsa velvollisuuksien noudattamisen keskeyttämisen tasosta 30 päivän kuluessa kyseisen pyynnön esittämisestä. Valituksen esittänyt osapuoli ei saa keskeyttää minkään velvollisuuden noudattamista ennen kuin paneeli on antanut päätöksensä. Velvollisuuksien noudattamisen keskeyttämisessä on noudatettava tätä ratkaisua.
7. Velvollisuuksien noudattamisen keskeyttäminen tai tässä artiklassa tarkoitettu korvaus ovat tilapäisiä eikä niitä sovelleta sen jälkeen, kun
- a) osapuolet ovat saavuttaneet yhteisesti sovitun ratkaisun 31.32 artiklan mukaisesti;
 - b) osapuolet ovat päässeet sopimukseen siitä, että toteutetun toimenpiteen myötä valituksen kohteena olevan osapuolen toiminta on soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukaista; tai

- c) kaikki päätöksen noudattamiseksi toteutetut toimenpiteet, jotka paneeli on todennut soveltamisalaan kuuluvien määräysten vastaisiksi, on peruutettu tai niitä on muutettu siten, että valituksen kohteena olevan osapuolen toiminnasta on tullut kyseisten soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukaista.

31.18

Väliaikaisten korjaavien toimenpiteiden jälkeen toteutettujen päätöksen noudattamista koskevien toimenpiteiden tarkastelu

1. Valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa valituksen esittäneelle osapuolelle kaikista päätöksen noudattamista koskevista toimenpiteistä, jotka on toteutettu joko velvollisuuksien noudattamisen keskeytyksen tai väliaikaisen korvauksen soveltamisen jälkeen. Tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja tapauksia lukuun ottamatta valituksen esittänyt osapuoli lopettaa velvollisuuksien noudattamisen keskeytyksen 30 päivän kuluessa tällaisen ilmoituksen toimituspäivästä. Jos asiassa on sovellettu korvausta, valituksen kohteena oleva osapuoli voi 2 kohdassa tarkoitettuja tapauksia lukuun ottamatta lopettaa tällaisen korvauksen soveltamisen 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona se on toimittanut ilmoituksensa päätöksen noudattamisesta.
2. Jos osapuolet eivät 30 päivän kuluessa ilmoituksen antamisesta pääse sopimukseen siitä, saattaako 1 kohdan mukaisesti ilmoitettu toimenpide valituksen kohteena olevan osapuolen toimimaan soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukaisesti, valituksen esittänyt osapuoli pyytää kirjallisesti alkuperäistä paneelia ratkaisemaan asian. Paneeli antaa päätöksensä osapuolille 46 päivän kuluessa pyynnön toimituspäivästä. Jos paneeli toteaa, että toteutettu toimenpide on soveltamisalaan kuuluvien määräysten mukainen, joko velvollisuuksien noudattamisen keskeytys tai korvausten soveltaminen on lopetettava. Valituksen esittänyt osapuoli mukauttaa tarvittaessa tasoa, jolla velvollisuuksien noudattaminen on keskeytetty, tai korvauksen tasoa paneelin päätöksen perusteella.

3. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli katsoo, että taso, jota valituksen esittänyt osapuoli aikoo soveltaa keskeytykseen, ylittää rikkomisesta johtuvat mitätöivät tai heikentävät vaikutukset, se voi kirjallisesti pyytää alkuperäiseltä paneelilta ratkaisua asiassa.

31.19

Paneelin jäsenien vaihtaminen

Jos tämän jakson mukaisten paneelimenettelyjen aikana paneelin jäsen ei voi osallistua sen toimintaan, jäsen vetäytyy paneelistä tai hänet on vaihdettava, koska hän ei täytä liitteen 31-B vaatimuksia, uusi paneelin jäsen on nimitettävä 31.6 artiklan mukaisesti. Paneelin antaman tässä jaksossa tarkoitetun raportin tai päätöksen määräaika on pidennettävä uuden paneelin jäsenen nimittämiseen tarvittavalla ajalla.

31.20

Työjärjestys

1. Tämän jakson mukaisiin paneelimenettelyihin sovelletaan tätä lukua ja liitettä 31-A.
2. Paneelin kuulemiset ovat julkisia ellei liitteessä 31-A toisin määrätä.

31.21

Keskeyttäminen ja lopettaminen

1. Osapuolten yhteisestä pyynnöstä paneeli keskeyttää työnsä missä vaiheessa tahansa osapuolten sopimaksi ajaksi, joka on enintään 12 peräkkäistä kuukautta.
2. Paneeli jatkaa työtään ennen keskeytysajan päättymistä osapuolten yhteisestä kirjallisesta pyynnöstä tai keskeytysajan lopussa kumman tahansa osapuolen kirjallisesta pyynnöstä. Pyyntöä esittänyt osapuoli ilmoittaa asiasta toiselle osapuolelle. Jos osapuoli ei pyydä paneelin työn jatkamista keskeytysajan päättyessä, paneelin toimivaltuudet umpeutuvat ja riitojenratkaisumenettely päättyy.
3. Jos paneelin työ keskeytetään tämän artiklan nojalla, tämän jakson mukaisia asiaankuuluvia määräaikoja pidennetään yhtä pitkäksi aikaa kuin paneelin työ keskeytyy.

31.22

Oikeus tietojen saantiin

1. Osapuolen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan paneeli voi pyytää osapuolilta tietoja, joita se pitää tarpeellisina ja asianmukaisina. Osapuolten on vastattava tällaisiin paneelin tietopyyntöihin viipymättä ja kattavasti.

2. Paneeli voi osapuolen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan pyytää miltä tahansa taholta tietoja, joita se pitää tarpeellisina ja asianmukaisina. Jos paneeli katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi, sillä on tarvittaessa myös oikeus pyytää asiantuntijalausuntoa, tiedot ja tekninen neuvonta mukaan luettuina, osapuolten sopimin ehdoin ja edellytyksin.
3. Paneeli tutkii osapuolen luonnollisten henkilöiden tai osapuoleen sijoittautuneiden oikeushenkilöiden esittämät *amicus curiae* -huomautukset liitteen 31-A mukaisesti.
4. Kaikki tiedot, jotka paneeli saa tämän artiklan nojalla, on ilmoitettava osapuolille, ja osapuolet voivat esittää niistä huomautuksia.

31.23

Tulkintasäännöt

1. Paneeli tulkitsee soveltamisalaan kuuluvia määräyksiä kansainvälisen julkisoikeuden tavanomaisten tulkintasääntöjen mukaisesti, valtiosopimusoikeutta koskevassa Wienin yleissopimuksessa määrättyt säännöt mukaan luettuina.
2. Paneelin on otettava huomioon WTO:n riitojenratkaisuelimen hyväksymissä WTO:n paneelien ja valituselimen raporteissa esitetyt asiaan kuuluvat tulkinnat.
3. Paneelin raportit ja päätökset eivät voi lisätä tai vähentää osapuolten tämän sopimuksen mukaisia oikeuksia ja velvollisuuksia.

Paneelin raportit ja päätökset

1. Asioiden käsittely paneelissa on luottamuksellista. Paneelin on kaikin keinoin pyrittävä siihen, että sen raportit ja päätökset ovat yksimielisiä. Jos tämä ei ole mahdollista, paneeli ratkaisee asian enemmistöpäätöksellä. Paneelin jäsenten erillisiä lausuntoja ei julkaista missään tilanteessa.
2. Kumpikin osapuoli asettaa omat lausumansa sekä paneelin ratkaisut ja päätökset yleisesti saataville, kunhan luottamukselliset tiedot suojataan.
3. Osapuolet hyväksyvät paneelin raportit ja päätökset ehdoitta. Niillä ei luoda minkäänlaisia oikeuksia tai velvollisuuksia henkilöille.
4. Paneeli ja osapuolet pitävät luottamuksellisina kaikkia osapuolen paneelille liitteen 31-A mukaisesti toimittamia tietoja.

D JAKSO

SOVITTELUJÄRJESTELMÄ

31.25

Tavoite

1. Sovittelujärjestelmän tavoitteena on helpottaa yhteisen sovintoratkaisun löytämistä kattavan ja nopean menettelyn kautta sovittelijan avustuksella.
2. Sovittelumenettely voidaan aloittaa ainoastaan osapuolten yhteisestä sopimuksesta, jotta voidaan etsiä yhteisesti sovittuja ratkaisuja ja tarkastella sovittelijan ehdottamia ratkaisuja ja mahdollisia neuvoja.

31.26

Sovittelumenettelyn aloittaminen

1. Osapuoli, jäljempänä 'pyynnön esittävä osapuoli' tai 'pyynnön esittänyt osapuoli', voi milloin tahansa pyytää toiselta osapuolelta, jäljempänä 'vastauksen antava osapuoli', kirjallisesti sovittelumenettelyn aloittamista minkä tahansa vastauksen antava osapuolen toimenpiteen osalta, jonka se katsoo vaikuttavan haitallisesti osapuolten väliseen kauppaan tai investointeihin.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetun pyynnön on oltava niin yksityiskohtainen, että siitä käy selvästi ilmi pyynnön esittävän osapuolen huolenaiheet, ja siinä on

- a) yksilöitävä kyseessä oleva toimenpide;
- b) esitettävä selvitys niistä kielteisistä vaikutuksista, joita pyynnön esittävä osapuoli katsoo toimenpiteellä olevan osapuolten väliseen tämänhetkiseen tai tulevaan kauppaan tai sijoituksiin; ja
- c) selostettava, miten nämä vaikutukset pyynnön esittävän osapuolen mukaan liittyvät toimenpiteeseen.

3. Vastauksen antavan puolen on harkittava pyyntöä myönteisesti ja ilmoitettava kirjallisesti pyynnön esittäneelle osapuolelle pyynnön hyväksymisestä tai hylkäämisestä kymmenen päivän kuluessa pyynnön esittämisestä. Muussa tapauksessa pyyntö katsotaan hylätyksi.

31.27

Sovittelijan valinta

1. Osapuolet pyrkivät sopimaan sovittelijan valinnasta 14 päivän kuluessa sovittelumenettelyn aloittamispäivästä.

2. Jos osapuolet eivät pääse sopimukseen sovittelijasta tämän artiklan 1 kohdassa vahvistetussa määräajassa, kumpi tahansa osapuoli voi pyytää, että pyynnön esittänyttä osapuolta edustava kauppakomitean puheenjohtaja valitsee sovittelijan arvalla 31.8 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti laaditusta puheenjohtajien alaluettelosta viiden päivän kuluessa pyynnön esittämispäivästä. Pyyntöä esittänyttä osapuolta edustava kauppakomitean puheenjohtaja voi valtuuttaa toisen henkilön valitsemaan sovittelijan arvalla.
3. Jos 31.8 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettua puheenjohtajien alaluetteloa ei ole laadittuna silloin, kun 31.26 artiklan mukainen pyyntö tehdään, sovittelija valitaan arvalla henkilöistä, joita joko toinen osapuoli tai molemmat osapuolet ovat virallisesti ehdottaneet kyseiseen alaluetteloon.
4. Sovittelija ei saa olla kummankaan osapuolen kansalainen eikä kummankaan osapuolen palveluksessa, elleivät osapuolet toisin sovi.
5. Sovittelijan on noudatettava liitettä 31-B.

Sovittelumenettelyä koskevat säännöt

1. Pyynnön esittänyt osapuoli toimittaa kymmenen päivän kuluessa sovittelijan nimittämisestä sovittelijalle ja vastauksen antavalle osapuolelle yksityiskohtaisen kirjallisen kuvauksen huolenaiheistaan, erityisesti niistä, jotka liittyvät kyseessä olevan toimenpiteen soveltamiseen ja sen mahdollisiin kielteisiin vaikutuksiin kaupan tai investointien alalla. Vastauksen antava osapuoli voi esittää tällaista kuvausta koskevat kirjalliset huomautuksensa 20 päivän kuluessa tällaisen kuvauksen toimittamispäivästä. Osapuoli voi sisällyttää kuvaukseensa tai huomautuksiinsa kaikki merkittäviksi katsomansa tiedot.
2. Sovittelija auttaa osapuolia läpinäkyvällä tavalla tekemään selkoa kyseessä olevasta toimenpiteestä ja sen mahdollisista kielteisistä vaikutuksista kauppaan tai investointeihin. Sovittelija voi erityisesti järjestää osapuolten välisiä tapaamisia, kuulla osapuolia yhdessä tai erikseen, pyytää apua alan asiantuntijoilta ja sidosryhmiltä ja kuulla niitä sekä antaa osapuolten pyytämää lisätukea. Sovittelija kuulee osapuolia ennen avun pyytämistä asiantuntijoilta ja sidosryhmiltä tai niiden kuulemista.
3. Sovittelija voi tarjota neuvoja ja ehdottaa ratkaisua osapuolten tarkasteltavaksi. Osapuolet voivat hyväksyä tai hylätä ehdotetun ratkaisun tai sopia muusta ratkaisusta. Sovittelija ei anna neuvoja tai huomautuksia siitä, onko kyseessä oleva toimenpide tämän sopimuksen mukainen.
4. Menettely toteutetaan vastauksen antavan osapuolen alueella tai yhteisestä sopimuksesta missä tahansa muualla tai millä tahansa muulla tavalla.

5. Osapuolet pyrkivät saavuttamaan yhteisesti sovitun ratkaisun 60 päivän kuluessa sovittelijan nimittämispäivästä. Ennen lopullista sopimusta osapuolet voivat harkita mahdollisia tilapäisiä ratkaisuja, erityisesti jos toimenpide koskee pilaantuvia tavaroita tai kausitavaroita tai - palveluja.

6. Sovittelija antaa kumman tahansa osapuolen pyynnöstä osapuolille tosiseikkoihin pohjautuvan raportin luonnoksen, jossa esitetään

- a) tiivistelmä kiistanalaisesta toimenpiteestä;
- b) noudatetut menettelyt; ja
- c) tapauksen mukaan mahdolliset saavutetut yhteisesti sovitut ratkaisut, mahdolliset väliaikaiset ratkaisut mukaan luettuina.

7. Sovittelija antaa siitä päivästä alkaen, jona tosiseikkoihin pohjautuvan raportin luonnos toimitetaan, osapuolille 15 päivää aikaa esittää huomautuksiaan luonnoksesta. Osapuolilta saatuja huomautuksia tarkasteltuaan sovittelija toimittaa osapuolille tosiseikkoihin perustuvan lopullisen raportin 15 päivän kuluessa osapuolten huomautusten vastaanottamisesta. Tosiseikkoihin perustuvan raportin luonnokseen tai lopulliseen tosiseikkoihin perustuvaan raporttiin ei saa sisältyä tätä sopimusta koskevia tulkintoja.

8. Sovittelumenettely päättyy

- a) osapuolten yhteisesti sopimaan ratkaisuun päivänä, jona siitä ilmoitetaan sovittelijalle;

- b) osapuolten yhteisestä sopimuksesta missä tahansa menettelyn vaiheessa päivänä, jona tällaisesta sopimuksesta ilmoitetaan sovittelijalle;
- c) sovittelijan osapuolia kuultuaan antamalla kirjallisella lausumalla siitä, että sovittelupyrkimysten jatkaminen ei enää ole hyödyllistä, päivänä, jona ilmoitus tällaisesta lausumasta annetaan osapuolille; tai
- d) osapuolen kirjallisella lausumalla, jonka tämä tekee tarkasteltuaan sovittelumenettelyssä yhteisesti hyväksyttyjä sovintoratkaisuja ja sovittelijan mahdollisesti antamia neuvoja ja ehdotuksia, päivänä, jona ilmoitus tällaisesta lausumasta annetaan sovittelijalle ja toiselle osapuolelle.

31.29

Luottamuksellisuus

Kaikki sovittelumenettelyn vaiheet, mukaan lukien mahdolliset neuvot ja ehdotetut ratkaisut, ovat luottamuksellisia, elleivät osapuolet toisin sovi. Kumpikin osapuoli voi kuitenkin ilmoittaa julkisesti, että sovittelu on käynnissä.

Suhde muihin riitojenratkaisumenettelyihin

1. Sovittelumenettelyllä ei rajoiteta tämän sopimuksen B tai C jakson tai minkään muun sopimuksen riitojenratkaisumenettelyjen mukaisia osapuolten oikeuksia ja velvollisuuksia.
2. Osapuoli ei saa muiden tämän sopimuksen tai minkään muun sopimuksen mukaisten riitojenratkaisumenettelyjen yhteydessä käyttää tai esittää todisteena eikä paneeli saa ottaa huomioon
 - a) toisen osapuolen sovittelumenettelyn aikana esittämiä kantoja tai 31.28 artiklan 2 kohdan nojalla kerättyjä tietoja;
 - b) sitä seikkaa, että toinen osapuoli on ilmoittanut olevansa valmis hyväksymään sovittelun kohteena olevaa toimenpidettä koskevan ratkaisun; tai
 - c) sovittelijan antamia neuvoja tai esittämiä ehdotuksia.
3. Elleivät osapuolet toisin sovi, sovittelija ei saa toimia tämän sopimuksen tai minkään muun sopimuksen riitojenratkaisumenettelyssä paneelin jäsenenä samassa asiassa, jossa hän on ollut sovittelijana.

E JAKSO

YHTEISET MÄÄRÄYKSET

31.31

Tietopyyntö

1. Ennen kuin 31.4 tai 31.26 artiklan mukainen neuvottelu- tai sovittelupyyntö esitetään, osapuoli voi pyytää toiselta osapuolelta tietoja toimenpiteestä, jonka väitetään vaikuttavan haitallisesti osapuolten väliseen kauppaan tai sijoituksiin. Osapuolen, jolle pyyntö on esitetty, on toimitettava 20 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä kirjallinen vastaus, jossa se esittää pyydettyjä tietoja koskevat huomautuksensa.
2. Jos osapuoli, jolle pyyntö on esitetty, katsoo, että se ei pysty antamaan vastausta 20 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä, sen on viipymättä ilmoitettava asiasta toiselle osapuolelle, ilmoitettava syyt viivästykseen ja esitettävä arvio lyhimmästä määräajasta, jonka kuluessa se pystyy toimittamaan vastauksensa.
3. Osapuolen odotetaan yleensä pyytävän tietoja tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti ennen 31.4 tai 31.26 artiklan mukaisen neuvottelu- tai sovittelupyynnön esittämistä.

31.32

Yhteisesti sovittu ratkaisu

1. Osapuolet voivat milloin tahansa päästä yhteisesti sovittuun ratkaisuun jossakin 31.2 artiklassa tarkoitetussa riidassa.
2. Jos yhteisesti sovittuun ratkaisuun päästään paneelimenettelyn tai sovittelumenettelyn aikana, osapuolet ilmoittavat ratkaisusta yhdessä tapauksen mukaan paneelin puheenjohtajalle tai sovittelijalle. Tällaisen ilmoituksen jälkeen paneeli- tai sovittelumenettely päätetään.
3. Kumpikin osapuoli toteuttaa tarvittavat toimenpiteet yhteisesti sovitun ratkaisun panemiseksi täytäntöön tapauksen mukaan välittömästi tai sovitussa määräajassa.
4. Täytäntöönpaneva osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle kirjallisesti viimeistään sovitun määräajan umpeutuessa kaikista toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut yhteisesti sovitun ratkaisun täytäntöönpanemiseksi.

31.33

Määräajat

1. Kaikki tässä luvussa vahvistetut määräajat lasketaan sitä toimea seuraavasta päivästä, johon ne viittaavat.

2. Osapuolet voivat yhteisestä sopimuksesta muuttaa mitä tahansa tässä luvussa tarkoitettua määräaikaa.

3. C jakson mukaisesti paneeli voi milloin tahansa ehdottaa osapuolille tässä luvussa tarkoitettujen määräaikojen muuttamista, ja sen on perusteltava ehdotuksensa.

31.34

Kulut

1. Kumpikin osapuoli vastaa itse paneeli- tai sovittelumenettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksistaan.

2. Osapuolet jakavat yhdessä ja tasapuolisesti järjestelyistä aiheutuvat kustannukset, mukaan lukien paneelin jäsenten ja sovittelijan palkkio ja kulukorvaukset. Paneelin jäsenten palkkiot määritetään liitteen 31-A mukaisesti. Liitteessä 31-A vahvistettuja paneelin jäsenten palkkioita koskevia sääntöjä sovelletaan soveltuvien osin sovittelijoihin.

31.35

Liitteiden muuttaminen

Kauppaneuvosto voi tehdä päätöksen liitteiden 31-A ja 31-B muuttamisesta 33.1 artiklan 6 kohdan mukaisesti.

32 LUKU

POIKKEUKSET

32.1 ARTIKLA

Yleiset poikkeukset

1. Tämän sopimuksen 2, 4, 8, 10¹, 19 ja 22 luvun soveltamiseksi GATT 1994 -sopimuksen XX artikla, mukaan lukien sen huomautukset ja lisämääräykset, liitetään soveltuvin osin tähän sopimukseen ja otetaan sen osaksi.
2. Sillä edellytyksellä, että toimenpiteitä ei sovelleta tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään eri maiden välillä samanlaisten olosuhteiden vallitessa taikka investointien vapauttamisen tai palvelukaupan peiteltyyn rajoittamiseen, tämän sopimuksen 8, 10², 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20³ tai 22 luvun määräysten ei saa tulkita estävän kumpaakaan osapuolta ottamasta käyttöön tai soveltamasta toimenpiteitä, jotka
 - a) ovat tarpeen yleisen turvallisuuden ja julkisen moraalin suojelemiseksi tai yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi⁴;

¹ Tätä määräystä ei sovelleta 10.7 artiklaan.

² Tätä määräystä ei sovelleta 10.7 artiklaan.

³ Selkeyden vuoksi todetaan, että minkään tässä artikkelissa ei saa tulkita rajoittavan liitteessä 20 vahvistettuja oikeuksia.

⁴ Tässä alakohdassa vahvistettuja poikkeuksia voidaan käyttää ainoastaan, kun johonkin yhteiskunnallisesti perustavanlaatuihin etuun kohdistuu aito ja riittävän vakava uhka.

- b) ovat tarpeen ihmisten, eläinten tai kasvien elämän tai terveyden suojelemiseksi;
 - c) ovat tarpeen sellaisten säädösten tai määräysten noudattamisen turvaamiseksi, jotka eivät ole ristiriidassa tämän sopimuksen kanssa, kuten säädökset ja määräykset, jotka liittyvät
 - i) harhaanjohtavien ja vilpillisten toimintatapojen ehkäisemiseen tai sopimusten noudattamatta jättämisen seurauksista huolehtimiseen;
 - ii) yksityisyyden suojaamiseen henkilötietojen käsittelyssä ja levittämisessä sekä henkilöä koskevien tiedostojen ja tilitietojen luottamuksellisuuden turvaamiseen; tai
 - iii) turvallisuuteen.
3. Selkeyden vuoksi todetaan, että osapuolet ymmärtävät, että siltä osin kuin kyseiset toimenpiteet ovat ristiriidassa tämän artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen tämän sopimuksen lukujen määräysten kanssa
- a) GATT 1994 - sopimuksen XX artiklan b alakohtaan ja tämän artiklan 2 kohdan b alakohtaan sisältyvät ympäristötoimenpiteet, jotka ovat tarpeen ihmisten, eläinten tai kasvien elämän tai terveyden suojelemiseksi;
 - b) GATT 1994 -sopimuksen XX artiklan g alakohtaa sovelletaan toimenpiteisiin, jotka koskevat elollisten ja elottomien uusiutumattomien luonnonvarojen säilyttämistä; ja

- c) monenvälisten ympäristösopimusten täytäntöönpanemiseksi toteutetut toimenpiteet voivat kuulua GATT 1994 -sopimuksen XX artiklan b tai g alakohdan tai tämän artiklan 2 kohdan b alakohdan soveltamisalaan.

4. Ennen kuin osapuoli soveltaa GATT 1994 - sopimuksen XX artiklan i ja j alakohdan mukaista toimenpidettä, kyseinen osapuoli antaa toiselle osapuolelle kaikki tarvittavat tiedot kummankin osapuolen kannalta hyväksyttävän ratkaisun löytämiseksi. Jos hyväksyttävään ratkaisuun ei päästä 30 päivän kuluessa asiaa koskevien tietojen toimittamisesta, toimenpiteiden käyttöönottoa suunnitteleva osapuoli voi toteuttaa suunnittelemansa toimenpiteet. Kun välitöntä toimintaa edellyttävät poikkeukselliset ja kriittiset olosuhteet estävät ennakkoon tapahtuvan tietojen toimittamisen tai tarkastelun, toimenpiteiden käyttöönottoa suunnitteleva osapuoli voi välittömästi soveltaa tilanteen vaatimia varotoimenpiteitä. Kyseinen osapuoli ilmoittaa välittömästi toiselle osapuolelle tällaisten toimenpiteiden soveltamisesta.

32.2 ARTIKLA

Turvallisuuteen perustuvat poikkeukset

- 1. Minkään tämän sopimuksen määräyksen ei voida tulkita
 - a) velvoittavan osapuolta luovuttamaan tai antamaan käyttöön tietoja, joiden ilmaisemisen se katsoo olevan vastoin keskeisiä turvallisuusetujaan; tai

- b) estävän osapuolta toteuttamasta toimenpiteitä, joita se pitää välttämättöminä keskeisten turvallisuusetujensa suojelemiseksi ja jotka
 - i) liittyvät aseiden, ammusten tai muiden sotatarvikkeiden tuotantoon tai kauppaan tai muiden tavaroiden ja materiaalien, palveluiden ja teknologian kauppaan ja niitä koskeviin liiketoimiin, joita toteutetaan suoraan tai välillisesti puolustuslaitosten tarpeita varten;
 - ii) liittyvät fissioituvaan ja fuusioituvaan ydinmateriaaliin tai materiaaleihin, joista edellä mainitut on johdettu; tai
 - iii) toteutetaan sodan tai muun kansainvälisissä suhteissa ilmenevän hätätilanteen aikana; tai
 - c) estävän osapuolta toteuttamasta toimia täyttääkseen Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan mukaiset velvollisuutensa kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.
2. Osapuoli ilmoittaa kauppakomitealle mahdollisimman kattavasti kaikista 1 kohdan b ja c alakohdan nojalla toteuttamistaan toimista ja niiden lopettamisesta.

32.3 ARTIKLA

Verotus

1. Tässä artiklassa tarkoitetaan
 - a) 'kotipaikalla' verotuksellista kotipaikkaa;
 - b) 'verosopimuksella' sopimusta kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi tai muuta kokonaan tai pääosin verotukseen liittyvää kansainvälistä sopimusta tai järjestelyä, jonka sopimuspuoli jokin unionin jäsenvaltio, unioni tai Chile on; ja
 - c) 'verotustoimenpiteellä' toimenpidettä, jolla sovelletaan Euroopan unionin, jonkin jäsenvaltion tai Chilen verolainsäädäntöä.
2. Tätä sopimusta sovelletaan verotustoimenpiteisiin ainoastaan siltä osin kuin niiden soveltaminen on tarpeen tämän sopimuksen määräysten täytäntöönpanemiseksi.
3. Tämän sopimuksen määräykset eivät vaikuta mistään verosopimuksesta joko Euroopan unionille tai sen jäsenvaltioille taikka Chilelle johtuviin oikeuksiin ja velvoitteisiin. Jos tämä sopimus ja jokin verosopimus ovat keskenään ristiriidassa, sovelletaan siltä osin verosopimusta. Mitä tulee Euroopan unionin tai sen jäsenvaltioiden ja Chilen väliseen verosopimukseen, tämän sopimuksen ja kyseisen verosopimuksen mukaiset toimivaltaiset Euroopan unionin tai sen jäsenvaltioiden sekä Chilen toimivaltaiset viranomaiset määrittävät yhdessä, onko tämän sopimuksen ja kyseisen verosopimuksen välillä ristiriita.

4. Tämän sopimuksen mukaista suosituimmuuskohtelua koskevaa velvollisuutta ei sovelleta Euroopan unionin, sen jäsenvaltioiden tai Chilen jonkin verosopimuksen mukaisesti myöntämään etuun.

5. Edellyttäen, että tällaisia toimenpiteitä ei sovelleta tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään eri maiden välillä samankaltaisten olosuhteiden vallitessa tai kaupan ja investointien peiteltyyn rajoittamiseen, tämän sopimuksen määräysten ei pidä tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön, pitämästä voimassa tai panemasta täytäntöön toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on turvata välittömien verojen tasapuolinen tai tehokas määrittäminen tai kantaminen ja

- a) tehdä ero eri tilanteessa olevien veronmaksajien välillä erityisesti näiden kotipaikan osalta tai sen paikan osalta, minne ne ovat investoineet pääomansa; tai
- b) estää verosopimuksen tai kyseisen osapuolen verolainsäädännön mukaisten verojen välttäminen tai kiertäminen.

32.4 ARTIKLA

Tietojen julkistaminen

1. Tämän sopimuksen määräysten ei pidä tulkita velvoittavan osapuolta asettamaan saataville luottamuksellisia tietoja, joiden paljastaminen haittaisi lainvalvontaa tai olisi muutoin yleisen edun vastaista tai joka vaarantaisi yksittäisen julkisen tai yksityisen yrityksen oikeutetut kaupalliset edut, paitsi jos paneeli pyytää luottamuksellisia tietoja 31 luvun mukaisessa riitojenratkaisumenettelyssä. Tällöin paneelin on varmistettava, että luottamuksellisuus on täysin suojattu.
2. Kun osapuoli toimittaa tämän luvun nojalla kauppaneuvostolle, kauppakomitealle, alakomiteoille tai muille tämän sopimuksen nojalla perustetuille elimille omassa lainsäädännössään luottamuksellisesti luokiteltuja tietoja, toinen osapuoli käsittelee tällaisia tietoja luottamuksellisina, ellei tiedot toimittanut osapuoli muuta hyväksy.

32.5 ARTIKLA

WTO-poikkeusluvut

Jos jokin tämän sopimuksen mukainen velvollisuus vastaa olennaisilta osin WTO:n perustamissopimuksen mukaista velvollisuutta, WTO:n perustamissopimuksen IX artiklan nojalla hyväksytyn poikkeusluvan mukaisesti toteutettujen toimenpiteiden katsotaan olevan tämän sopimuksen olennaisilta osin vastaavan velvollisuuden mukaisia.

33 LUKU

HALLINNOLLISET JA LOPPUMÄÄRÄYKSET

A JAKSO

INSTITUTIONAALISET MÄÄRÄYKSET

33.1 ARTIKLA

Kauppakomitea

1. Osapuolet perustavat kauppaneuvoston. Kauppaneuvosto seuraa tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamista ja valvoo sen täytäntöönpanoa. Se tarkastelee kaikkia tähän sopimukseen liittyviä kysymyksiä.
2. Kauppaneuvosto kokoontuu vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta ja sen jälkeen joka toinen vuosi, elleivät osapuolet toisin sovi. Kauppaneuvoston kokoukset järjestetään lähikokouksina tai millä tahansa teknisellä keinolla sen työjärjestyksen mukaisesti. Lähikokoukset pidetään vuorotellen Brysselissä ja Santiagossa. Tämän sopimuksen koordinaattorit laativat kauppaneuvoston kokouksen asialistan 33.3 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

3. Kauppaneuvosto koostuu osapuolten edustajista, jotka vastaavat kauppaan ja sijoitukseen liittyvistä asioista. Kauppaneuvoston puheenjohtajina toimivat yhdessä yksi kummankin osapuolen edustaja.
4. Kauppaneuvostolla on valtuudet tehdä päätöksiä tässä sopimuksessa määrätyissä tapauksissa ja antaa suosituksia työjärjestyksensä mukaisesti. Kauppaneuvosto tekee päätöksensä ja antaa suosituksensa yhteisestä sopimuksesta. Päätökset ovat osapuolia sitovia, ja osapuolten on toteutettava näiden päätösten täytäntöön panemiseksi tarvittavat toimenpiteet¹. Suositukset eivät ole sitovia.
5. Kauppaneuvosto vahvistaa oman työjärjestyksensä ja kauppakomitean työjärjestyksen ensimmäisessä kokouksessaan.
6. Kauppaneuvosto voi
- a) tehdä päätöksiä, joilla muutetaan
- i) lisäyksissä 2-1 ja 2-2 olevia tulliluetteloita tullien poistamisen nopeuttamiseksi;
- ii) 3 lukua ja liitteitä 3-A–3-E;

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että Chile panee kaikki kauppaneuvoston päätökset täytäntöön *acuerdos de ejecución* -välineillä (täytäntöönpanosopimuksilla) Chilen lainsäädännön mukaisesti.

- iii) liitteitä 6-F ja 6-G sekä lisäystä 6-E-1;
- iv) liitteitä 9-A, 9-D ja 9-E sekä liitteen 9-B 1 kohtaa;
- v) liitettä 14-B;
- vi) liitettä 22;
- vii) 24.2 artiklan 1 kohdassa olevaa 'tuen' määritelmää siltä osin kuin se liittyy palveluja tarjoaviin yrityksiin, jotta voidaan ottaa huomioon WTO:ssa tai siihen liittyvillä monenvälisillä foorumeilla asiasta käytävien tulevien neuvottelujen tulokset;
- viii) liitettä 25-A, siltä osin kuin on kyse viittauksista osapuolissa sovellettavaan lainsäädäntöön;
- ix) liitettä 25-B vastustamismenettelyllä sisällytettävien perusteiden osalta;
- x) liitettä 25-C maantieteellisten merkintöjen osalta;
- xi) liitteitä 31-A ja 31-B; ja
- xii) kaikkia muita määräyksiä, liitteitä, lisäyksiä tai pöytäkirjoja, joiden muuttamisesta määrätään tässä sopimuksessa;

- b) tehdä tämän sopimuksen määräysten tulkintaa koskevia päätöksiä, jotka sitovat osapuolia ja kaikkia tällä sopimuksella perustettuja elimiä sekä 26 ja 31 luvussa tarkoitettuja paneeleja;
- c) siirtää mitä tahansa tehtäviään kauppakomitealle, mukaan lukien valtuudet tehdä sitovia päätöksiä ja antaa suosituksia.
- d) perustaa alakomiteoita ja muita elimiä 33.4 artiklan 2 kohdan mukaisesti; ja
- e) vahvistaa alakomiteoiden ja muiden elinten työjärjestyksen 33.4 artiklan 7 kohdan mukaisesti, jos se katsoo sen aiheelliseksi.

33.2 ARTIKLA

Kauppakomitea

1. Osapuolet perustavat kauppakomitean. Kauppakomitea avustaa kauppaneuvostoa sen tehtävien hoitamisessa.
2. Kauppakomitea vastaa tämän sopimuksen yleisestä täytäntöönpanosta. Se, että asiaa käsitellään kauppakomiteassa, ei estä asian käsittelyä myös kauppaneuvostossa.

3. Kauppakomitea kokoontuu vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta ja sen jälkeen vuosittain, elleivät osapuolet toisin sovi. Kauppakomitean kokoukset järjestetään lähikokouksina tai millä tahansa teknisellä keinolla sen työjärjestyksen mukaisesti. Lähikokoukset pidetään vuorotellen Brysselissä ja Santiagossa. Tämän sopimuksen koordinaattorit laativat kauppaneuvoston kokouksen asialistan 33.3 artiklan 2 kohdan mukaisesti.
4. Kauppakomitea koostuu osapuolten edustajista, jotka vastaavat kauppaan ja sijoituksiin liittyvistä asioista. Kauppakomitean puheenjohtajina toimivat yhdessä yksi kummankin osapuolen edustaja.
5. Kauppakomitealla on valtuudet tehdä päätöksiä tässä sopimuksessa määrätyissä tapauksissa tai kun kauppaneuvosto on siirtänyt sille päätäntävällän 33.1 artiklan 6 kohdan c alakohdan mukaisesti. Kauppakomitealla on myös valtuudet antaa suosituksia, muun muassa silloin, kun kyseinen valta on siirretty sille 33.1 artiklan 6 kohdan c alakohdan mukaisesti. Kauppakomitea tekee päätöksensä ja antaa suosituksensa yhteisestä sopimuksesta työjärjestyksensä mukaisesti. Käyttäessään siirrettyjä valtuuksia kauppakomitea tekee päätöksensä ja antaa suosituksensa kauppaneuvoston työjärjestyksen mukaisesti. Päätökset ovat osapuolia sitovia, ja osapuolten on toteutettava näiden päätösten täytäntöön panemiseksi tarvittavat toimenpiteet¹. Suositukset eivät ole sitovia.

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että Chile panee kaikki kauppakomitean päätökset täytäntöön *acuerdos de ejecución* -välineillä (täytäntöönpanosopimuksilla) Chilen lainsäädännön mukaisesti.

6. Kauppakomitea

- a) on vastuussa tämän sopimuksen asianmukaisesta täytäntöönpanosta; tältä osin, ja rajoittamatta 31 luvussa vahvistettuja oikeuksia, osapuoli voi saattaa minkä tahansa tämän sopimuksen soveltamiseen tai tulkintaan liittyvän kysymyksen kauppakomitean käsiteltäväksi;
- b) valvoo tämän sopimuksen kehittämistä tarpeen mukaan edelleen ja arvioi sen soveltamisen tuloksia;
- c) selvittää sopivia tapoja ehkäistä ja ratkaista ongelmia, joita saattaa ilmetä tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla;
- d) valvoo kaikkien 33.4 artiklan nojalla perustettujen alakomiteoiden työtä. ja
- e) tarkastelee tämän sopimuksen mahdollista vaikutusta Euroopan unionin uuteen jäsenvaltioon.

7. Kauppakomitea voi

- a) perustaa alakomiteoita ja muita elimiä 33.4 artiklan 2 kohdan mukaisesti;
- b) tehdä päätöksiä tämän sopimuksen muuttamisesta 33.1 artiklan 6 kohdan c alakohdan mukaisesti ja antaa 33.1 artiklan 6 kohdan b alakohdassa tarkoitettuja tulkintoja kauppaneuvoston kokouksissa, kun kauppaneuvosto ei voi kokoontua tai kuten tässä sopimuksessa muuten määrätään; ja

- c) vahvistaa alakomiteoiden ja muiden elinten työjärjestyksen 33.4 artiklan 7 kohdan mukaisesti, jos se katsoo sen aiheelliseksi.

33.3 ARTIKLA

Koordinaattorit

1. Kumpikin osapuoli nimeää sopimuksen koordinaattorin 60 päivän kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta ja ilmoittaa toiselle osapuolelle koordinaattorin yhteystiedot.
2. Koordinaattorit laativat yhdessä asialistan ja tekevät kaikki muut tarvittavat kauppaneuvoston, kauppakomitean sekä 33.4 artiklan mukaisesti perustettujen alakomiteoiden ja muiden elinten kokousten valmistelut. Koordinaattorit toteuttavat tarvittaessa kauppaneuvoston ja kauppakomitean päätösten seurantatoimia.

33.4 ARTIKLA

Alakomiteat ja muut elimet

1. Osapuolet perustavat seuraavat alakomiteat:
 - a) tulliasioden, kaupan helpottamisen ja alkuperäsääntöjen alakomitea

- b) rahoituspalvelujen alakomitea
- c) teollis- ja tekijänoikeuksien alakomitea
- d) julkisten hankintojen alakomitea
- e) terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevä alakomitea
- f) palveluita ja sijoituksia käsittelevä alakomitea
- g) kestäviä elintarvikejärjestelmiä käsittelevä alakomitea
- h) kaupan teknisten esteiden alakomitea
- i) tavarakaupan alakomitea ja
- j) kauppaa ja kestäväää kehitystä käsittelevä alakomitea

2. Kauppaneuvosto tai kauppakomitea voi tehdä päätöksen uuden alakomitean tai muun elimen perustamisesta. Kauppaneuvosto tai kauppakomitea voi antaa alakomitealle tai muulle tämän kohdan nojalla perustetulle elimelle oman toimivaltansa mukaisia tehtäviä, jotta alakomitea tai muu elin voi avustaa sen tehtävien suorittamisessa ja käsitellä erityistehtäviä tai -aiheita.

Kauppaneuvosto tai kauppakomitea voi muuttaa mille tahansa tämän kohdan nojalla perustetulle alakomitealle tai elimelle annettuja tehtäviä tai lakkauttaa tällaisen alakomitean tai elimen.

3. Alakomiteat ja muut elimet koostuvat osapuolten edustajista, ja niiden puheenjohtajina toimivat kummankin osapuolen edustajat yhdessä.
4. Ellei tässä sopimuksessa toisin määrätä tai osapuolet toisin sovi, alakomiteat kokoontuvat vuoden kuluessa perustamisestaan ja sen jälkeen jommankumman osapuolen taikka kauppaneuvoston tai kauppakomitean pyynnöstä asianmukaisella tasolla. Alakomiteat voivat myös kokoontua omasta aloitteestaan, ellei niiden työjärjestyksestä muuta johdu. Alakomiteoiden kokoukset järjestetään lähikokouksina tai millä tahansa teknisellä keinolla sen työjärjestyksen mukaisesti. Lähikokoukset pidetään vuorotellen Brysselissä ja Santiagossa. Tämän sopimuksen koordinaattorit laativat alakomiteoiden ja muiden elinten kokouksen asialistan 33.3 artiklan 2 kohdan mukaisesti.
5. Ellei tässä sopimuksessa toisin määrätä, alakomiteat ja muut elimet raportoivat toiminnastaan kauppakomitealle säännöllisesti ja kauppakomitean pyynnöstä.
6. Se, että asiaa käsitellään jossakin alakomiteassa, ei estä asian käsittelyä myös kauppaneuvostossa tai kauppakomiteassa.
7. Kauppaneuvosto tai kauppakomitea voi vahvistaa alakomiteoiden ja muiden elinten työjärjestyksen, jos se katsoo sen aiheelliseksi. Jos kauppaneuvosto tai kauppakomitea ei vahvista tällaista työjärjestystä, sovelletaan kauppakomitean työjärjestystä soveltuvin osin.

8. Alakomiteat ja muut elimet voivat antaa suosituksia oman työjärjestyksensä mukaisesti. Alakomiteat ja muut elimet antavat suosituksia yhteisestä sopimuksesta. Alakomiteoiden ja muiden elinten suositukset eivät ole sitovia.

33.5 ARTIKLA

Kansalaisyhteiskunnan osallistuminen

Kumpikin osapuoli edistää kansalaisyhteiskunnan osallistumista tämän sopimuksen täytäntöönpanoon erityisesti vuorovaikutuksella 33.6 artiklassa tarkoitetun osapuolen sisäisen neuvoa-antavan ryhmän ja 33.7 artiklassa tarkoitetun kansalaisyhteiskuntafoorumin kanssa.

33.6 ARTIKLA

Sisäiset neuvoa-antavat ryhmät

1. Kumpikin osapuoli perustaa tai nimeää sisäisen neuvoa-antavan ryhmän kahden vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä. Kussakin sisäisessä neuvoa-antavassa ryhmässä on tasapuolisesti edustettuina riippumattomia kansalaisyhteiskunnan organisaatioita, myös kansalaisjärjestöjä, ammattiliittoja sekä yritys- ja työnantajajärjestöjä. Tätä varten kumpikin osapuoli vahvistaa omat nimityssääntönsä voidakseen määrittää oman sisäisen neuvoa-antavan ryhmänsä kokoonpanon ja siten tarjota eri alojen toimijoille osallistumismahdollisuuden. Kunkin sisäisen neuvoa-antavan ryhmän jäsenet vaihdetaan säännöllisin väliajoin tämän kohdan mukaisesti vahvistettujen nimityssääntöjen mukaisesti.
2. Kumpikin osapuoli kokoontuu vähintään kerran vuodessa oman sisäisen neuvoa-antavan ryhmänsä kanssa keskustelemaan tämän sopimuksen täytäntöönpanosta. Kumpikin osapuoli voi tarkastella oman sisäisen neuvoa-antavan ryhmänsä esittämiä näkemyksiä tai suosituksia.
3. Lisätäkseen yleistä tietoisuutta omasta sisäisestä neuvoa-antavasta ryhmästään kumpikin osapuoli julkaisee luettelon omaan sisäiseen neuvoa-antavaan ryhmäänsä osallistuvista organisaatioista sekä ryhmän yhteystiedot.
4. Osapuolet edistävät kansallisten sisäisten neuvoa-antavien ryhmien välistä vuorovaikutusta asianmukaisin keinoin.

33.7 ARTIKLA

Kansalaisyhteiskuntafoorumi

1. Osapuolet edistävät kansalaisyhteiskuntafoorumin säännöllistä järjestämistä tämän sopimuksen täytäntöönpanoa koskevan vuoropuhelun käymiseksi.
2. Osapuolet kutsuvat kansalaisyhteiskuntafoorumin kokoukset koolle yhteisestä sopimuksesta. Kutsuessaan koolle kansalaisyhteiskuntafoorumin kokouksen kumpikin osapuoli kutsuu koolle alueelleen sijoittautuneet riippumattomat kansalaisyhteiskunnan organisaatiot, mukaan lukien 33.6 artiklassa tarkoitetun oman sisäisen neuvon-antavan ryhmänsä jäsenet. Kumpikin osapuoli edistää tasapuolista edustusta, mikä mahdollistaa kansalaisjärjestöjen, ammattiliittojen sekä yritys- ja työnantajajärjestöjen osallistumisen. Kukin organisaatio on vastuussa kustannuksista, jotka johtuvat sen osallistumisesta kansalaisyhteiskuntafoorumiin.
3. Kauppaneuvostoon tai kauppakomiteaan osallistuvat osapuolten edustajat osallistuvat tarvittaessa kansalaisyhteiskuntafoorumin kokouksiin. Osapuolet julkaisevat yhdessä tai erikseen kaikki kansalaisyhteiskuntafoorumeissa annetut viralliset lausunnot.

B JAKSO

LOPPUMÄÄRÄYKSET

33.8 ARTIKLA

Alueellinen soveltamisala

1. Tätä sopimusta sovelletaan
 - a) Euroopan unionin osalta alueisiin, joihin sovelletaan Euroopan unionista tehtyä sopimusta ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta niissä määrätyin edellytyksin; ja
 - b) Chilen osalta sen suvereniteettiin kuuluvaan maa- ja merialueeseen ja ilmatilaan sekä talousvyöhykkeeseen ja mannerjalustaan, joilla se käyttää täysivaltaisia oikeuksia ja lainkäyttövaltaa kansainvälisen oikeuden¹ ja Chilen lainsäädännön mukaisesti².

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että kansainväliseen oikeuteen sisältyy erityisesti Montego Bayssa 10 päivänä joulukuuta 1982 tehty Yhdistyneiden kansakuntien merioikeusyleissopimus.

² Selkeyden vuoksi todetaan, että jos Chilen lainsäädäntö on ristiriidassa kansainvälisen oikeuden kanssa, sovelletaan kansainvälistä oikeutta.

Tämän sopimuksen viittaukset 'alueeseen' on tulkittava tämän kohdan mukaisesti, ellei tässä sopimuksessa nimenomaisesti toisin määrätä.

2. Mitä tulee määräyksiin, jotka koskevat tavaroiden tullikohtelua, mukaan lukien alkuperäsäännöt ja tällaisen kohtelun tilapäinen keskeyttäminen, tätä sopimusta sovelletaan myös niihin Euroopan unionin tullialueen alueisiin, jotka määritellään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 952/2013¹ 4 artiklassa ja jotka eivät kuulu tämän artiklan 1 kohdan a alakohdan soveltamisalaan.

33.9 ARTIKLA

Muutokset

1. Sopimuspuolet voivat kirjallisesti sopia tämän sopimuksen muuttamisesta. Muutokset tulevat voimaan soveltuvien osien 33.10 artiklan mukaisesti.

2. Sen estämättä, mitä tämän artiklan 1 kohdassa määrätään, kauppaneuvosto voi tehdä päätöksiä, joilla muutetaan tätä sopimusta kuten 33.1 artiklassa ja 33.13 artiklan 4 kohdassa määrätään.

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 952/2013, annettu 9 päivänä lokakuuta 2013, unionin tullikoodeksista (EUVL L 269, 10.10.2013, s. 1).

33.10 ARTIKLA

Voimaantulo

1. Tämä sopimus tulee voimaan sitä päivää seuraavan kolmannen kuukauden ensimmäisenä päivänä, johon mennessä osapuolet ovat viimeksi ilmoittaneet toisilleen tämän sopimuksen voimaansaattamisen edellyttämien sisäisten menettelyjensä päätökseen saattamisesta.
2. Edellä olevan 1 kohdan mukaisesti tehdyt ilmoitukset lähetetään Euroopan unionin osalta Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristöön ja Chilen osalta ulkoministeriöön.

33.11 ARTIKLA

Muut sopimukset

1. Assosiaatiosopimuksen IV osan, mukaan lukien sen institutionaalisessa kehyksessä mahdollisesti tehdyt päätökset, voimassaolo lakkaa tämän sopimuksen tullessa voimaan.
2. Tällä sopimuksella korvataan assosiaatiosopimuksen IV osa, mukaan lukien sen institutionaalisessa kehyksessä mahdollisesti tehdyt päätökset. Kaikissa muissa osapuolten välisissä sopimuksissa ja yhteisymmärryspöytäkirjoissa olevia viittauksia edellä mainittuun sopimukseen, mukaan lukien sen institutionaalisessa kehyksessä tehdyt päätökset, pidetään viittauksina tähän sopimukseen.

3. Tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien voimassa olevien sopimusten voimassaolo lakkaa tämän sopimuksen tullessa voimaan.

4. Assosiaatiosopimuksen liitteessä V oleva viinikauppaa koskeva sopimus, jäljempänä 'viinisopimus', ja assosiaatiosopimuksen liitteessä VI oleva väkevien alkoholijuomien ja maustettujen juomien kauppaa koskeva sopimus, jäljempänä 'alkoholijuomia koskeva sopimus',¹ kaikkine lisäyksineen sisällytetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä soveltuvien osin seuraavasti:

- (a) viinisopimuksen ja alkoholijuomia koskevan sopimuksen viittauksia assosiaatiosopimuksen IV osan mukaiseen riitojenratkaisuun sekä assosiaatiosopimuksen liitteessä XVI tarkoitettuihin menettelysääntöihin pidetään viittauksina tämän sopimuksen 31 luvussa vahvistettuun riitojenratkaisuun, ja tämän sopimuksen liitteessä 31-B vahvistettuihin menettelysääntöihin;
- (b) viinisopimuksen ja alkoholijuomia koskevan sopimuksen viittauksia yhteisöön pidetään viittauksina Euroopan unioniin;
- (c) viinisopimuksessa ja alkoholijuomia koskevassa sopimuksessa olevia viittauksia assosiaatiosopimuksella perustettuun assosiaatiokomiteaan pidetään viittauksina tämän sopimuksen 33.2 artiklalla perustettuun kauppakomiteaan;
- (d) viinisopimuksessa ja alkoholijuomia koskevassa sopimuksessa olevia viittauksia assosiaatiosopimuksen liitteeseen IV pidetään viittauksina tämän sopimuksen 6 lukuun;
- (e) selkeyden vuoksi todetaan, että viinisopimuksen 30 artiklalla perustettu sekakomitea ja alkoholijuomia koskevan sopimuksen 17 artiklalla perustettu sekakomitea pysyvät toiminnassa ja hoitavat edelleen viinisopimuksen 29 artiklassa ja alkoholijuomia koskevan sopimuksen 16 artiklassa niille osoitettuja tehtäviä; ja

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että viinisopimuksen ja alkoholijuomia koskevan sopimuksen allekirjoituspäivä ja voimaantulopäivä ovat samat kuin assosiaatiosopimuksen allekirjoituspäivä ja voimaantulopäivä.

(f) selkeyden vuoksi todetaan, että tämän sopimuksen 1.5 artiklan 2 kohtaa sovelletaan viinisopimukseen ja alkoholijuomia koskevaan sopimukseen.

5. Kaikki viinisopimusta tai alkoholijuomia koskevan sopimuksen institutionaalisissa puitteissa tehdyt päätökset, jotka ovat voimassa tämän sopimuksen tullessa voimaan, katsotaan tämän sopimuksen 33.2 artiklan nojalla perustetun kauppakomitean hyväksymiksi.

6. Osapuolet voivat muuttaa viinisopimuksen ja alkoholijuomia koskevan sopimuksen lisäyksiä kirjeenvaihdolla.¹

¹ Selkeyden vuoksi todetaan, että Chile panee täytäntöön viinisopimukseen ja alkoholijuomia koskevaan sopimukseen tehdyt muutokset, sellaisina kuin ne on sisällytetty tähän sopimukseen, *acuerdos de ejecución* -välineillä (täytäntöönpanosopimukset) Chilen lainsäädännön mukaisesti.

33.12 ARTIKLA

Liitteet, lisäykset, pöytäkirjat, huomautukset ja alaviitteet

Tämän sopimuksen liitteet, lisäykset, pöytäkirjat ja alaviitteet ovat sen erottamattomia osia.

33.13 ARTIKLA

Myöhemmät liittymiset Euroopan unioniin

1. Euroopan unioni ilmoittaa Chilelle kaikista kolmannen maan esittämistä pyynnöistä liittyä Euroopan unioniin.
2. Euroopan unioni ilmoittaa Chilelle uuden jäsenvaltion Euroopan unioniin liittymistä koskevan sopimuksen, jäljempänä 'liittymissopimus', allekirjoituspäivän ja voimaantulopäivän.
3. Uuden jäsenvaltion osalta tätä sopimusta sovelletaan siitä päivästä, jona kyseinen uusi jäsenvaltio liittyy Euroopan unioniin.

4. Tämän artiklan 3 kohdan täytäntöönpanon helpottamiseksi kauppakomitea tarkastelee 33.2 artiklan 6 kohdan e alakohdan mukaisesti liittymissopimuksen allekirjoituspäivästä alkaen uuden jäsenvaltion Euroopan unioniin liittymisen mahdollisia vaikutuksia tähän sopimukseen.

Kauppaneuvosto tekee päätöksen tämän sopimuksen liitteisiin mahdollisesti tehtävistä muutoksista ja muista tarvittavista mukautuksista, siirtymätoimenpiteet mukaan luettuina. Kauppaneuvoston tämän kohdan nojalla tekemät päätökset tulevat voimaan päivänä, jona uusi jäsenvaltio liittyy Euroopan unioniin.

33.14 ARTIKLA

Yksityiset oikeudet

1. Minkään tässä sopimuksessa ei pidä tulkita suoraan luovan oikeuksia tai määräävän velvollisuuksia millekään henkilöille, paitsi osapuolten välille luotavia oikeuksia ja velvollisuuksia kansainvälisen julkisoikeuden mukaisesti, eikä sallivan sitä, että tähän sopimuksen vedotaan suoraan osapuolten oikeusjärjestelmissä.

2. Osapuoli ei omassa lainsäädännössään säädä kanneoikeudesta toista osapuolta vastaan sillä perusteella, että toisen osapuolen toimenpide ei ole yhdenmukainen tämän sopimuksen kanssa.

33.15 ARTIKLA

Kesto

Tämä sopimus on voimassa laajennetun puitesopimuksen voimaantulopäivään asti.

33.16 ARTIKLA

Sopimuksen irtisanominen

Sen estämättä, mitä 33.15 artiklassa määrätään, osapuoli voi ilmoittaa toiselle osapuolelle aikomuksestaan irtisanoa tämä sopimus. Tällainen ilmoitus lähetetään Euroopan unionin osalta Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristöön ja Chilen osalta ulkoministeriöön. Irtisanominen tulee voimaan kuuden kuukauden kuluttua mainitun ilmoituksen antamisesta.

33.17 ARTIKLA

Todistusvoimaiset tekstit

Tämä sopimus laaditaan kahtena kappaleena bulgarian, englannin, espanjan, hollannin, iirin, italian, kreikan, kroaatin, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, romanian, ruotsin, saksan, slovakin, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin ja viron kielellä, ja jokainen teksti on yhtä todistusvoimainen.

TÄMÄN VAKUUDEKSI alla mainitut asianmukaisesti valtuutetut edustajat ovat allekirjoittaneet tämän sopimuksen.

Tehty ... ssa/ssä ... päivänä ...kuuta ...

Euroopan unionin puolesta

Chilen tasavallan puolesta

